

Бдење

Часопис за књижевност, уметност и културну баштину
Књажевац/Сврљиг, број 31, година XI, јануар – март, 2012

КЊИЖЕВНИ КЛУБ
Бранко Миљковић
КЊАЖЕВАЦ

КУЛТУРНИ
ЦЕНТАР
СВРЉИГ

Бдење

Уредници

Обрен Ристић
Радослав Вучковић

Уредништво

др Стојан Богдановић, Злата Коцић, Срба Игњатовић, др Горан Максимовић,
Драгослав Живковић, Русомир Д. Арсић, Виолета Јовић, Мирослав Годоровић
и Зоран Гавриловић

Секретар уредништва

Зорица Бранковић-Басарић

Издавачи

Књижевни клуб „Бранко Миљковић“, Књажевац
Културни центар Сврљиг

За издаваче

Обрен Ристић
Зоран Гавриловић

Адреса

Књижевни клуб „Бранко Миљковић“, 19350 Књажевац, п.фах 58

Е-mail: obren@kul-tim.net

Културни центар Сврљиг, 18360 Сврљиг, Боре Прице 2

тел. 018/821-059 е-mail: bdenje_srg@yahoo.com / kcsvrljig@sezampro.rs

Часопис излази четири пута годишње, цена примерка 250 динара, годишња
претплата 1000 динара, за иностранство двоструко.

Претплату уплаћивати на жиро рачун: 840-563664-40

(са знаком за „Бдење“)

Часопис је уписан у регистар јавних гласила Министарства културе и медија
Републике Србије под бројем 3416.

Издавање часописа финансијски су омогућили

Општина Књажевац и Општина Сврљиг

Ликовна опрема

Јована Банић

Слика на корици

Драгослав Живковић, уље на платну

Техничка припрема

Млађан Ранђеловић

Штампа

Галаксија Луково, galaksijanis@gmail.com

Бдења

Добрило Ненадић

ШТАМПАРСКА ПРЕСА И КИНДЛ

Да ли је појава киндла, те згодне справе, један велики обрт у издавању књига, сличан ономе какав је својевремено изазвала Гутенбергова штампарска преса или је то само још један од многих проналазака који свакодневно искрсавају из истраживачких лабораторија овог времена и потом нестају потиснути неком новом атракцијом, то у овом тренутку нико не може поуздано да каже.

Да ли је дошло време да се Гутенбергова галаксија замени дигиталном галаксијом?

Када се око 1430. године у Мајнцу први пут у Европи појавила штампарска преса нико није могао ни да претпостави да ће њен изумитељ златар, гравер и писар Јоханес Генсфлајш Гутенберг покренути један циновски талас сличан цунамију после кога човечанство никада више неће бити исто.

Најмање је он сам био свестан шта је изумео.

Спојио је у целину нешто што је већ одавно неко други пронашао, слог са покретљивим помичним словима и пресу као пољопривреду справу, која је служила као корисна алатка у различите сврхе.

Покретна помична слова (movable type printing) пронашли су Кинези. Најстарија сачувана штампана књига потиче из 868. године, дакле свих 572 године пре него што су се у Европи појавили први штампани списи. Помична слова израђивана су у Кини најпре од печене глине и дрвета, а 1041. извесни Би Шенг штампа прве примерке књига техником металних покретних слова.

Преса је служила између осталог као справа за цеђење преврелог грожђа да би се добила допунска количина вина пошто је из кљука отекао самоток или пак за цеђење месног сока из свињског бута, пре сољења и сушења, у поступку прављења шунке.

Гутенберг је дошао на идеју која пре њега ником није пала на памет да помичнаа слова сложи у слог и да тај слог споји са пресом.

Штампана страница се добијала на тај начин што је слог премазиван танким филмом боје па је затим уз помоћ пресе тај негатив преношен на лист папира. Појединачна помична слова од легуре олова, антимона и калаја су ливена у калупу, изокренута попут одраза у огледалу. После штампања слог се могао растурити и та иста слова сложити у неки други слог за неки други текст.

На тај начин је израда књига постала неупоредиво бржа и јевтинија.

Био је то почетак развоја штампарских машина и типографије.

Први текстови штампани на Гутенберговој штампарској преси нису имали никакве ознаке, ни место ни датум штампања ни назив штампарије.

Биле су то индулгенције, латински *indulgentia*, искупљење и опроштај грехова.

Индулгенције су биле значајан приход који се сливао у ватиканску касу, но то је изазивало велике ломове и дилеме код морално осетљивих хришћана који су се нашли у процепу између догме о непогрешивости Светога Оца Папе и изворног хришћанства.

Тако је ректор универзитета у Прагу Јан Хус противник индулгенција спаљен почетком 1412. као опасан јеретик, а век касније Мартин Лутер (1483-1546) монах из августинског манастира у Ерфруту и професор библијских студија универзитета у Витембергу, 31. октобра 1517. објавио 95 теза између осталог и против индулгенција, "свете трговине" и тако отпочео реформацију, одвајање протестантске од католичке цркве са далекосежним последицама. Ово ће на крају поделити немачки народ и

довести до тридесетогодишњег рата 1618. до 1648. који је опустошио немачке земље, свео становништво на половину и упропастио привреду тако да се она читава два века није могла опоравити.

О Гутенбергу се иначе мало зна поготово о првом делу његовог живота. Може се са великом извесношћу тврдити да је био писар који је за надбискупију у Мајнцу преписивао индулгенције и папске посланице. Надбискуп у Мајнцу био је примас Греманије, дакле врховни црквени поглавар немачког народа који је иначе живео подељен у четири краљевине, једанаест војводства, седам кнежевина и три слободна града.

Можемо замислити да је штампарска преса послужила Гутенбергу за не баш безазлену подвалу јер је своје индулгенције уместо да их преписује руком, штанцовао на својој штампарској преси кријући то од својих послодаваца да му не би скинули цену. Индулгенције су биле скупе између осталог и зато што је свака појединачно руком писана.

Тако су се на необичан начин сплеле околности да је један од највећих проналазака у историји човечанства на неки начин био у вези са једним од најкрвавијих грађанских ратова.

Све ове бизарности остале су у сенци стварног Гутенберговог доприноса успону човека и човечанства.

Он је творац прве штампане књиге на западу, чувене Гутенбергове Библије.

Гутенберг је почео да штампа Библију око 1452. а њено штампање је завршио крајем 1455. или почетком 1456. За штампање овако обимне књиге позајмио је велику своту новца од адвоката, трговца и банкара Јоханеса Фуста коме је остао дужан па је у судској парници осуђен да на име дуга уступи зајмодавцу део имовине и штампарије.

Библија је штампана у два ступца (колумне) по 42 реда са укупно 1282 стране. Исписана је са обе стране са илустрованим почетним словима појединих поглавља у више боја. Гутенберг је штампао 180 примерака од којих је сачувано свега 49 и оне се данас налазе у библиотекама

светских метропола у Лондону, Риму, Ватикану, Берлину, Мајнцу...

Иначе Гутенберг је штампао латинску Библију коју је Тридентски концил прогласио службеном и обавезном.

То је била „Вулгата“ названа још и Мазереновом Библијом, јер је нађена у заоставштини кардинала Мазарена.

Ту Библију је превео Свети Јероним са хебрејског и грчког на народни латински језик који се у Риму говорио у његово време.

Управо ова околност да је штампао као своју прву књигу баш Библију и то од цркве прихваћену канонизовану верзију коју је превео Свети Јероним један од четворице западних светих отаца, био је онај прави и једини добитни Гутенбергов потез, јер ко зна шта би се догодило и с њим и са његовим проналаском у тим опасним временима. Можда би и сам страдао као и многи други даровити људи.

Тако је Гутенберг избегао ломачу као опаки смутљивац и творац направе по налогу и уз помоћ нечастивог, но свеједно, у свом времену се није прославио, а вероватно није било никога ко је схватио каквог је значаја његов изум и какве ће последице све то напослетку изазвати.

Био је то почетак новог доба.

Масовна и јевтина производња књига створила је цивилизацију коју данас познајемо. Из основа је променила науку, право, економију, образовање и уметност. Отворила је врата широким слојевима становништва и приступ образовању и науци и тако пружила прилику даровитим људима у свим друштвеним слојевима да остваре своје потенцијале. Омогућила је ширење и умножавање постојећих знања. Створила је од света глобално село.

Електронско доба је настало као последица умножавања знања.

Напослетку је напредак у развоју телекомуникација и компјутерске технологије довео и до појаве киндла који је можда прототип изума који ће учинити нови велики иско-

рак као што се то својевремено догодило са Гутенберговим изумом.

Опште је познато да људска врста није склона великим променама барем не у емоционалном погледу тако да се данашњи човек од пећинског не разликује много по карактерним својствима. Ипак се понешто и променило од Гутенбергових времена до наших дана. Данас нико неће спаљивати на ломачи, истезати на точку или черечити каквог особењака који измишља и гради чудне справе, мућка епрувете, сецира жабе и пацове, што опет никако не значи да се и за длаку смањила количина окрутности. Напротив. Помоћници Томаса Торквемаде, Игнација Лојоле и Ђиролама Хијеронимуса Савонароле су дечје неговатељице према Стаљиновим, Хитлеровим или Пол Потовим.

Ко је проналазач киндла? Да ли уопште сада, било где такав постоји?

Навикли смо на то да иза сваког проналаска стоји неко коме је милостиви отац небески спустио своју моћну шаку на теме и просветлио га и тако га издвојио од свег небројеног мноштва нишчих у људском стаду да види оно што пре њега нико није видео баш као што је просветлио Мојсија на брду Хорив или Савла на путу за Дамаск, као што је отресао јабуку да падне на Њутнову главу или што је управљао Теслиним штапом у оном парку.

Не, нечега таквог више нема.

Стандардна је представа о научнику као смешној сподоби. Смушена и расејана, обучена крајње немарно са замршеном косом, убрзаним трептањем и са тиковима. Са једном плавом а другом црвеном чарапом на ногама. Поседнута је демонима, утварама и психоделичним визијама. Усредсређена је над замршеним скицама, цртежима, нечитким рукописом и разним хијероглифима, загонетним знацима и симболима. Крајње је, дабоме, безазлена. Она се у паре и у практичне стране живота не разуме а нити је то нешто нарочито занима, па тако допушта да је жедне преко воде преводе и њен труд и постигнућа присвајају спретни муљари и пропалице.

У овим временима та слика је сасвим друкчија. Сада имамо пред очима један нови сој кратко подшишаних, глатко избријаних момака, уредних и одмерених, у скупим оделима, са беспрекорно везаним краватама. Они пак брижно брину о својим пословима и банковним рачунима, јер колико пара толико музике, те на основу детаљно сачињених уговора о правима и обавезама, раде само мајушне сегменте неког развојног пројекта у тиму који броји на хиљаде њима толико сличних ликова као да су клонирани. Расејани су по свим меридијанима свуда где се простире њихова корпорација.

О садашњим својствима и могућностима киндла излишно је говорити.

Јучерашњи подаци о капацитетима и својствима последње верзије киндла већ данас су застарели и обесмишљени, јер нови модел конкурентске компаније подигао је капацитет са рецимо 2.000 наслова на 3.000, а активно коришћење са 20 на 30 часова са једним пуњењем батерије. Сутра ће нека трећа компанија изаћи на тржиште са моделом који ће вам уз угодно и удобно уживање у читању Селина милушити увце музиком Дебиисија и Равела да не нагађамо даље. Предвиђање будућности је заказало на свим подручјима, и у политичком и у економском и у технолошком домену.

Искуство нас учи да будемо крајње опрезни и скептични на милозвучне сиренске дозиве који нам обећавају Аркадију у будућности ако будемо добри и послушни и ако следимо упутства, смернице и правила.

У дугој и суморној историји људске врсте понавља се са извесним нијансама увек она иста шаргарепа на крају дугачког штапа која се њише испред њушке магарета које пак тегли таљигу са задриглим кочијашем.

Кочијаш се стално у неко друго рухо пресвлачи а шаргарепа, штап, таљиге и магаре остају исти.

Ово је дабоме једно од становишта у спору. Друго је оптимистичко.

По овом другом становишту постоје неке константе у понашању људских бића чиме се у доброј мери предвидљивост утемељује као извесна могућност.

Све што је икада пронађено и коришћено и даље је у употреби, само су нови проналасци замењивали постојеће али никада до краја и никада у потпуности.

Нема разлога да тако не буде и са киндлом ако се то догађало са свим осталим проналасцима у области електронике, са телеграфом, телефоном, радиом, телевизијом, кварцним часовником, дигитроном, мобилним телефоном, компјутером. Сви ови уређаји су у почетку били веома скупи а онда је истовремено са усавршавањем цена почела да им пада што је довело до њихове масовне употребе.

По овој аналогiji у догледно време киндл ће са истовременим усавршавањем постати веома распрострањен уређај чији ће број корисника из године у годину расти тако да ће брже него што се мисли достићи милијарду, две, три...

За тако велику популацију биће потребна и адекватна понуда производа и по количини и по разноврсности.

Биће то дакле један гигантски мега маркет дигиталне робе.

Све врсте колекционарства од којих су многе биле ексклузивне и доступне само врло богатим људима, сада ће у овој виртуелној варијанти бити приступачне свима.

Примера ради, скупљањем скупоценог накита, златаног новца, дијаманта и свих других врста драгог камења бавили су се само изузетно богати. У овој дигиталној, виртуелној форми сви ти скупоцени предмети у виду верних снимака и у дигиталном облику биће понуђени корисницима киндла. Далеко од тога да је то иста врста колекционарства, али нека свакако јесте.

Смарају вас досадне журке?

Ово је питање на почетку једне рекламе. Неологизам смарати појавио се у нашем језику пре неколико година. Ова нова реч може неком да изгледа као синоним глагола умарати, замарати што је у вези са неким напором, међутим ову кованицу у говору употребљава један нови сој

који нема потребе ни за каквим радом ни трудом. Све те особе које припадају друштвеном слоју богатих препуштене су доколици и ленчарењу, размажене су, фриволне и лење, болују од опаке болести која се испољава у недостатку виталности и одсуству мотива, жудње и уживања у животу. Њима је све недовољно добро и недовољно занимљиво као да не налазе ништа за шта би се закачили. Опробали су све и изгустирали све могуће облике забаве.

Не, оне се не „смарају“ од исцрпљујућег рада као генерације које су сањариле о срећи, о будућности која ће донети благостање, него од остварења тих наивних снова која им је уместо среће донела празнину, депресију и отровну меланхолију.

Овај друштвени слој са порастом општег богатства и благостања се убрзано повећава поготово у развијеним западним земљама, а њима се придружује све већи део популације у земљама као што су Бразил, Русија, Индија, Кина, Јужна Африка...

Ово дакако нису предвидели промотери срећне будућности.

Како „убити“ време? Како савладати досаду?

То су питања за ловце на људске душе, психијатре, психологе, социологе, политичаре, аналитичаре и колумнисте, тај жилави неуништиви сој мудраца и вештака који унаоколо нуде свој налаз и мишљење о овој епидемији и преписује лекове једном једне, другом друге, али и сигнал за ловце на профит који ће открити у овоме један нови елдорадо за згртање блага.

То је прилика за развој великог бизниса који можемо условно назвати индустрија забаве или шоу бизнис. И сада је то делатност која се најбрже развија. Индустрија забаве у свим бројним видовима, развија се муњевито, и док многе друге гране привреде драматично опадају ова има изразито високу стопу раста.

Трговина је жила куцавица цивилизације, а њен главни мотор покретач је закон понуде и потражње.

У овом случају на страни тражње појављиваће се све више оних који ће у новој играчки видети барем привре-

мени лек против досаде, док ће на страни понуде ницати, као гљиве на влажном хумусу, разне већ виђене и још невиђене атракције. Тако ће отпочети још једна трговачка трка и нови замајац развоја.

Поред скупљача, колекционара свих могућих врста збирки која ће вероватно превлађивати у тако широкој популацији поседника киндла биће много и оних који ће киндл користити за сасвим практичне и корисне намене.

Најбољи пример су књиге.

Ђаци, студенти, стручњаци, научници и они који уче и они који се наученим знањем користе у својим свакодневним пословима или у научном раду моћи ће на неупоредиво једноставнији и јевтинији начин да комплетирају своје личне библиотеке књигама, часописима, појединачним чланцима и да ту библиотеку увек и на свим местима имају уз себе јер она је смештена у једном маленом преносивом уређају, а не у орману који стоји на једном месту. Моћи ће дакле да се њом користе свуда: у возу, у авиону, на излету, по ноћи и по дану, тако да ће њихов учинак и ефикасност самим тим бити умногостручена.

Овде морам стати јер све што бих могао даље да кажем било би пуко нагађање што би дабоме спадало у жанр научне фантастике, против које немам ништа, напротив и сам сам се око тога једно време замајавао.

Да ли је ико са чувеног америчког Масачусетског института за технологију могао те 1965. године, када су инсталирали моћну машину (ИБМ 360) на простору од 100 квадратних метара, да предвиди, да ће 46 година касније некакав дечак држати у руци уређај (мобилни телефон) који ће бити хиљаду пута моћнији, сто хиљада пута мањи и милион пута јевтинији?

Примери који поткрепљују претпоставке.

Вест.

Њујорк, 23. март 2011.

Компанија за „онлајн“ трговину „Амазон“ објавила је да је продаја електронских (е) књига на њеном веб-сајту премашила продају штампаних. Од првог априла, „Амазон“ је продавао 105 е-књига на сваких 100 штампаних,

било да се ради о џепним или класичним форматима, преноси Ројтерс. „Амазон“ је објавио да је продао више програма читача е-књига „киндл“, од прошломесечног лансирања њихове нове верзије по цени од 114 долара (око 80 евра).

Обрен Ристић

У ГОРАМА ЧУДО

Слободану Стојадиновићу

Чудовит сонет мним али не, не зимски бели
У горама високим једино песми тесно није
Док дува кошава и петнаест испод нуле је
Овде снегом прекривена жеља у срце се сели

Вазда са планине вриште митски коњаници
И на огњишту предачком ватре распаљују
Ту згрејаће кости посланица древна коју
Од гласова и слова у језику носе у бројаници

Мудро у благодсти зборе сељаци у завичају
Чим се магла спусти са Старе планине
У глуво доба кад пси чувари ланце кидају

Душа у зубима низ кланце и клисурине
Е тек са првом зором виде се трагови и двери
У снегу и тору: Какве ли нас походише звери

НИ ДАНА БЕЗ ПОЗОРИШТА

Зорану Радмиловићу

Највећа сцена је она на коју пресели
Се ти у дивоти небеској као наред Агоре
Тамо где смерно играју око ватре сви весели
Цареви војсковође и цела свита Тек горе

И мајстори испод брка стреле одапињу
Благе што милују се као мирног мора вали

А црни снег пада на нашу Крајину
И Ртањ светила гаси као за фајронт Али

Ни дана једног без позоришта нека не буде
Јер снег црни пада на Крајину и смех
Твој у клупко леди се са кикотом дворске луде

Да ноћ бескрајну васкрсне на прагу Грех
Далеких предака наших из снежних висина
У некој новој игри препозна истина

ИЗ ПРОФИЛА

Бранку Миљковићу

Неки, ваљда с правом, у тишини изрекоше
Да из профила гледано Бранку сличим
Или им се учини можда онако ко у причи
Давној да вазда неко нечији нос имаше

И сем тог поноса шта би друго могло бити
Неки је српски песник некад ласкао своме егу:
Ако он већ једном оде, ја ћу се свакако родити!
И би тако а знаће се да ли вредело је или бегу

Је принчев одлазак сличан, кад ја тек што
Дођох. Ох, како је бедна та ваша шума кса
Верска и млада грана брезе... Авај, није то

Она слика што завађене мири речи. На пса
Луталицу подсећа воз из Загреба што не сме
Без песника. Јер, изван истине нема песме.

ПОСЛЕДЕЊИ ДАН

Слово Цртеж у песку У таласима звук
Из галаксије далеке, из тајанства и мира
У једно писмо прошло и будуће сабира
А коме ће повест бити поверена за наук

Спознаја или слутња, тек чулима се оте
Какав је био последњи дан, без страсти
Сведочиће завичај мој који из ове красоте
Блиста на хоризонту и са њим ће срести

Да ли ће час тај имати снагу и лепоту вулкана
Из утробе, силину воде из тамних дубина
Или ће нежно сунце овога умилног дана

Ка свом заласку објавити вечност Оца и Сина
Можда нам камен острошки светлошћу у заметку
Благовести. Или ће реч само као на почетку.

СУТРАШЊИ ВАРВАРИ

Ако бих град зидао дворе и куле камене
Овде бих древне довео мајсторе
Оне у вековима минулим заборављене
Оне који једини су вични да моје намере

Тек наслуте И праву меру Тачан угао
Изласка и заласка сунца и месеца спрам
Бесконачности у пени, зрак по зрак, кам
На камену. Њима ће се само казати ко

И како ће будуће насеобине, те куће
Небеске населити. И невеста чија ће
Безданим темељима своје девичанство дати

Јер само ће они, из векова давних неимари
Ветрове дивље моћи потчинити и призвати
Нови сунчев зрак. Ти сутрашњи варвари.

ЈУТРО

Јутро. И сунце се распростире лагано на
 Нежне таласе морске, кости изморене своје
 Предајем том тренутку у ували из праисторије
 Развлаче ме по шипражју камењу и шпиљама

Које су некад овде домиле марљиве војаче
 А сад само око разроко у кршу и жбуњу прену
 Се иако уснуло давно је. У овом трену
 То кости ове растурене не осећају, већ знаке

Историје која се на њих наталожила
 Спис по спис зрно на зрно прах
 У камен, стих и књига о времену Дах

Је и крвоток живота – водена сила
 Све што руком хтедох, умаче и оку
 И само је ехо минулог у будућем току.

БАЛАДА О СТАРОПЛАНИНСКОМ КОЉУ

Гора дивља у погледу, непогода, трен
 Подвигу вичан, клици и невиделици
 Небо се спустило на звери у измаглици
 На кантарион растиње и светли камен

На зуб бабин биље трње и урвине
 Пропиње се рже ат ил дорат мустанг
 Вранац крилат пастув старопланински
 Невесту тражи дозива из мрклине

Међ ногама муње, гром низ литице
 Семе племенито из ког ће нићи, занети
 Из ког ће се излећи пламене птице

Не зна газду и узду не седла се и не јаше
 Никог да види нико да га види А снаше
 Које га познаше родне им године беху

Љубиша Ђидић

СКРАЋЕНИЦЕ

МАЛА БИЉНА БАЈКА

Било једно мало дрво и звало се Платан.

Живело је у Крушевцу, у Закићевој улици бр. 7. Било је веома немирно, јер је желело да скаче. Родитељи су га смирили са неколико кочића побијених у круг.

Једног дана сам га видео самог, без заштите. Плакало је да му се нешто не догоди. Дошла је и зима, опало му лишће. Оно је дрхтало. Кад год сам пролазио помиловао сам га по глави. Већ је било изђикало изнад својих кочића. Једног јутра сам га затекао поломљеног на пола.

То је сигурно урадио неко неваљао, рекох. Зашто ниси побегао.

Хтео сам, рече он издишући. И додаде: Није ли глупо ако се вежеш само за један бусен.

Није, ако умеш да изневериш природу.

31. 12. 2002.

ГОДИНУ ДАНА ПОСЛЕ

Имао сам у дворишту прелепу трешњу која се толико винула у висине да је у време бербе нико није могао брати.

Шта ће нам ако је недостижна, говорила је моја стара мајка.

Кад сам позвао Вукомана, казанцију из Лазарице да је скрати, нисам то учинио зато што је нама била недостижна, већ зато што ме је као њеног власника чинила пред њеним лепим висовима узалудним.

У једном благом мартовском јутру порезасмо њену кичмену грану.

Сасвим случајно на дан 24. априла, месец дана касније приметих да је њена грана, одвојена од стабла, такође процветала. У исти онај априлски дан када је Србија бомбардована.

Онако рањена. Сачувала сокове! Процветала!

Волим што у моју процветалу трешњу не верују они који нису бомбардовани.

24. 4. 2000.

ЗИМСКЕ ЧАРОЛИЈЕ

У зиму 2005. снег паде тек на Св. Саву. Правећи прти-ну у Закићевој улици сретнем се с другом пртином коју отуда праву Љуба Митровић, професор филозофије, веома темпераментан, а понекад и џангрљив, посебно када је требало прокоментарисати какав чаршијски абер, или пак „велико“ међународно питање.

Снег је још увек падао, додуше ветар се смирио, нас двојица сами.

Тако је прво обрађен скиптар Св. Саве који се сутра у Крушевцу додељује (чему тај скиптар, а прескачемо кнеза Лазара, Деспотовац нам узео Деспота Стефана, Трстеник Јефимију, Јагодина Милицу...), потом је на ред дошла прошлогодишња Филозофска школа и став проф. Свете Стојановића да на нашој политичкој сцени има доста политичких психопата. Онда Љуба констатује да је онај Грузијац, иначе бркати, био у праву када је очистио једно 20 милиона што по Сибиру, што иначе, а да би за данашње време и то било мало, само, нажалост таквог мајка више не рађа... Постављао је и нека хамлетовска питања, док смо стајали пред зградом Издавачке куће Багдала која је после 5. октобра нестала...

Нисмо ни приметили да су иза нас три клинца преко једне жардињере већ увелико одмицали са прављењем

свог Снешка Белића. Док смо ми обрадили још неке вруће теме са доста смрзавања у ногама, клинци су од опалих гранчица већ направили Снешку нос, очи, уста... Недостајао је лонац за главу. Скинух свој качкет и на задовољство деце ставих га на снежну грдосију.

Кад виде да се сад ја мајем са децом, професор схвати да треба да оде.

И врати се истим путем одакле је дошао.

Мало касније то сватих и ја и кренух за њим, јер другог пута није било. Позади ме је препречио Снешко.

Одох гологлав, изем ти један качкет ако те спасу патуљци који о томе појма немају.

26. 1. 2005.

ПОНАВЉАЧИ ИЗ МАТЕМАТИКЕ

У празним бурадима од нафте спалише у дворишту „Багдале“ 1975. цео тираж тек одштампане књиге попа Живана Савића о Кнезу Лазару, јер је ово време у Србији комунистичко и не смеју се величати националне светиње. Мене као издавача истераше с посла. Доста њих је стало иза овог чина, мада оног истинског иницијатора, потпаљивача ломаче ни данас не знам.

Таква су била времена.

Ове године се десило то исто само обрнуто. Човек који се зове Мата Сода на Управном одбору Багдале узео књигу песника Милојка Милосављевића (песник родољубиве и љубавно-еротске садржине који живи у Паризу) и рече: Зар ово издаје наша „Багдала“? Не знам откуд њему оно наша, јер ја сам у њој дуже него што он има година. Али човек тада тако рече, убрзо потом као нова власт угаси ову издавачку кућу. Лепо. Али није лепо кад држаше ону књигу мени испод носа са два прстића, палцем и кажипрстом. Онда одважно спусти књигу и над њом некако мангупски кресну кажипрстом и палцем као упаљачем. Мени се учи-

ни да му је пламичак успео и да књига поче да гори. Само ми се учини.

Али времена се разликују. Код попа Живана нисам знао потпаљивача, а књига је спаљена, а сада видим потпаљивача а књига није спаљена.

Време се не разликује једино за мене. Завукли су ми га, на задовољство неких ближњих оба пута. Али има, хвала Богу и оних ближњих који помогну да се први пут пронађе други пут, да се други пут не дозволи први пут.

Математика је чиста, то није покварена наука.

Година 1975. и 2001.

ЗЕМЉИНА ТЕЖА

Кад после доста мука и градских перипетија отворисмо Галерију Милића од Мачве, кад се заврши свечаност пуна сјаја, лепих говора, бљештавих рефлектора, кад одосмо још и до Споменика Мајке Србије и Мајке Грчке да Милићева породица види и то његово дело у Крушевцу, и кад се коначно све заврши, кад сви одоше, кад све некако испратих, зажелех да се кући вратим бос.

Изух се. Био сам коначно сам. Бос.

Знам да су се сви окретали за мном гледајући час у ципеле које сам носио под мишком, час у босе табане.

Ја се нисам окретао ни за ким, осим што сам све више осећао земљину тежу на табанима.

Успех до куће да је савладам.

А онда она савлада мене.

27. 6. 2003.

ГАЈЕЊЕ КОПРИВЕ

Био је врели јул у три поподне. У хладу кафане „Топ“ са пријатељима гледам како радни народ хрли с посла. У речи њих најразличитијих била је и она. Афродита. Ису-

више лепа да би била стварна, исувише лепо обнажена да би била непристојна. Сама, јер је то приказ само за њу, таква ни с ким не би смела бити.

Господе!

Сањах је те ноћи, јадничак, додирнух је жестоком руком, као у коприву, сав ожарен, тамо где је најженственија.

Шта ће ми тај сан.

Ако већ не могу да признам његову стварност. Осетих потребу, када сам угледао у свом врту грм самоникле, коровске коприве да у њу гурнем шаку да доживим плик као лек за стару неизлечивост.

Онако ожарен осетих се срећним: шта ли раде они који без ожиљака проведу век! Без плика неке своје гадне коприве.

Како им је лепо. О ружне ли лепоте!

9. 7. 2000.

ТАЈНА ГОВОРА

На пријему код Ивајла Трифонова, амбасадора Бугарске, сретох Слободана Ж. Марковића, старог пријатеља. Рече ми да нигде не може да нађе Златан прстен Багдале којим смо својевремено наградили Десанку Максимовић. Он је председик њене Фондације. Углавном, све њено су нашли, тог прстена нема!

Гледао сам га и ћутао.

Знам да га је дуго носила и баш га је волела, говори ми.

Опет сам ћутао, не знам ни сам зашто.

Као да је професор Марковић хтео да буде посебно брижљив према мени још рече:

Ја, коначно, после толико трагања за прстеном, мислим да је са њим сахрањена.

Тад више нисам могао да ћутим. Али не рекох ни реч. И он то чу.

3. 3. 2001.

БИЉНА БОГИЊА

Данима после операције не могу да спавам.

У буновној ноћи дуго зури у црвену јабуку на ноћном ормару. Видим да понекад црвено засветли благим ореолом.

Дохватим је, несвестан те радње, али знам да сам је појео веома свесно.

И заспах као одојче.

Ујутру, чио и одморан, схватих да је имала исцелитељску, свету моћ.

Да је нисам појео како сам могао знати да је била светица.

17. 2. 1998.

Татјана Дан Ракић

ЧИОПИНО ГНЕЗДО

Ходам тако, ходам у наставцима. И када ме не пита шта ја то радим, шапнем себи: „Шетам с краја на крај приче о теби.“

– Зар није логичније да идеш од почетка до краја?

– Не! Свака прича има два краја!

Причала ми Анди Подлавицки

Причала ми Анди да њене реке теку уз планине и да њој птице певају када она то хоће. Једном ми рече како она може све, само што, ето, понешто баш и неће. Чудила се, зашто јој увек прво падне на памет оно што неће а затим инсистирала како је то чиста физика и да оно до чега је лако доћи плива на површини, а да је све оно што је вредније доста дубље и изискује напор да се из дубине извуче. Бојала се дугачких снова говорећи:

– Када се пробудите после дужег сна, погледајте добро где се налазите, да нисте случајно залутали у сну!

Себе је још увек држала за руку, за сваки случај, да не залута. Хтела је да са себе збаци сав терет, замишљајући да ће тада бити лагана и моћи да узлети, а када узлети претвориће се у баршун. Једино, није била сигурна, шта ако је засени светлост, да ли ће умети да се види у огледалу.

Чиопа

Анди Подлавицки има крила која целовито дишу, осликана умбер златном и црвеном. Атила каже да она не види свет, она га само мисли. Анди је лебдећа садашњица,

лакокрила чиопа, а чиопе снесу јаја на недоступним врховима.

Атила је за Анди праузор, она ће да слети испред њега, да буде добровољно паралисана, постаће његова храна.

Питаће Хуна:

– Је ли добра забава ловити птице?

– Да, ако је чиопу могуће припитомити! Воњ би топли, чини се, чиопу миловао, негде у даљини поред неке реке, Сиве...

Анди светли у Атилиним рукама, јер он уме да направи летњиковац од открића која прекраја из модрих нота.

Атила

Није ли Анди Подлавицки потребно да шкраба белешке? Боље да посвети свој дух причи о осетљивости, док у планинама пуни џепове лешницима и чека да све то изложи у Кардифу. Закључи да Атила постоји за натпросечно људско биће и да је погрешна било каква декорација. Помешао је наслагу сваког дана живљења са нечим тајним, бескрајно узбудљивим. Онда Анди заузме сликарски положај, потчини утиске нечем много општијем, прстима ширира, отвара и затвара простор, чвршће него што је потребно. Није искусила оно што домишљати крију. Кад Атила зајаха снажно, као бик, филтрирано, право, гледала је у смер, масу, линију, боју. Ако би Атила прешао на средњу брзину, полетела би и нигде се не би зауставила... Схвати, да нема ништа против оне течности која се просула, јесте да су ужасно закаснили, док су седели за два краја стола. Један бејаше негде далеко у равници. Упоредо се појавише најчудније замисли о огледалима, умовима и потрази за апсолутним добрим, док се испарења не разиђу, на неки начин што је и разумљиво, тек да употпуни слику...

Језгро

Атилино надолажење је отворен пут, дубока вокација и без обзира на то што се на површини ломе таласи, чиопа је уткала стварност, коју он неће да именује, уздржавајући бујицу широм отворених очију. Претпоставка је и била да та експанзија има нарочите разлоге за флуоресцентне таласасте пориве, јер Атила свијених једара испречи самосвест, лагано дреши чвор, јер је у прошлости ухватио понеку реч и опако се сећао буре која је дошла у залив претећи да потопи барку, тако да је још увек бивао у крилу нечег другог, блесак самог себе и једноставно му се учини непремостива раздаљина и ко зна шта се све може преобразити у неодређености.

Атила се боји својих година и каже да не постоји ништа страшније од сопственог пораза у огледалу и да када човек дође пред размену материје, сасвим је свеједно у шта ће се преобразити, у краља или у краљицу. Али ипак рече:

– Старији се лако заљубљују, ваљда мисле да им је то последње. Старији су безразложно опрезни и зато са разлогом губе!

Анди, пак, за то време борави свој сан, интелектуалну радозналост. Њена кожа данас дивно мирише, јер су јој и намере такве. Мора бити да заслужије величање. Она уме да поравна светлост и сасвим је разумљива њена носталгија. Запрепашћујуће, зажелела је ситне, звучне, ритмичне речи, наустрб визуелног, објашњавајући да се све мора изговорити у једном даху. То није непоштовање, већ долазак чудесног, са потпуним смислом. Тако је и кад киша почиње да пада и ништа необичније од фиксирања погледа, помислила би Анди, јер она је чиопа, нежна и дивља, која ће да злоупотреби традиционализам.

Од чиопе до вучице

Анди би да дође к себи, у планинама ужива, док осећа љутину, своју изворну једрину. Понављање које дроби. Горко, неспутано, природни удах. Она сија, њена боја је сад светлочелична, подрхтава, читав један подухват који превазилази било какав оквир, а зна да је не ограничава и да је враћа изворном бићу. Каже да се пење степеник по степеник, трудећи се да не поремети природно. Зачудо јој је, како гледа са исте тачке гледишта, а опет понешто превиди и како само може да наслути вучји дах у себи. Привила би она и остале визије уза се, само није сигурна да се у њима огледа. Анди се боји другачијег, немогућности, па би радо да занемари сваку врсту динамике. Постаде критички расположена, па се запита да ли је стварно из породице мачака, али опет увиди да бунтовништво чини прелаз од инстинктивног ка конвенционалном, па се огради. Формално, извесност је дефинитивна, закључи Анди, колико год посредно или непосредно размишљала.

Повратак вучице

Уопште није чудно, што је Анди Подлавицки светлост засенила очи, после дугогодишњег мрака. Атила је Вилењак, оно једно крило које Анди недостаје да се лакше пробија кроз ваздух. А Вилењаци знају за фасцинантни спој две потпуне супротности и умеју да их испоље исто-времено.

Претпоставимо да она у свом легалу нема довољно да да за узврат и да је покренута потребом властитог сазнавања. Јер, зашто она себи не поставља питање наклоности? Није стрпљива, Анди нема времена да чека, каже да она то једноставно не уме. Она је откровење, јер савест непрестано понавља као пулс, тамо је вртлог, прохтев, случај, свест и граница. Свака сенка је испуњава и просто је немогуће пратити такво комешање. Тудљиве су њене навике, час је чиопа, час вучица, али уз Атилу мора осети-

ти тријумф. Закључи да је мука направити равнотежу и да је веома извесно, с обзиром на његову пробирљиву личност, да ли ће обмотати руке око ње, а њој је довољно да Атила подигне поглед и да сву садржину претвори у стварност. Противиши пробирљиве укусе његове, она подразумева неспојиво, јер изнова ће се огласити фаталност у њеном мишљењу, дубином, пуноћом, преплављеношћу. Она има свој ред, наравно, и не поставља себи питања, ни Калдерон то није чинио. Она зна све одговоре. Из два различита догађања, Анди може начинити свеобухватни смисао. Пронаћи ће она законитост, ону чудесну концепцију, аждајица, некад тако чисто а некад охоло, јер како рече, противници и постоје да буду самлевени. Анди ће барокном хармонијом да погледа свет, биће врло љутита, потпуно индоктринирана, ако чистоћа почне да прелази у безличност. Толико тога се догађа, да и поред светла, за тренутак, кроз њену главу пројури недостатак разумевања. Себи сличном, како признати моћ, ма кроз који објектив гледано, тако је. Анди би да викне, дозове Атилу својом мишљу. У тренутку заноса, погледаће се у огледалу, јер не жели да посумња у уверење, нити да га негира, то је реалност. Вучица је то, није то тако наивна природна целина.

Крим

Анди крену у сусрет себи. Рече да неће ову обалу. Сјајних очију, импресивно жуди за мирисима сокова. Она чак и спава на крилима. Одвојила се од објективног света, каже да хоће да буде река која тече. Достићи другу обалу, крочити у ту грађевину неоготског стила, потражити је тамо негде, јужно од Крима... Има чврст доказ да је ова тврђава, ово гнездо саграђено управо за Хуна и њу, говорећи да је екстаза искра, да ће заробити тај осет и да се егзалтирано осећање може приказати звучношћу речи, облика и боја.

– Развученост таквог призора је веома привлачна! – констатовала би Анди наглас, алудирајући на реалистично

подрхтавање свих антеница које се у њој у том тренутку налазе. Уколико не, Анди ће пасти у стање торпидитета и све лоше неће преживети у хибернацији.

Човек Бик (1)

За Анди, Човек Бик је Божанство, Орион, сазвезђе и три звезде које указују пут ка Алдебарану, горд, темељно постојан и на сву њену срећу способан да егзистира у споју са романтичном душом. Ако воли плаво воће, шљиве, купине и све врсте бобица, онда ће Анди да их прикупи. Анди је срећна јер осећа снажну везу коју он има са природом и животињама. Зна да он своје битке добија размишљањем и стрпљењем. Зна и да је сва чулност, љубав, посесивност и уживање у њему. Замисли да је Европа, Атенорова ћерка, попела би се и зајახала снежно белог Бика, па макар он отпливао до Крита и тамо попримио облик орла. Јер тамо, ох слатке ли илузије.... Анди осећа да је сродна душа, близанка и сматра свој избор дефинитивним и неизмењивим. Мало се и побоја да све што је неостварљиво или плод маште не повреди осећања Човека Бика за практичност. Ипак знајући за његову отпорност, чврстину и издржљивост али и надареност за саосећање и нежност, не забрину се. Помисли, сањарење ће за њега бити душевни одмор.

Човек Бик (2)

Космичка правда, Близанка и Човек Бик. Ја ћу га наћи, помисли Анди, сачинићу га од речи, јер ма шта да се догоди, препустићу се шапату.

– То је чин моје воље, проћи кроз „Гвоздена врата“, носећи Тифонову кост – прозбори у паузи – јер никакво чудо није што поимање Човека Бика подразумева равнице.

Анди покуша да настави, помисли на концепцију датости, знајући да више нема повратка површном објаш-

њењу феномена овоземаљског и да је сасвим могуће продрети у наличје тишине. Ако би се упутила привлачном месту, некој Сивој реци, схватила би потребу Човека Бика за истинским осећањем тоpline и нежности, хармонијом и зачуђујућу способност да тако снажно биће буде једно са лебдећом чиопом. Низ кичму јој прострујаше чудесни жмарци, делимично због себе, а вероватније још због Диониса, кога виде на гозби са пехаром вина у подигнутој десници, како лежи окружен леопардом и лозом. Баци поглед на сопствени стомак, на коме се ослика силуета главе бика. Замисли да га обмота памуком и да му никако не даје огледало, да га ко други не би намамио. Сети се да кад су Титани громом претворени у пепео, из њих изниче људски род, делимично добрим особинама Човека Бика и делом лоших од Титана. Одатле и дуализам душе и тела, помисли...

Анди се побоја да речи нема више и да их није ни било, ако парајући ваздух танке, одапете измаглице не дотакну Атилу, Човека Бика. Како би било умилно треперење одапете жице на виолини, жив покрет као чиопин лет, сам чин, одлепити се од земље, извући из дубине, изван, изаћи из себе саме.

Делфи (1)

Зашто Анди раскриљује линију између осећања пространства и стварног света. Присуство потребе коју наслућује, чини јој да се буди, да почиње да сумња... Крилато биће, од свиле саливено схвата целовитост. Ако је она на једној страни уобразиље, и ту се крадомице задржи нешто дуже него иначе, питање је времена, ко ће пре пронаћи *thymos* и да ли свеукупност свих човечјих својстава и чврстине може опстати на путу ка Делфима.

Змијски свлак

Сваки поновни удах је у Анди искрио жељу, коју је потпуно самоуверено почела да гуши, толико да постаде преломљена, а сва њена крхкост изађе у простор. Учини јој се да је изашла из себе саме и помисли како би било добро да се више никад не врати у исту кожу, али је то подсети на змијски свлак, и не хтеде. Пристаде јој тај осет и закључи да јој је овако дезоријентисаној, најбоље да заспи на крилима.

Плиш

Али, расути трнци су прилазили тако изненађујуће и неочекивано, као да долазе по први пут, а Анди није у стању да прими тај укус. Најрадије би побегла у сан. Какав преокрет, покуша да се замота у сомотски прекривач и рукама додирне своју ружичасту шкољку, понављајући у себи небројено пута Атилине речи, растварајући сваку понаособ. Додирну мекани плиш, увуче се под прекривач, привуче смислено мекоту као антилопа, замишљајући Атилу како прстима раскрыљује шкољку, толико да све у њој звони и одјекује, док све изван, постаје још бесмисленије. Мора да затвори очи, механички шапуће и ритмично сити сваки пробуђени делић. Заусти да каже: „Јесам ли то опет у сну?“

Галактичка кћер

Тога дана Хун је рекао Анди:

– А, хоћете ли са мном, па макар родили галактичку кћер?

Исте ноћи Анди је уснила необичан сан. Покушавала је да сашије лутку, али никако није могла да пронађе све потребне делове. Неки од њих бејаху у чудно мрачном и прљавом простору, али ипак уредно сложени у картон-

ским кутијама. Анди је узимала делиће јарке цинобер црвене боје и просто се чудила како су чисти, а у овако прљавој соби. Покушавала је да састави галактичку кћер, као лутку од крпица, али јој није ишло. Реши да крене даље. Прво остави све, али се ипак предомисли и врати по недовршену кћи. Пошто је узе у наручје, крену и наиђе на другарице, које повикаше:

– Хајде пожури, излет је завршен, хоћеш да закаснимо?

Једна пријатељица се понуди да јој понесе галактичку кћер, али Анди не даде. Наједном и њих несташа, Анди остаде сама и пође макадамским друмом. На путу угледа велики, пљоснати, белчасти камен и сети се да је то изгледа баш онај који је она бојила, јер су се још где-где оцртавали трагови боје. Узе га у руке, али осети како је порозан и како се део као поклопац одваја од њега. Подиже га и обрадова се изненађујућим облицима који се нађоше унутра. С обзиром на то да су одавали утисак материје која ће се сваког трена распасти, пажљиво је придржавала тај доњи део камена, облика некакве чиније, у чијој унутрашњости уочи плочицу на којој су необично нацртане руке, једна преко друге, али прецизним линијама, тако да је покрет био савршено ухваћен. Зачудо, плочица се сама одвоји и како је одавала утисак да се налази у меду, Анди пожелеле да је поједе. У почетку осети слаткоћу у устима, али недуго затим и мучнину у желуцу на саму помисао да је камен још од Постања. Врати поклопац на камен и понесе га у рукама. Где је ставила галактичку кћер, више није знала, а није јој ни било више важно, углавном, носила је камен као реликвију и покушавала да пронађе пут.

Идући тако калдрмом, сретне двојицу момака и упита их да ли знају где може бити прави пут. Али, пошто осети да је замајавају, значајно отвори поклопац своје реликвије.

– Шта ти је то? – упиташе заинтересовано.

– Знаш, лепо је, слатко, хоћете да пробате?

Један од њих узе делић и рече како је лепо и слади.

– Знаш да је то старо преко хиљаду година? – додаде Анди и примети да је и њему мучнина. Смешећи се, одвоји се од њих и довикну:

– Написаћу причу о томе!

Затим, крену даље, равним, дугачким, каменитим и широким путем. А све је то било пошто је Хуну написала „Чекаћу вас у неком другом животу.“, а Хун на све то рекао „Ви сте врло умни.“, ако је баш тако било или некако слично, Анди није могла да се сети.

Недуго затим угледа кћер како трчи према њој. Анди се врло зачуди, одакле се галактичка кћер одједном појавила, и где ли је то била до сада. Поче да размишља и закључи како је заиста могуће да има шест месеци, јер је управо толико времена протекло.

Матерински инстинкт је терао да узме кћер у наручје. Љубила је њене ножице, најмеканију и најнежнију кожу са супротне стране колена, тик до ружичастих, рупичастих доколеница. Галактичка кћер је пружала ручице потпуно самосвесно и самоуверено, док је Анди поносно изговарала „Ово је моје треће дете.“, обраћајући се незнано коме, имала је потребу да каже гласно и самој себи и целој галаксији. Девојчица је константно негде ишла и скакутала, а Анди заштитнички говорила „Држи ме за руку“. У почетку, преплашена, Анди помисли како је кћи неопрезна, али убрзо схвати да галактичка кћер све може, и то онда када је она придржа да скочи са повисоке, дашчане платформе на тло. Бојала се како ће скочити, али одмах затим осети пријатност, јер доскок би мекан и сигуран, потпуно сигуран, када за руку држи своју кћер, или кћер њу, то баш и није знала...

Бисери

Анди је свесрдно давала бисере, можда они нису били најчистији, али су засигурно били најбољи и најлепши које је имала. Хун је можда хтео лепше, боље, а Анди то није имала. Тада је решила да престане да даје. Зачудо,

Хун је тог тренутка схватио да су најлепши, јер када се избеле блатом, биће савршени, на шта је Анди само одмахнула и помислила у себи „То, то ипак не постоји.“

Ружа Човек

Анди већ неко време борави у свом Ружичњаку. Ту, као и на сваком другом драгоценом месту владају правила. Како њене руже зраче есенцијама, а правило Ружичњака каже „нико не добија нешто низашта“, тако и руже поштују правила. Отпуштају мирисе за Ружа Човека, али само уколико им се мирис врати употпуњен.

То јутро, Анди је донела пуне руке ружичастих ружа. Док је прилазила Хуновом Вилајету, поскидала је сваки трн. Хтела је да направи пут од ружа. Кренула је од врата, слагала их је пажљиво једну до друге а затим помислила да би пут од пупољака требало да се рачва на две стране. На путу који је водио до првог дуда, написала је „до књиге“ и великом машном причврстила књигу за дрво. На другом је написала „до књиге и ње“. Изула се боса, пажљиво обмотала широку сатенску траку око столетног дуда, завезала себе, дрво и књигу а затим увезала траку у машину. Решила је да чека да се Он, Хун а Бик, а исто тако снажно Ружа Човек пробуди и изађе у јутарњу шетњу из Вилајета.

Чекала је тако неко време, док јој је срце лупало од саме помисли, толико јако, да су се рајске птице које су до тада спавале у крошњама, узнемириле. А, онда помисли, да то није добра идеја. Није лепо одређивати Неком правац и избор и још ружније, наметати пут. Предомисли се, развеза машину и врати се да прикупи руже. Али, како је претходно поскидала све трниће, а они се где-где задржали на тлу, успут се убоде на неколико места и помисли да је то казна за чин који је направила. Пошто накупи пуно наручје цветова, реши да крене према Сивој реци. Бацала је пажљиво једну по једну ружу, надајући се да ће их река однети негде, потпуно заборавивши на чињеницу да рав-

ничарска река тече тихо, као што дете дише док спава. Тако су све руже потонуле, само су остали трагови њених босих ногу на меканом, удобном, пешчарном тлу. Текле су реке осећања, а да их рибе нису појеле, можда би она и стигла негде, помислила је Анди.

Тада јој до ума допреше речи „Када једном пођем, сва земља и тежа њена поћи ће са мном. А Сива река плаче, до прага је дошла.“ Ноге су јој већ биле до колена у води, осврте се натраг према Вилајету. Река је све руже донела до прага. Није спрала мирисе, а Он, Хун, а Бик, а исто тако снажно Ружа Човек прикупљао их је у наручје. Испружио је обе руке да Анди слети у Ружичњак. Тако мирис руже живи у овом свету а да га он не додирне. Руже остану део света, али свет не остане у њима. Рекоше:

– Треба да прођеш овим светом а да за собом не понесеш никакве утиске, никакав утицај, никакву огреботину.

Делфи (2)

А онда су летели према Делфима, послушкивали треперење имеле и шум храстовог лишћа, који је тиханим гласом говорио да су Делфи припадали некада Мајци Земљи. Док је Дафнида седела на трonoшцу и упијала опојне мирисе пророчке дроге, Анди је лепршала изнад ловорових жбунова донетих из Темпе. Онда би заједно жвакали чаробно ловорово лишће и уживали потпуну слободу. Тада би Хун почео да прави гнездо од пчелињег воска и перја. Анди би се њихала на гранчици папрати, док се из даљине чула златна птица певачица из светилишта од бронзе, на шта Хун рече:

– Увек са собом треба понети и помало кича.

Анди је хтела да погледа шта јој звезде кажу када спусти конопцем огледалце у тајни бунар, који ће јој првом случајном речју, песмом или сновима послати тражено. Њему се ипак више допадало да пије воду са извора Лете, где га је Анди купала и мазала миришљавим уљима, а затим му у длану доносила Воду сећања и давала јечмене

колачиће са медом. А Хун је опет хтео невидљиве говорнике, који дају савете, оне из Кроновог златног доба што силазе са Месеца, а који у замену за задовољство траже да им преда Андине медене колачиће, што је он на крају и учинио.

Анди је знала да када Сунце досегне зенит, Светом Краљу су потребне жртве које ће је заменити, ако их нема, а онда некаква путница која силази са Месеца, може бити ухваћена у замку.

Сећала се, да када је први пут легла уз њега и хтела да му пољуби склопљене очи, он је пао у сан без снова. Овај сан из кога није хтео да се пробуди, дошао је по његовом захтеву, јер није хтео старост која му се већ приближавала. Наравно, на питање „А хоћете ли са мном око Сунца?“, Анди је рекла:

– Да, можемо! Бар једном годишње!

(Одломак из недовршеног романа)

Радошин Зајић

ПЕТ СОНЕТА

ЉУБОСТИЊСКЕ СЛИКЕ

Као да нам светло давно портом ходи
Кроз столећа сенком манастирских липа
Где под светим сводом сад тихује крипта
И где вечна душа словорисца броди

Седмовеким миром у камену стари
Древни белег Боровића запис-параф
Фрескословом проговара древни зограф
Уздигнут у небо одрођен од ствари

Неимари умом време исписују
Свете речи-псалме у будуће снују
Као да су прошли веки наши знанци

Не би л' ка вечности света духа зраци
Отпловили као Богом дати знаци
Рођени у љубав-гори у Прозраци

ФРЕСКОПИСАЦ МАКАРИЈЕ

Да је Макарија рука
За нас дање онда знала
Сигурно би пре исписа
Задрхтала и застала

Не би Свете изрисала
Исцељење призивала
Ни заклетву исписала
Која нас је испратила

У гложење непрестано
У зле речи спотичуће
У мркине неизлазне

Што мењасмо све могуће
За јарости несилазне
Зарад тмине: свесвануће!

ТВОРЦУ СЛОВА

У трену се небо озарило
Када те је тада угледало
Јер си усамљена тачка био
Трчак који нас је осветлио

Сад си испод-своду источница
Само биће тварних реченица
Што кроз време не може да згасне
Већ са новом речју светлом прасне

Сад си гласје из саме нутрине
Бљесак свега умног свега скритог
Што се као птица у висине

Првотворном руком сама вине
Замах-крилом у нове даљине
До суштине слова разборитог

АРИШ НАД РАСЦИЈОМ

У трену се небо озарило
Када те је тада угледало
Јер си усамљена тачка био
Трчак који нас је осветлио

Сад си испод-своду источница
Само биће тварних реченица

Што кроз време не може да згасне
Већ са новом речју светлом прасне

Сад си гласје из саме нутрине
Бљесак свега умног свега скритог
Што се као птица у висине

Првотворном руком сама вине
Замах-крилом у нове даљине
До суштине слова разборитог

ЗА ВЛАДИКУ НИКОЛАЈА

Цео век вере и надања
Саздан од пера-бројанице
У данима твога страдања
Са тобом беху небеснице

Сажет један век у грудима
У подвизању свакодневном
Не беше залудан људима
Но траг им у запису древном

Све што умноречјем сачини
Беху нестрах и подвиг пути
Твоме стаду светло у тмини

Сада си Жижак - Неугасли
У чијем смо се делотворју
Од свела за времена спасли

Славко Стаменић

РОБИЊИЦА САРА ИЗ САМАРИЈЕ

Прелепа лаконога Сара трком је враћала козе из туђег забрана, милогласна и драга Сара лако би убедила газду да су козе случајно, ма само на кратко, свратиле и у туђи мал и грицнуле тек понеки лист. У све је уносила неку чудесну радост, и сваки имућник радо ју је узимао за пастирицу, што је највише и волела да ради. И сваки сикал зарађени дала би Сара оцу, поштујући родитеља свога и обичаје народа свога.

За праву малу благодат израиљску сматрали су благочестиву Сару, а са петнаест година било је питање дана када ће је, тако лепу и виспрену, какав имућнији господар затражити за сина свога, одабравши му дар какав мало који отац сину приуштити би могао, јер она таква беше да њено сиромаштво није имало никакав значај пред очевидном благодаћу. А сваки стасали Израилћанин надао се да би таква једна природа, као да је пречиста кап из Неба у земљу Израиља пала, могла се наћи баш у његовом дому. Враголаста Сара ниједном момку ружну или неумесну реч никада не рече, тако да се сваки надао да би та кап небеска баш на његов длан могла канути.

Али једнога дана изађе из Сирије чета у Самарију и у пуном трку сјури се и зароби мноштво Израиљаца. Вешта Сара, узвера се уз камењар пратећи траг својих коза, али сиријски коњаник је спази и крену ка њој. Стиже подно камењара где се коњ, под ратном спремом, залуд пропињао, јер се уз камењар није могло. Хтеде коњаник да одустане, али осврну се Сара и онај сјај благости Сариног чистога лица нагна Сиријца да скочи са коња и узвере се за њом. Утрча невољница у скровит усек, где су се козе склањале за јакога сунца, али њена бела пета засја у оку војника док је замицала и он је стиже, шчепа за хаљетак и окрену себи. Ћутао је пред лепотом Саре, али помисли да би га богови казнили ако узме оно што својом дивотом не припада простом копљанику. Ухвати је за руку и поведе,

пажљиво, пазећи више Сару него себе, да се не оклизну низ камену стрмен. Доведе је у чету и рече свом војводи Нееману:

„Господару, овакав дар је за господарски двор, и предајем је да ти буде робиња.“ Нееман, који је био тамног тена, и изгледао увек некако љутит, гледао је њено лице на коме се мешала лепота са поносом, али трачка страха није било. Сурови војвода се осмехну, и рече да ће бити слушкиња његовој војвоткињи, и да је воде у робље. Када кренуше војска и робље, за њима оста само ридање рањених и остављених, а чинило се да над свима лебди плач немоћнога Саринога оца.

Војвоткињи, а и другима у двору, Сара постаде врло мила, брзо је свикла на своје нове обавезе, помагала господарици око свих послова, сваки посао олакшавала шаљивим и бескрајним причама, праћеним ведрим смехом, али и поверењем које је војвоткиња задобила уверивши се да свака Сари поверена реч била је као камен бачен у дубоку Авану где га нико из Дамаска дохватити више могао не би. Једино што војвоткињи није пријало била је навада господара Неемана да све чешће бива у њиховом друштву и, почесто, нескривено, иако је од многих уклањао лице своје мазано неким тамним мастима, погледа у Сару. Она, као да није робиња, не склања срамежљив поглед пред погледом господара, све док јој не дају знак да напусти одају а Нееман и војвоткиња све чешће одлазе у купатила, и све дуже се у њима задржавају.

Једном приликом, базирујући се и уверивши се да су потпуно саме, али ипак претихим шапатом, Сара каза господарици:

„Господарице, рећи ћу нешто као кћер мајци својој, а ви после чините са мном шта вам је воља.“

Војвоткиња је погледа зачуђено.

„У Самарији сам ово већ виђала, лице нашег господара има понеку чудну бледу мрљу, приметим ја и кад је лице намазаном тамном машћу, а то су често били знаци да ће се тело временом обасути, морам да кажем – губом.“

Војвоткиња је забринута ћутала, гледала у страну, па заплака. Онда прозбори:

„Знамо ми то, по телу су већ избиле красте, стога често идемо у купатило, спирамо их и мажемо многим мелемима, које су нам дали наши видари и свештеници. Али као да је све узалуд. Питање је само када ће се све то показати и када ћемо бити одавде изгнани.“

Уистину, тело великог и моћног Неемана постајаше све краставије, мада приштева по лицу као да и нема, једва се и назираху, али људи се одмицаху од њега, трудећи се да све изгледа као случајно, да страшни Нееман не би плануо у свом гневу те нико никакву губу помињао није. Али приштеви овладавају телом великога Неемана, постају све гнојнији и он и његова жена мењају мелеме често и спаљују их на скровитом месту. Свакодневно су приносили жртве и молили се Богу своје Римону.

Мудра Сара је знала да њене следеће речи могу је коштати тамнице, или чак и главе, ако их изговори у дому достојанственика сиријских.

„Пророк Бога нашега Јахвеа, честити Јелисије, мој суселјанин у Самарији, већ је многа чуда учинио, и лечио је губавце. Ако господар мисли...“

„Ућути, робиньо! Ко је икада и игде томе лека нашао? Па и да буде тако, зар би цар Сирије оног, и то великог војсковођу, ко се клонио Бога свога народа, а приклонио Богу израиљском, оставио у овом достојанству. Постали бисмо одмах просјаци по прашини Дамаска. Можда и овакво прикривање дуго потраје, а можда болест и не узме маха. Нека буде како наш Бог нама одреди.“

„Боље и здрави просјаци, него изгнани и бедни губавци, господарице.“

„Напоље, незахвалнице, трунућеш ти у оковима у дну тамнице.“ Онда иронично, мада не без дрхтаве горчине у гласу, војвоткиња каза: „Боље здрава у тамничким оковима него мртва у земљи, па макар по њој и губавци ходали!“

„Господарице, наш пророк Јелисије је, не само излечио губавога, него једног дечака је и из мртвих мајци Сунамки вратио.“

„Страаажаааа!“ , продера се господарица.

Привучен виком, у одају уђе мргодни Нееман. Погледа избезумљену жену, па мирну Сару. „У окове треба бацити ову брбљиву незахвалницу!“, викала је, разбешњена и због оног благог и помало пожудног погледа каквим је Нееман нетремице, па чак и сад, посматрао Сару.

Сара је, без страха од оног што је наумила да каже, гледала у тамним кремама намазано лице свога господара.

„Господару, сви дворјани твоји, и челници твоји, ћуте о истом, сем кад су на неком скровитом месту, бојећи се окова и тамница, или и за живот свој. А ја ти могу казати да у мом народу постоји један свети човек, Јелисије му је име, који ти може помоћи, јер многе је већ избавио од разних невоља. Иди њему, господару мој, јер Бог даје један живот и чувај га докле год можеш.“

Страшни Нееман је ћутао забезекнут, свеколико ћутање дворских улизица и храбре речи ове добронамерне робињице потпуно га збунише. Само се зачуше кораци стрке која је одјекивала ходником, али се нико није видео.

Опреми се Нееман као да у неку страшну војну креће а не да тражи себи лека, напуни кола благом и са слугом својим крену у Самарију. Стаде на врата дома Јелисејева.

Али Јелисије не изађе.

Нееман, свикнут на војничке команде, громким гласом узвикну:

„Има ли овде какав видар именован Јелисије да изађе пред невољника који је лека ради из земље сиријске пред овај дом дошао?“

Јелисије посла слугу свога Гијезија да му каже:

„Лек се не тражи у бојној спреми, мачем, копљем и гиздавим бојним колима, тако се среће само смрт.“

„Но у скрушености и у молитви Вишњем налази се лек“, додаје из колибе Јелисије.

Сурови Нееман, несвикао на овакве речи којима могу да дангубе докони песници и мудраци по храмовима и трговима, али за које времена немају ратници, узвикну:

„Нисам дошао за поуку и понижење, но ми једна млада робиња каза да имаш лека за моју болест. Ако немаш, реци и лагаријама лечи ове будаласте лаковернике!“

„Господару, ја никада никога излечио нисам“, говори Јелисије не помаљајући се иза асуром застртих врата колибе.

„Ниси!!! Никада!!! Проклета била она лажљивица!“
Бесни Нееман се окрену своме слуги, пререза га погледом као сабљом, овај схвати да му је господар послат Израиљцима у понижење, те окрену своја кола и у галопу крену назад.

„Онај ко лечи на Небу је, а ја само слушам глас Његов.“

„Помиње ли ти несрећног војводу Неемана, тај са Неба глас, или да сабљом прекратим ово зло.“

На то ће Јелисије:

„Окупај се седам пута у Јордану, и оздравиће тело твоје, и очистићеш се. А после, даруј оним што она пожели ту младу Израиљку Сару која је, ма и робиња, о твојој добру бринула, а они тобож ближњи нису нимало. Такав божји створ свуда треба, јер само за добро зна и добро чини. Јер она се показа човеком, а то је посебан народ у народу сваком.“

Али тада се расрди неразумни Нееман и пође ка колиби говорећи:

„Какво купање?! Хоћеш ли ти изаћи, ставити руку на нечиста места тела мојега и призвати име Господа својега, и очистити губу?!“

На то ће Јелисије опет:

„Окупај се седам пута у Јордану, очистићеш се, и оздравиће тело твоје.“

Помисли да му, ако и не помогне, ништа нашкодити неће, а многе молитве, лекове и мелеме већ је пробао, па никаквога бољитка нема.

Нееман се распаса, скиде го какав и на свет дође, и загази у Јордан. Седам пута се окупа. И изађе без иједне красте, коже чисте као у новорођенчета, што, заправо, и поста. Силни Нееман, сада попут задовољног и насмејаног дечачића, облачио се уз радраган смех. Остави силне дарове пред Јелисијеву колибу.

„Господару, ја немам небеске лестве да те дарове у Небо дигнем ономе ко ти је помогао, па то стави у колица

своја и врати дому своме. Једино што бих примио је да се у ово село врати човек какав је Сара.“

„Дао бих ти све ово благо, толико још и послао, али Сару не бих дао. Никада! Нико ме!“

„Добро, господару. Ја само кажем какво је уздарје према дару. А нека буде воља Божја.“

И тада се Нееман гласно, да чује и Јелисије, заветова да верује само у моћ Бога Јелисијева. Затим одјезди земљи својој сиријској.

Врати се велики Нееман у Сирију, и жена по радости и чилости мужевљевој позна да јој се човек вратио сасвим здрав.

„Пошаљи ми ону робињу Сару“, рече, севши радостан за пуну трпезу.

„Сару?!“, изненађено га упита жена. И згрози се оних ранијих нежних погледа између робиње и господара.

„Да, ону слушкињу израиљску што ми за овог видара каза.“

„Господару, ти си послао гласника који нам је рекао да те је она понизила. Ја сам наредила да је стражари у подрумску тамницу пошаљу.“

„Ти?!“

„Да, ја! Она се отимала, плувала чак на наше богове и, рекла је да ти будеш стопут проклет и да сатрулиш у гноју сопствене незахвалности.“

„Коме, и пред ким је то рекла?“

„Мени, у тамници, али не знам да ли је још неко чуо.“ Причала је огавштине и изгледала као да јој се ум помрачио, побојала сам се да ће и о губи галамити... стражари су дотрчали и, уз моју дозволу, задавили је.“

Нееману гутљај вина застаде у грлу. Сасвим је нестало оне радости тек оздравелог човека.

„Ваљда је то та воља божја!“, изусту Нееман.

„Господару, твоје лице је било и остало чисто, а њу су сви мрзели што ти је чинима неке приштеве по телу изазвала, те се тобож помислило да је губа, а она је то онда развикала по двору. А видиш да си здрав као што си некад био, и сви то сада виде, а од губе лека никада и нигде било

није, нити ико сад може, нити, вала, сме да каже да те је губа икада спопала.“

Нееман прогута онај опори гутљај, а за њим уследи следећи, и следећи, гле, све мање опор, све мање горак. Онда нехотице подвуче руку под пâс. Учини му се као да му је на детиње глатку кожу, коју је изнео из реке Јордана, пала, вероватно са препуне трпезе некаква мрвица, нека чудна мека мрвица, коју напипа. Хтеде да је отре, али она, та чудна мрва, као да се чврсто с кожом слепила и никако се не да упорном али све дрхтавијем нокту.

Биљана Тричковић

РАЗМИШЉАМ ДА НАПИШЕМ ПРИЧУ

Већ неколико дана мојим можданим вијугама, највероватније сивом масом, другу можда и немам, у мени се као лајт мотив ка срцу прикрада и све жешће притиска:

„Конкурс за кратку причу расписан је до 23. јануара 2012...“ Емоција вуче, али нешто ми не да. До пре неколико година слала сам једну те исту причу. Никако да прође, ни за објављивање, а камоли за неку награду. Награда?! Да ли је желим?! Па наравно. Али не знам о чему да пишем. Свеједно.

Доносим одлуку. Размишљај да напишем причу. Почећу са тим па докле стигнем. То вам некако дође као кад се врзмете по соби, не знате шта ћете са собом, како да испуните дан. Да га испуните?! Дан се не испуњава. Дан светли, бели.

Како? Лепо. Светлошћу. Светошћу. Сутра је Богојављење. Изаћи ћу да видим ко ће извадити крст из хладне реке. Да се молим за оног јунака који то буде учинио. За шта да се молим? Како за шта?! Па за његово здравље! Од помисли на ледену воду, хладни жмарци пролазе ми кичмом. Обући ћу се топлије. Претходно ћу попити топли „МОКАТЕ“ 3 in 1, да ме испуни и загреје изнутра, да се расплинем, да осетим мајчину руку.

Да се топим од миља. Да ме не одгурне. Да чујем:

„Мила, ту сам. Не брени. Погледај нецовани миље на столу. Додирни га. Осетићеш моју руку, душу.“

„Да, мајко, то је твоја душа. Била је дубоко у теби, забрављена. Ко ти је забрави?! Знам, ти си моја светица. Али, зашто ме бар једном не загрли?“

Саздана си од Височице, Велике Лукање, росних краставаца, румених јабука у башти подно реке, преко пута. Поној страни, тако сам упамтила. Газила сам ту воду, чисту и мирисну. Одлазила у башту. Са тобом и баба Драгом.

Сада?! Сада не могу. Нема је. Како? Тако. Језеро све плави.“

Гледам кроз прозор. Зеленило на врху Старе планине, ако се гледа у правцу релеја, лево, твоја рука. Личи ми на руку. Десну. Палцем окренуту ка граду и Старом Тијабарском гробљу. Колико пута одем на твој и очев гроб, седим на клупи и немушто са том зимзеленом руком зборим. Показујем вам је. Кажем, како се лепо са мог прозора види. Пре неколико дана обукла Стара прозачну, пахуљасту белу хаљину. Још као девојчица сањала сам о њој. О чему?

Па о белој хаљини. Венчаници. Корачам у њој, док се преда мном размотава црвени плишани тепих до општине. Само никако нисам видела младожењу.

Шушка свила као венчаница Lady D. За себе сам знала како ћу изгледати, за друге не. А и како бих? Прво, не желим ником да намећем своју вољу, нити жељу, ако ме не пита или је не изрази. Можда бих била и прва млада без младожење. Бар да и ја у нечему будем прва! Све се некако осећам као последња рупа на свирали. Али ако окренем свиралу, онда сам прва. Само, онда не могу да свирам. А и узалуд. Ионако не умем. Отац и деда правили су ми је од врбова пружа. Да, плели смо и кошеве за кукуруз и сламу, сено... Од врбовине. Дуго нисам видела врбу. Можда је на врх брда. Да ли мрда? Не знам.

Не видим добро. Носим наочаре за рад и за даљину. Али за даљину ми треба и двоглед. Сећам се, у време бомбардовања, са портирима „Првог маја“ док је већина радника излазила на знак сирене за ваздушну опасност, радила сам на телефонској централи. Комуникација не сме да трпи. Са њима, двогледом, на трен, упирући поглед у два приближавајућа стакла покушавала сам да и ја видим Стару, њен врх и бомбардовање релеја. Нисам успевала. Можда нисам ни желела. Не волим страдања, уништавања. Мрски су ми такви призори. Предах. Станка. Аријаднин конач запео о суву грану. Прилазим да га откачим. Успевам. Идем даље.

Након Богојављења, Свети Јован, па Свети Сава. Како топли његов глед. Назив је моје осмогодишње школе, некада *Павле Крстић*. Стално се мењају називи улица, школа, тргова. Нека. Вероватно тако треба. Само да остану. Улице, улице, школе, школе, тргови, тргови. Да не замене улоге. Онда би дошло до пометње још веће сметње у мом виду на даљину. А шта ћу па и да гледам тако далеко? Довољно је да видим испред себе, да се не спотакнем, да некога не оборим, да не пређем на црвено, да не бацим папирић рачуна у сталак за кишобране већ у корпу за отапатке, као јуче у апотеци рачун за чај од крушине против холестерола. Налаз није лош, али превентиве није на одмет. Увек сам за превентиву. Баш као код бомбардовања. Као одлазак на контролни преглед здравља. Наравно, што се овог другог тиче не треба претеривати. С времена на време. А оно прво, не, не и не! Три пута не! Као „МОКАТЕ“ 3 in 1, замена за кафу од које ми титра све. Увек постоји нека замена. Па и замена теза. Понекад испадне баш оно право, као и свака грешка која је сазнање више. Сада више не желим да сам Lady D, нити младожењу. Мајко, ниси ме загрлила али као да јеси. Не замерам.

Осећам како ме плави светлост кроз прозор. То је мој бели дан док размишљам како да напишем причу. Маслачак жути, под плавим сводом, сунашцем окупан додирује ми лице. Ћутим. Слутићим. Биће добро. Све ће бити добро. Ваља само издржати. Како? Стрпљењем, здрављем. Све остало долази само по себи или по божјој вољи, као и живот. Најдивнија емоција која нам је рођењем дата али која се разумом живи. У предвечерје, које блиста као детелина на сунцу, са четири листа, поруку по белом голубу поштоноши шаљем целој планети: „Размишљам како да напишем причу...“ И, плави ме нека тиха радост, готово монашка, у сусрет Богојављењу, Светог Јована и Светог Саве. После њих први је Свети Трифун или Свети Валентин. Још кад би се срели на Сретење Господње прича би се написала сама. Како? Тако. Тајном изласка из лавиринта уз помоћ Аријадниног конца и животом који се разумом живи.

П.С. Осим сиве масе вероватно имам и белу, као бели дан, мада је он вазда бео само се Земља непрестано истовремено око себе и Сунца окреће.

Сунце је стамено. Скривени зрачак у маслачку под плавим сводом, и зимзеленим врхом планине стално ме опомиње. У облику руке, која пријатеља не потапше само у невољи већ понесе део бремена са његових рамена. И, све то у име живота који је само трен у безвремену, трен који је благословен и разумом срца живи за вечност. И даље размишљам како да напишем причу, али успорићу. Да се освежим. Чиме? Треном живота како бих наставила као Земља, ка Сунцу, истовременим окретањем око своје осе и њега, за даље, даљину, бели дан и беле дане.

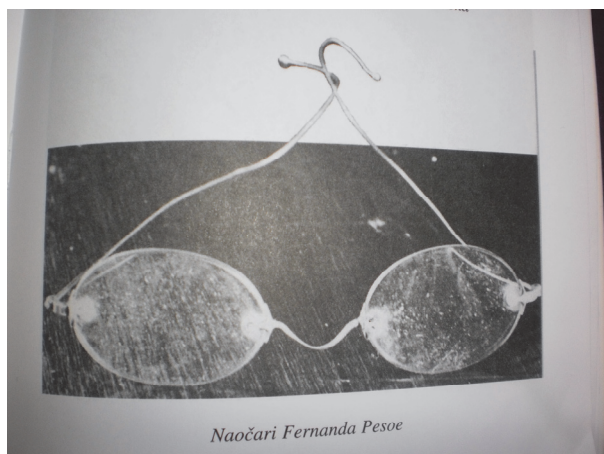
Мирослав Лукић

НАОЧАРИ ФЕРНАНДА ПЕСОЕ

„27. новембра 1935. године, као и обично, шетао је доњим градом, ушао у кафану Мартињу да Аркада, попио кафу, попричао са Алмадом Негреирсом, смејао се карактеристичним грохотним смехом, испрекиданим нападима кашља. На повратку кући, као сваке ноћи, свратио је у кафану на ћошку своје улице и наручио кутију шибица, пакло цигара и чашу јабуковаче. Затим му је власник кафане наточио ракију у једну црну флашицу коју је Песоа редовно носио са собом и пунио пред одлазак на спавање.

У ноћи између 27. и 28. новембра нагло му је позлило. Смештен је сутрадан, 28. новембра, у француску болницу Свети Луј, са дијанозом «цироза јетре». Крај његове самртне постеље, где је лежао у агонији, дежурале су само три особе: капелан, болничарка и лекар. У једном тренутку, 30. новембра, отворио је очи и «видевши да ништа не види», промрљао је: «Додајте ми наочари». Биле су то његове последње речи. Сахрањен је у породичној гробници на лисабонском гробљу *Празереш...*“

(Из Животописа песника)

Naočari Fernanda Peseo

1

Мит – опет се суочавам са митом.
 Под креветом, у плакарима.
 Иза ормана; под орманом.
 Као хидра је. *Муљ породичних предања.*

Мит ме чека у остави.

Пред вратима стана.
 Мит ми је поставио многе замке.
 (Бол бубрега. Опет.)

Мит је – имање неограђено.

Један поток, који хоће да тече између ових речи и
 реченица.

Узалуд сам чекао да ми стигне једно писмо, четредесет
 година;
 узео га је мит. Као што је узео и многа друга писма.
 Мит ме је затрпао многим стварима. Одвукао ме у
 шипражје.

Некад је мит имао облик америчке фарме, прерије,
 Индијанца.

Живот и мит су као четвртак и петак.
 Спојени су као спојени судови...
 Док сам се ја борио са митом, мит ми је децу
 васпитавао.

Одрастали су уз митове, као што сам и сам.
 Када се чинило да мит уграђујем у оно што
 обликујем,
 да га прежем у облик, он је мене упрезао
 у стихију, неред, безобличност.

Мита једино нема на гробљу,
 али ја тамо ретко одлазим,
 знајући да ће доћи час када ћу тамо боравити заувек.
 И једино се тамо може *увести ред. Једино тамо има*
Ред...

Све остало припада миту и нереду.

Повратак из мита изгледа да није могућ: припада
миту.

Кроз наочари Фернанда Песое
видим сазвежђе митова Фернанда Песое.
Све што је написао, главнина, остало је у једном
сандуку,
као што сам и ја однео на једно скровито место
необјављену грађу једне стравичне повести
стрпану у неколико великих најлонских џакова!
Сад то *тамо* читају мраз, уколаже, бубашвабе,
мишеви и кућни духови!

Ха, читају! Ко овде уопште и шта чита?

Звери и друге животиње не читају. Звери њуше
само рукописе. Као хермелини лешине укопаних.
И као понеки радозналци, после педесет година и
више,
рукописе песника, мртвих песника, посмртно
штампане...

2

Оставите неком другом илузије и ту причу о
поштењу
и хепиенду: нема срећних завршетака.
Живот је по суштини трагичан!

Пробудио сам се – тренутак пре граје вране.

Кад, како и зашто почиње дегенерација?

Док чекам да проври млеко, чујем неког гаврана;
да, тихо прича сам са собом на неком од кровова.
Гра, гра, гра! Шта то гавран гракће?

Тај црни старац старији од Мустафиног
турбета на Дорћолу? Гра, гра, гра!
Агресиван је као најмлађа генерација склона дроги;
или ја то тако осећам – зато што старим?

Нужда. Прљавштина, неимаштина воле да се друже...
Јутро, подне, поподне, вече. Цео дан. Личе једно на
друго.

3

Оловна тежина и боја пепела година долазећих.
Крађе рукописа, постаће уобичајена ствар.
Зато треба објављивати, чим нешто завршите макар у
50 прим.

Библиофилска издања су песницима наметнута...

Мецене су изумрле после Колумбових открића
и Америке и јењавања европске ренесансе...
Не краду само песме, необјављиване, већ и есеје:
штампане.

Фернандо Песоа знао је да је *ништа*.
Да никад неће бити *ништа*.
За разлику од та четири балканска песника
које сам ископао недавно, који умислише да су
нешто,
што живот проживеше лагодан и камелеонски...

4

Не само памет, душу а ни пут нашао није
онај што с ђаволом тикве сади. Залутао
је у свој живот, шипражје сујете, амбиције.
Био је јарац, као млад, лепојкама гугутао.

Чиме је, у ствари, песник тај бивши, себе спутао?
Потписник многих књига; песник који то није више?
Ко утопљеник је, на површину мора поезије,
исплутао.

Био је, кад се размисли боље, горд (ташти избирач).
 Завејаће га снег заборава, дуга, неописива зима.
 Нашао је, у позним годинама, сасвим прикладан
 отирач.

Никад се није виноуо до ретких, музикалних рима.
 Никада, у ствари није био, балкански шамански врач.
 Да слушао је жуне после кише, друговао с
 чешљугарима,
 складовима, памтивеком, горчином – обичан је
 трач...

Писао је између редова саструганих палимпсеста,
 у најбољим тренуцима мрмљао себи у браду, ко
 јуродив.
 Другом је руком склапао срамне пактове, садио
 тикве
 с ђаволом. Ницали су му рукосади: модерни уплив,
 спрао га је обилнији плъусак, као прашину, прашину,
 суварке...
 Први обилнији плъусак га је понео, као труло лишће,
 смеће.
 А био је угледан песник, члан ђаволове странке...

Шта с толиким његовим писанијама, књигама? Ни
 сапун
 не би могла од тога да скува Будућност, а не чварке!
 Није испунио дужност – не зато што није имао среће:

мимоишао се са њом као са вољеним бићем.
 Друговао је са погрешним људима, премисама,
 химерама. Да је друговао са зебом или детлићем,
 да је уместо толиких песама написао пар искрених
 писама;
 можда би се примакао миц по миц тајни апсолутног
 песника?

Да ли је Бог слеп? Шта анђели раде. Није се питао.
С Богом и Србијом је он свео рачуне – циције! -
још док је – дрчан, сав важан – континетима скитао

о туђем руву: о трошку тзв. тајне полиције!
Уклопио се, доспео на ударне стране,
постао академик, књижевник у футроли, у ливреји.

Научио је занат кукавица, подметање јаја.
Научили су га ујдурмама, његови шефови: фарисеји.
Научили су га од почетка, од младости ране.

Пало му је, што се каже све могуће, све награде.
Опробао је све ужитке, плус станови и путовања:

фрај!

За њега је, и њему сличне, још на земљи и још
поодавно започе, славан живот, и срећа и Рај.

5

Зовем.

Одзива се... магла.

– Отишла је пре једног сата!

Где?

Поплава у купатилу

Конкубина на леђима бика

Мишљење и певањеизвиру из варнице, из Сева.

Питања нису случајна, закључци, изван контекста

(прошле среде), откривају оно скривено,

Наслућивано (врх ледене санте)...

Волео сам монструме, а нисам знао...

Јутрос (у поштанском сандучету) Писмо.

Желимо да апелујемо на преиспитивање ваших

савести.

Откуд данас међу нама толико неповерења, оскудице
љубави, завађености, осамљености, одрођености... Пише
за управу парохије Те и Те

Протонамесник Тај и Тај.

Пред Велики пост 1999. године (телефон Храма,
кућни).

Једанаест питања: Да ли су крштена ваша деца
и деца ваших сродника? Да ли посећујете гробове
својих покојника и да ли пратите задушне годишње
дане?... итд.

Срдечно вас Надлежни Душебрижник поздравља,
позива на сарадњу и жели свако добро од Господа...
Лепо.

И попови организују верски бизнис.
Сви траже, али нико ништа – не да.
На послу – хијена, љути се и показује зубе,
што други одбијају да раде њен посао!
Двадесет и једну годину радим у државној служби
и никад ни од кога не затражих да ми помогне
у делокругу мога посла.
Онај протонамесник је донекле у праву: многи су се
озверили.

Увредама прибегавају садисти.
Најгоре су жене које су све промашиле
професију, брак, живот.
Курве се бране плачем, не заборави.
И кад би сви овде искрено почели да призивају
Господа,
двадесет година би било потребно да се Он одазове!
Фијуче! Пљушти! Американци бомбардују Ирак,
Турска треби Курде...

Фиоке су пуне безвредних ситница, као уосталом и живот
у последње време... Већина тзв. писаца мисли
о себи много боље,
иако је не један продао душу ђаволу.
Није моја трка овде, говорећи спортским речником.
Не!

Али ни тамо усред сјаја развалина Вавилона.
Ни у оном шпајзу у којем је једна Мађарица провела
закључана месец дана. Ни у Шпанији где и даље
бацају
козе са највишег црквеног торња...

Стихови, који у себи не садрже само искуство и истину,
 пресипање су из шупљег у празно.
 Сетио сам се нечег важног. Нагло сам устао и окренуо
 шест бројева. Огласила се телефонска секретарица.
 Па, изволи, разговарај са мртвом ствари!
 Сетио сам се влашке п. (Примадоне!);
 сетио сам се шетње парковима, једне уображене
 будале (Говорим о Примадони!)
 И кад се сетим ко је све солирао у том табору
 (онај сликар, и онај песник с јарећом брадицом –
 жилава сорта
 што се снашла у свету и која продаје неупућенима
 муда за бубреге)
 – какви песници! Каква поезија! Најдубље у оном
 што су
 нашкрабали одштампали о туђем трошкујесте – не
 Истина:
 Амнезија! Мртви су. Иако се копрца још по неки
 дављеник
 и хвата се за сваку сламку. Толике посвете!
*Биће потребно много контејнера за то
 (одштампано) смеће!*

ЗНАМ који је то град, која улица, и девојка која
 одмиче тротоаром
 крај окречених багремова даље и даље. Такву је
 фризуру имала само
 једна сјерих очију. Не знам да ли је подне или
 поподне (можда
 поподне, касно поподне?) Можда сам је некада видео
 с леђа када се
 враћала из очеве радње, издалека?
 Али зашто с а да, б а ш с а да, много година касније та
 силуета која одлази, одлази, одлази?
 Видео сам и лишће прашњаво, зелено, и неко
 двориште.
 Да, склопљених очију лежећи у кревету, видео сам
 столетне

Дејан Вукићевић

ЧУВАР МРТВИХ

ИЗГУБЉЕН НА МАРГИНИ

Под светлошћу ноћне лампе читао сам књигу. Поглед је клизнуо на белу маргину. Бела маргина усисала ме је у бистро светло јунског дана. Могао сам имати шест или седам година. Била је ту мајка, у цветној хаљини, тетке са пунђама (складне) (двојке) и отац у карираној кошуљи с кратким рукавима. Фрушка гора. На излету смо. Корпа са сендвичима и соковима, ћебе на мирисној трави, узвишење.

Кренуо сам за колоном мрава. Дугом колоном. Водила је до оближњег шумарка. Осетио сам страх, али знатижеља је, као и увек, надвладала. Улазио сам све дубље и дубље. Светло је лагано нестајало у крошњама. Пробијао сам се кроз грање и шибље, живицу и растиње. Оштри листови секли су моју танку белу кожу, корење се заплитало око ногу. Страва је расла у мени као и напор с којим сам се пробијао. Светло је гаснуло. Одавно већ изгубио сам колону с мравима. Наставио сам и даље не знајући куда заправо идем и шта тражим у тој шуми. У којој су становали само тишина, мрак и пустош.

Наједном, страх је нестао. Не само овај, шумски. Страх од живота је нестао. Најгоре што ми се може десити је да одавде никада не пронађем излаз. Што, у поређењу са оним што сам очекивао од живота, заправо оним што сам замишљао да ме очекује, и није тако лоше. Остати у густој мрачној шуми где у високим крошњама, као звезде, сијају тачке дневног светла, где царује мир.

Пронаћи ћу излаз са беле маргине као што сам га нашао и тада, из шуме. Али, шта потом, како преживети наредни дан?

ЕРИК ПОД СТРЕСОМ

Деда се, попаливши свеће по читавом гробљу, вратио не приметивши да с бабом нешто није у реду. Очистио је, уз моју незнатну и Ерикову несебичну помоћ, гробна места од осушене траве и ижцикљалог разноврсног цвећа, опрао водом са чесме своју и женину слику, уклонио птичје посеротине.

Сунце је лагано ишчезавало, као и свеће које су нестварно издисале у сумрак, кад смо се сместили у кола и пошли *назад у велики прљави град* (окренуо сам се да предложим баки нову песму, но она ме није ни приметила). Од када је видела своју слику и гробно место и помислила да је мртва, више није проговарала и понашала се у складу с новом чињеницом. Деда ју је, сигуран сам, обавестио да је унапред направио споменик за њих двоје, али је она то смела с ума.

Ерик је, осетивши напетост у колима, преузео на себе мисију доброг расположења и испричао бизарну причу о томе како је купио стан, прекидајући је повремено саобраћајним коментарима.

Прича Ерика Под Стресом

А, ариво сам у Београд ко бруцош с једном бурсом, није ме имо кућак зашта угрист. Афито сам стан на Студентском тргу унеке бабе. А тешка ли је била, госпе ти, све је рано устајала и будила ме с кавом. Нисам зно што ћу сњом, свако боговетно јутро ето ти је на вратима с врућом кавом. Поћео сам сањат из ноћи у ноћ како је давим у баћви. С врелом кавом.

Ма, видим ја да је враг однио шалу, нешто се мора предузет, овако више не иде. Једне већери, управо се била вратила с томболе, скупим снаге и кажем јој да сам престо пит каву, да сам дећибо колко је то нездраво и слићне будалаштине. Кад, ето ње опе ујутро. С кикаром ћаја. Ајме мени, умјесто на факултет пошо сам ћа купит новине – тражит нови стан, што ћу друго!

Зовем с говорнице дома да се искукам, кад матер ми говори да смо имали смрт у кући, ја се препаднем, што је сад, ово-оно, кад оно нека далека родица, сад ћете ми се смијат, знам, ал стварно, онај, матер ми потиће од Ђејн Сејмур. Та непута оставила силно богатство, па је бокун допо и матери, и она ме пита, вјеровали или не, мислим ли ја остат у Београду, јер ако је тако, она би те солде мени послала за неки каки-таки станћић, да будем свој насвом.

Она прића, ја не могу вјероват је ли ми се стварно догађа или што је. Реко сам јој да прићека да прво видим што могу добит за те солде.

Идем градом, Кнезом, купим новине и умјесто да гледам стране са афитавањем, ја гледам оне за продају станова. Гледам, гледам и угледам – Славујев вијенац, педесет пет квадрата. А ја сам ти, онај, заљубљен у тај Славујев вијенац. Један пут сам залуто, тамо-вамо, лјево-десно, уопће нисам знао ће се налазим, и у један мах – ко нека мала правокутна пјаца, ма није ни пјаца него ђардин окружен улицама. А липе, ајме мени, липе уцвјетале, не можеш дисат.

Мислим се ја, не можеш ти добит тај стан, велик је, скуп је. Ал вуче ме нешто да одем, да пробам. И сједнем ти одма на „дваесосмицу“, липе више не воњају, ал је лијепо исад, попнем се скалинама, убрзано дишем, зазвоним.

Отвара ми црна полустољетна жена скупљајући густу косу у реп. Шири врата и пропушта ме иако ја ништа не говорим. Сједамо за кухињски сто док она приставља каву.

Дошо сам ради стана, кажем ја. Знам, каже она. А пошто је? Шездесет хиљада. Шездесет тисућа? Толико.

У том моменту преко њеног рамена угледам на зиду пјат-сувенир на којем је писало Ragusa.

Одакле си, младићу? Оданде, кажем и покажем руком изнад њеног рамена. Колко имаш пара за овај стан? Триес осам тисућа. Твој је. Следеће седмице долази мој младић и води ме са собом. Он је из Дубровника, ко и ти. То је судбина, зато ти га дајем за те паре. Дођи у петак с уговором.

И, дланом о длан, ето ти га петак и ја опе кодње. С документом на трпези. Потписује га лако и брзо, солде нехајно ставља уђеп од пењоара и моли ме да прићекам идућу сетеману кад долази њен младић. Шта ћу куд ћу, пристајем, само да се сврши како треба.

До идућег петка испијам јутарње ћајеве с газдарицом. Појављујем се на Славујевом вијенцу, већ знам ко има којег кућка у улици и кад је којем вријеме за шетњу. Преклиње ме опе да будем стрпљив. И више сам него стрпљив, кажем јој да нећу сутра да је видим у стану. Залупим врата да би јој ставио до знања да сам озбиљан и силазим низа скалине. При дну ми прилази псић и оњуши ме. Онда се појави његов власник и каже: Јесмо ли ми то нови суседи? Јесмо. Али имам становитих проблема с власником. Никако да се исели. Ћека момка из Дубровника. Да, да, упорна је, права Пенелопа. Како то мислите, кажем ја. Већ дваес година га ћека, каже ћовијек, одмахује руком и пење се уза скалине. Кућак је мало постојао, погледао тужно угазду, па умене, газду па мене и ипак се определилио за њега.

Сљедећег дана ова ме моли да је оставим у једној камари док не стигне младић. Био је то галеб, драга моја, галеб, хтио сам јој рећ, ал ми би жа да је повриједим. Видим ја враг је однио шалу. Пођем и купим нови број огласа, луда баба од газдарице – Ерик се окрену и погледа у моју бабу, па настави – пита ме јесам ли за пудинг. Одмахујем руком и одлазим у свој брлог. Цијелу сам ти ноћ ја бистрио огласе док нисам нашо стан за триесосам тисућа. Навио сам орлође натри ујутру, а имо сам и мало среће, ужасно је грмило те ноћи.

Назовем ти ја блесу, није дуго звонило, ко да уопће не спава, подигла слушалицу и ћути. А ја ти промијеним глас, поведем рачуна о екавици, тврдом ч, меком ћ: Послушај ме добро, жено, што ћу ти рећи, јер сам ја твој Бог. Чим се раздани, пођи у Катанићеву улицу, број осам, попи се на трећи спрат, на вратима ће писати Ајдиновић, зазвони и реци дошла сам да купим овај стан.

Тог момента заћу се маћка на мом прозору што је утекла од кише. Ја се понадах да је није ћула и наставих: Запамти добро, жено, Катанићева осам. На вратима ће писати Ајдиновић. А сад збогом. Испуни своју судбину.

И – што мислите? Сутрадан сам јој цијело поподне помогао око селидбе. Враг нек је носи, није имала пуно ствари.

ЧУВАР МРТВИХ

Ставио сам праћку у један цеп, батеријску лампу у други и изашао у ведру ноћ скупљајући успут каменчиће у ранац. Ушао на главну капију Новог гробља и крстарио по забаченим алејама.

Кад сам зачуо звук ашова, притајио сам се и одредио правац из којег је долазио. Лагано сам се шуњао све док нисам могао да видим и чујем како дахћу. Двојица их је. Прислонио сам праћку уз једну крстачу, извинио се њеном власнику на узнемиравању, и опалио. Био је ћорак, чуло се само једно *звишиз* и потом ништа. Значи да је камен улетео у некакву траву. И они су засигурно чули *звишиз* јер су застали и ослушкивали. Сачекао сам да наставе, наместио још једном праћку, повукао гуму и отпустио – *даааанг!* – чуло се. Онај којег сам, сва је прилика, погодио, стао је да бежи, овај други да га дозива:

– ’Де ћеш, будало!

– Шта ’де ћу?!? Видиш да смо нападнути?!? – викали су шапћући.

– Од кога, будало?!? Нема никога!

– Нема? А ко ме је онда трефио у главу?!?

– Стани, сачекај...

– Шта да чекам, да ме опет погоди?

– Ма, стани, будало, то мора да се нека грана одломилала...

– Грана?!? Грана пада одозго. Ово је била каменчина.

– Онда је камен одскочио од будака, разумеш?

– Каквог будака, кад си рек’о да смемо само ашовом, и то војничким, на расклапање, да може испод капута да стане...

– Ма, добро, али досад би се неко појавио. Размишљајмо логички, зар не?

– Мисли ти како ’оћеш и шта ’оћеш, логички или не, ја одо’.

– Па, ’де ћеш, бу-дало, јесам ти рек’о да баба има прстен, прстенчугу на средњаку, а знаш како је дебела била, па још средњак, па све дијаманти по њему, ко пчеле на саћу. Ако нема пола киле, овде ме сеци...

– Је л’ ти неко прич’о, ил’ си сам вид’о?

– Па, ја вид’о, бу-дало, рек’о сам ти да дневно обиграм бар десет сахрана. Седи, седи овде. Обећ’о сам да ћу да те уведем у пос’о. Буди мало стрпљив. Стрпљење се исплати, разумеш. Овако је било. Паднем јој на груди, у капели, пре спровода, пре него што закују сандук. Седи, кад ти кажем, да ти испричам, да те научим послу. Прво се лепо обучеш, дотераш, имам једно црно одело само за то, јеби га, мораш мало да уложиш, такав је бизнис, без улагања нема ништа. Онда доћеш на гробље, ошацујеш умрлице, видиш кад је која сахрана, која капела, запишеш све, направиш распоред. Битно је да не побркаш имена, разумеш, да не оплакујеш једног, а ради се о другом покојнику, капираш? Да видим. Ма, није то ништа, мало крви, проћи ће. И онда, осмотриш родбину, пријатеље, видиш какви су, јесу ли добростојећи. Ако видиш да нису, да је сиротиња раја, не дижеш руке одма’.

– А зашто ако видиш да је сиротиња?

– Зато, бу-дало моја, што моје ог-ром-но искуство говори да не смеш одма’ да одустанеш. Не мора да значи ако је родбина сиротиња, да је и он сиротиња. То једно. А друго, може да буде да је сад сиротиња, јуче газда, данас банкрот, разумеш?

– Оно, јесте, има случајева... Знам једног тако...

– Пусти сад случајеве. Да те чича научи како се ради. Онда лепо станеш у ред за саучешће. Пре тога, увек у цепу држиш главицу лука.

– Шта ће ми лук?

– Како шта ће ти? Он ме пита шта ће ти? Што ме сад питаш шта ће ти лук? Ко ме ја све ово причам? На кога ја трошим време? Па, ти не показујеш никакав таленат за бизнис! Је л' знаш ти кол'ко кошта грам злата на светском тржишту. Је л' знаш да од свих ствари на овом свету једино „жуто“ не девалвира? Ти, уосталом, идиоте преиспољни, и не знаш шта је девалвација. Ко ме ја причам о макроекономским кретањима на тржишту?!

– Добро, како си сад с лука преш'о на микроекономију?

– Није микро, него... Их! Слушај шта ти причам, гове до једно, научи нешто паметно, немој цео живот да останеш нетемаљ, да ништа не знаш. Хм! Ставиш лук у џеп од сакоа и гњецаш га, гњецаш, једно парче у марамицу, марамицу на нос, све док сузе не пођу. Заплачеш још у реду, име поменеш, ал' не смеш да вичеш и да ридаш, да не западнеш неком у око. Него, фино, полако. И док чекаш у реду, осмотриш покојника, има ли ланче, минђуше, прстен какав. Е, онда приђеш да целиваш.

– Како мртваца да целивам? Не могу ја то...

– Мораш да се жртвујеш. Јеси чуо некад за жртву у шаху? Е, то ти је исто. Жртвујеш мало да би добио много, капираш? Слушај даље. Ако су минђуше у питању, није проблем, ставиш шаке на образе, заклониш телом колико можеш и стргнеш. Ланче исто. Кад љубиш покојника, прекријеш рукама цео леш, да не виде шта радиш. Заврнеш мало усне, злато обично стављају на горње зубе. Јеби га, смрди, ал' шта да радиш, пос'о је пос'о. Ако ништа ниси урадио на лицу места, а као што си вид'о, има шта да се ради, одеш у спровод, запишеш парцелу и то је то. Ова баба има тај прстен о којем ти причам. Пао сам преко ње, пресамитио се, није вредело. Охладио се леш и ни макац. У другом џепу држ'о сам бочицу зејтина, намаз'о јој средњак, ма неће ни да чује. Много је лакше кад пос'о свршиш у капели. Јеби га, зато смо сад овде.

– Не знам, много ми, бре, то компликовано...

– Компликовано? А шта би ти, да опет отимаш бабама ташне по улици и да радиш аутобусе и трамваје? Да те мурија сваки дан приводи? Је л’ то ’оћеш? Ово је чис’ пос’о, буразеру, шта ће њима то злато под земљом. Пропало би за сва времена, овако бар ми да видимо вајду. Припазиш мало на чувара гробља и то је све. Добро, јесте да се помучиш, мало копаш, јеби га, без муке нема науке. Свако мора да ради свој врт, разумеш? Ово је наш. Је л’ те прошло?

– Онако...

– Јесте, јесте, ајде, на посао, мора да се ради.

– А шта ће ти тај бонсек?

– А шта ти мислиш, шта ће ми?

– Не мислиш, ваљда...

– А како бисмо другачије, а?! Јесам ти рек’о да ни уље није помогло?

– Јеботе, па ти си стварно...

– ’Оћеш ти да делимо плен или ћеш до јутра овде да ме зајебаваш?

Глупљи је наставио да копа војничким ашовом. Спремио сам нову џебану и катапултирао – *тун!* – још један ћорак. Стручњак за макроекономију је рекао:

– Стани!

Приправник је рекао:

– А што баш ја копам, а ти седиш и командујеш?

– Зато, будало преиспољна, што ја управљам, а ти си радна снага, разумеш. То се зове менаџмент, а ти се у то не разумеш.

– А-ха...

– Настави сад. И не размишљај много, ја сам за то задужен.

И следећи хитац је омашио, али је разбио неку вазу са урном из розаријума. Зато је нови погодио у сриду – право у менаџерову тинтару.

– Уф, јеботе! Тутањ!

– То су мртви! Штите интересе новог колеге.

– Бу-дало... – гласови су се све више губили.

Истрчали су све до врха, до парцеле са колумбаријумима. Следио сам их између гробова. Задихани, ослонили су се задњицама на бетон.

– А што... пуф... пуф... а зар нам није лакше... пуф... пуф... зар није лакше да пљачкамо ове вазе? Само... пуф... пуф... пуф... само их разбијемо...

– Бу-дало!

(Одломак из романа у рукопису *Церебрум*)

Стеван Бошњак

УТОЧИШТЕ

СВЕЧАНА ПЕСМА, ХИМНА ФИЗИСТА

Пусторечани раде на својим имањима
у Пустом Пољу где се баве воћарством
Само за регистроване кориснике
лете птице које не лете
и нема љубави којих је било
Општих нема података о Славољупки
у три собе под три плафона под три кнауфа
три су рабиц мреже под Авраменко носачима од рогозине.
А плафон беше баш улегнут и малтер падао је претећи
њеној насмејаности, кобнијим комадима,
као да је КУД КОЛО играло, по њему,
сплет игара из бивше Југославије.
Скакутали су необјашњиво и волшебно
по горе описаним плафонима
над доњим просторима необјашњивих просторија.
Ја сам инсистирао на Бранку Крсмановићу,
али је Дуња пресекла: КУД КОЛО! Деда!
А са Дуњом нема расправе и никакво шармантно ту
шегачење не помаже.
Подсетила ме на генерала Момчила и баш ми је било мило
што је онако плава зеленооко плавоојка!
И тад сам се сетио оних давних стихова великих светских
песника

а
а
ц
а
а
ц
а

Ловци на ловце сели су у Мајбахе и Бентлије тада
 великом су брзином тим магистралним путевима
 чистили болне модалитете свести
 и викали су као суманути истински сумануто

к
 л
 е
 ш
 а

И стварно Бог тад створи
 светлила под плафоном кнауфска: сијалице
 и виде Бог да су светлила плафонска-сијалице добра
 и би то прво добро.

И створи Бог друго добро земаљско
 створи билборде да су на њима Човек и Жена, слике да су
 и виде да је то добро и не само да би добро
 већ и рече да се прича да добро је
 и самим тим и би и то друго Добро-добро.

Ал посвадише се у следећем већ кадру
 Човек и Жена јер овако Човеку рече Жена:

*ја хоћу да сам на билборду божијем
 са леве а ти да си на њему са десне стране
 ако ли измену будеш тражио страна
 добро проћи нећеш и добро онако генерално
 есхатолошки узев бити добро неће!*

А на те речи женине, овако одговори жени човек:

*Ма заболе ме жено вољена са које ће ко
 стране бити и да буде како мора бити.*

*Види бре, ударила гадна врућина,
 врућинчина тајно јој је име, жено вољена.*

*Већ цуримо гравитацијом надоле са билборда божијег
 свучени, гравитационом неумитношћу привучени,
 са билборда цуримо жено вољена као птице које лете
 а да их никада било није, а ти ми ту изводиши керефеке!*

Те ти се ту они силно посвадише и свадише се
 док сунце још силније не упече, гравитација

подивља сасма, Човек и Жена спадоше са билборда божи-
јег
цурећ у танком свађајућем млазу који беше кисео и лужи-
наст.

Још су се неко време свађали испаравањем док сунце не
упече и зенит, тад се и Бог склони у хладовину
а она барица, што беше измењено,
истина нестајуће агрергатно стање оно двоје,
исхлапи пред зачуђеним празним очима
тужног, мало је рећи обманутог билборда.
Више је био очекивао, и затим се био питао:
Да л' одоше Они у онај најлепши дан њихових живота
који тамо где мишљаше да отишли су, зна да потраје!
Ил профаније је можда то!
А и Бог се баш не показа са одговорима.
Е зато због тога отада:

*песници певају
трагачи трагају
питаачи питају
одгонетачи одгонетају
копачи копају
пијанице пију
свирачи свирају
гуслари гуслају
Гурке гуркају...*

А ја вам кажем, заиста вам кажем да тамо је тако то
и због тога се медени хлеб са млевеним леблебијама и
сусамом

једе и пиво се које не изазива диплопију и надимање
нит шокира хепатоците, тамо пије.

Зато сад на овом месту размисли о овоме, па и одговори,
ниси Бог да ћутиш и да се блесав правиш:

*Да ли је ледени брег само са сликовнице слика,
ил леден понекад из таме израња и труп од метала реже!
Колико је пута, то хоћу таксативно, било!*

*Шта милије ти је:
анархија
ил синархија*

*племенити феудализам
ил математички капитализам
монархија, Гвелфи и Гибелини
ил Физизам!*

Власти Ценић

МОЈЕ МАЈКЕ ЈАВОРКЕ ПЕСМА

Море, мачке те изэле,
 мајка сам ти, дабоме.
 Девет сам те месеци
 под груди носила.
 Четвртак је бија кад си се омачија,
 баш кад је локал од станицу поодија.
 Избањаше те у врућу,
 после у студену воду,
 па те дадоше на мене.
 Оно: уста ти помодрела!
 А ја укај,
 укај,
 укај да те згрејем.
 Тај смо ноћ ти и ја
 ноћовали на сламу, ко кучики.
 Чак сутра смо легнали у кревет.
 Да ми умреш ако те лажем!
 Миланка те јутру избања.
 После дође баба Нада, на Павловци,
 донела благу погачу (да будеш благ),
 Деска гу омесила, и вика:
 „Дај да му туримо нешто да чита!
 Туго, реко, немамо у кућу никакву артишку!
 И она отиде дом и донесе неку новину,
 тури ти уз главу:
 „Он је момче, да ни учи писмо.
 А оно сиротиња, у Бога да се чује!
 Заложимо талуске само кад те бањамо.
 Несмо те обукували до четерес дана,
 несмо имали у кво,
 него у неки пашкуљи:
 ја врзујем руке,
 ноге искачав!

Ја врзјем ноге,
руке истрчале!
На кревај жéне издонéле пóвоји, врчке...
Само ти баба Линка одéлце купíла.
Ујка Вуле беше дошáја, кобајáги свирач:
Тáндере, мáндере,
тáндере, мáндере!
А онó једнá зима беше...
После, кад да проóдиш,
тате те врже сас шалчé под мíшку
(да не паднеш)
и држí те.
Е, кад прóди,
у Пóток пут бéше направíја!
Све викаш: тánана, тánана...
У Трошéвине ми жњéјемо,
изгорéја си, запалíја се!
А попци само рипав око тебе.
Пођемо на орање.
Идемо ко Цигани:
понесéмо леб, и с леб, и теб,
и ајд у трндорíју!
Кад шпáрамо,
ја те носим у руке, а ти ми спијеш на рамо.
Ће те изé нéшто ако те оставим!
Ће ми рекнеш аверíм.
Кудé си спаја? Куде нас!
Па те једнú ноћ врзáмо у лúљку,
а онóј стáро пóче ровé:
„Одвојúмо се од детé...
А како ли ћемо кад у војску отúдне?
И врнúмо те међу нас.
Три гóдине сам те дојúла!
Кад на овíја Бóбини деца мајка беше умрéла,
ти дођеш уз плот и слушаш:
„Те, плачев.“
Ја дођó из њиву, а ти викаш:
„Маме, нећу ја више дуду,

да и ти не мéeш...
Па пóвечера што имаше
и више дуду не пóтражи!
И такóј.
После пóрасте.
И квó ти фали саг?
- Ништа, мајко,
само пожелех
да још једном чујем
оне топле, старе,
гругтаве лепорекости.
Да чујем.
Да не заборавим.

БАЈКА

Кад год се свађав
татко и мајка,
умíра слунце,
умíра бајка.

Туга на кућу
ко камен легне.
И лáставица
с мали побéгне.

Детé у ћошак
молíтву шапка:
„Волим и мајку,
волим и татка...“

Тај ноћ не спије,
у сан се трза:
Носи га река
мутна и брза!

И тек му лакне
кад видí бајку:
на исти јастук
татка сас мајку!

ТУЖНА ПЕСМА

Мом оцу, и на Небу брижном

Лучер у Ниш видо ти другари,
блузе ги се радничке жутејев.
Рупе крпив, пут поправљав стари,
гледав госпе и под брк се смејем.

Ја забравí куде сам пошáја.
Срце-врапче јави се под груди,
па отрча, купи пе-шес пива
и реко' ги: „Одморите, људи...
А теја сам да викнем до Бога,
да сви чујев: „Ја сам син на Коле,
што саг праља пúтеви на небо
и с óблаци на нас гледа доле.

Онóј врапче бије да излетí.
Онú гледав, ништа не питаше.
Ја продужí, брго - ко да бегам,
и чу само кад кљоцнуше флаше.

Мој татко Никóла стално ме је саветовао: „Учи, Лаце, не
дај се, ради! Видíш, и мене је моја мајка извела на пут!“
Такóј се он шалиó, јер је цел радни век провео на пут, ко
физички радник у нишко предузеће „Нискоградња“, које је
радило путеви по целу Србију.

Јефимија Коцић

СЕДАМ ПЕСАМА

Блуз јужне трубе

Јутро снено, док чешљају магле,
јужне трубе су огласиле
сунце се у њих утапало
пратећи звезду далеку,
очи детета у колевци за звечком јуре
док нити паук на труби плете
коме су срце сломили
заплели се у мрежу његову
а после чудили како је знао где му је међа
Паук раширио шаторе чежње
на ливади дечје душе
не да огњиште и дом да му руше
док звечке детету блуз нуде
зачуше се и јужне трубе.
Тишину са усана детета паук у мрежу упреда
распирује пламен у старом пепелу
разапиње једра модрих ширина,
тка од паучине кошуљу ланену, шарену
шебојевим цветом украшену
Изненада звечка се зачу
и поче блуз јужне трубе.

КО ТО ТАМО ПРИЧА

НЕОБУЗДАНИ
 НЕТАЛЕНТОВАНИ
 НИСКО ЛЕТАЧИ
 НЕИНСПИРИСАНИ
 ПРЕЛЕТАЧИ
 ПРОДАВЦИ ЈЕСЕЊЕ МАГЛЕ
 НОЋНИ УЛИЧНИ ШЕТАЧИ

СЛАТКОРЕЧИВИ
 НЕАФИРМИСАНИ
 НЕНАМИРИСАНИ
 НЕОБУЗДАНИ
 НЕПОУЗДАНИ
 ЛИЦЕМЕРНИ
 НЕРАДНИЦИ
 КО КО
 ТО ТО

ТАМО ТАМО
 ПРИЧА? ПРИЧА?

Савремена жена

Слушалице у ушима,
 разбарушени плави праменови
 плешу на ветру брзог кабриолета
 загледана у свилу источних зачина
 не може угасити мирис цимета с прстију.
 Тамно лакирани нокти, накићени...
 Прсти оковани алкама звоне прапорцима
 ко глежањ хинду плесачице.
 Пирсинг-наносница
 пирсинг-напупница
 пирсинг-наусница
 сања ђердан сребрних минђуша на круни ушне шкољке.
 А сањиви песник занесено каже
 она само поправља свој генетски код...

Човек

Баг програма трошног дана
 Слепи путник на ивичњаку живота
 Свеже издепилирана зона
 Грешка у губитку енергије
 Лоше смешани коктел:
 Тетоважа усамљеног срца
 Пирсинг лажљивих усана
 Алка глувих ушних шкољки
 Танани ланчић избилдованог врата
 Лажни прамен бојадисане косе
 Скривена суза пластифицираних трепавица
 Лепљиви пољубац силиконских усница
 Додир хладних, малокрвних јагодица
 Корак несигурних ножица
 Фотомонтажа прошлости –
 Блага сенка будућности.

Исткала сам ноћас

Исткала сам ноћас песму од цвећа
 Са мирисом љубичица
 Да нас на пролеће подсећа.
 Уткала сам цвет локвања
 Плаветнилом распукнутог неба,
 и невен у хоризонт дуге
 и ружу што на тугу мирише
 или то дивља у гори јагода беше.
 Мирис јоргована је опијао моја свитања
 А дан је мирисао на босиљак и тамјан,
 У кочији сунца златни витез
 Је песмом шеве будио осећања танана
 У букет пролећни испевана.

Младост – изазов и радост

Испречиле су се између нас
Неке празне реченице,
велики томпуси и цигаретице.
Друштво и ја,
и подсвест што ме чува.
Откоси изазова падају свуда –
Косац у црном жање немилице
моје другарице.
Жање изгубљене илузије,
заокупља сокаке,
одузима лаконоге кораке.
У шапи захватам дим са врела
опија ме зујање пчела
и мирис дуванског цвета
у сенци дрвета.
Све су даља јутра румена,
свици у оку зрели,
радост и љубав срце жели.

Почивала на заласку сунца у твојим очима...

То је једино остало лепо
Од тебе, слико моја лепа,
И хермелин у твојим рукама,
Само је крзно које нестаје са ветром...

Импресионизам

Импресиониста слика
у три ујутру
желећи да нешто промени у животу...
Моцартову виолинску сонату
и зелене пертле...
лист марихуане и један акт
слабо, фелерично тело

целулит на бутини
флашу коњака...празну...
запаљену кућу
аристократско држање
убогог просјака.

Бранко Ђурчић

УМЕТНИК У ГЛАДОВАЊУ

- палимпсест -

I

Циркус НОМО POLITICUS је већ више од годину дана чамио на ветрометини надомак једног кишног града. Из даљине, циркуска шатра је личила на дивљу печурку, снуждену и покислу. Публике готово да и није било, као да никог нису интересовале спектакуларне тачке које су најављиване на плакатима залепљеним дуж целог центра града. Можда су се поједини људи, који су ипак отишли у циркус, разочарали, јер тих тачака није ни било, па су рас-трубили то по читавом граду. Да, није било ништа од оног што је на плакатима било исписано вијугавим, украсним, јарко црвеним словима, није било ништа од: *невидљивог човека, патуљастог кловна, укротитеља лавова*, нити од лепотице Монике Белучи која изводи акробације на трапе-зу. Једино вредно пажње што је малобројна публика тог кишног града имала прилике да види, за заиста скромну своту од сто динара, била је мала поворка животиња које су ишле једна за другом везане дебелим ланцем причвршћеним за огрлице око њихових вратова.

Прва у поворци, погурена и намрштена, ишла би огромна црна горила која је показивала своје оштре зубе публици и балила по земљи. За њом је, са њушком оклем-бешеном до земље, ишао мршави, олињали вук, покисле, бледо сиве длаке. Иза вука, за крајем ланца који се вукао по земљи, ишла је зловољна, пунија жена у блештавој златној хаљини кроз коју се таласало сало. За собом је вукла кавез-колица где се налазила зелена кобра која је стално била повијена уз малу грану дрвета тако да се није могао стећи јасан утисак да ли је то уопште злогласна змија отровница или само парче неке стврднуте биљке. Предњи крај ланца, као предводник колоне, држао је здепасти,

дебелушкасти клоун округле ћелаве главе и ситних, злих очију, обучен у бело одело испрскано темперама.

Када би поворка дошла до центра малог, прашњавог кружног простора, клоун се неколико пута поклањао публици и одлазио до стола на којем се налазио неки предмет величине флаше за парадајз, прекривен белим чаршавом.

– А сада чудо! – узвикнуо би клоун, навешто се насмешио својим танким уснама на брзину накарминисаним у црвено и брзо повукао чаршав на доле.

Но, није било уздаха на трибини. Чуо би се само суви кашаљ који је одјекивао празном шатром или би неко слободније дете, мусаво од шећерне пене, гласно питало свог староца: *Када ћемо кући?!*

На столу се налазила пљосната ваза пуна земље, а у њој је усправно стајала биљка месождерка поносно држећи свој бодљикави, мехурасти цвет величине стиснуте песнице на танком зеленом стаблу. Клоун би извадио из џепа сакоа сочну зелену јабуку и стављао је у вазу где се налазила биљка. Кроз неколико секунди стабло месождерке почело би да се повија. Она је отварала свој бодљикави цвет и почињала да грицка јабуку. Клоун је задовољно тапшао и клањао се. Тада, међутим, већ није имао коме да се клања. Дрвена полукружна трибина била је тиха, мрачна и пушта.

Ускоро је циркус престао са извођењем тачака и покушао да опстане тако што је омогућио посетиоцима разгледање животиња и биљке месождерке за симболичну своту новаца. На плеху беле табле поред шатре црвеним фломастером била су исписана следећа кривудава слова:

УЛАЗ 50 дин, МЛАЂИ 25 дин.: ГОРИЛА, СТЕП. ВУК, ЗМИЈА-КОБРА, МЕСОЖДЕР БИЉОЈЕД и ПОСЕБНА АТРАКЦИЈА!

Без обзира на ниску цену и атракцију изненађење, становници кишног града нису долазили да виде оно што нуди НОМО ПОЛИТИКУС. Међутим, циркуска шатра је и даље киснула на блатњавој пољани и није се мицала са места.

II

Међу циркуским животињама и живуљкама почеше да круже приче да је импресарио, који је уједно био главни водитељ свих тачака и клоун-аниматор, умешан у неке сумњиве послове у граду и да зато неће да се макне негде изван подручја кишног неба. Знало се да је импресарио, иначе бивши омладински првак Балкана у самбоу, током ратних деведестих препродавао бензин, а затим се бавио и нечасном трговином украдених аутомобила. Када се стање стишало, почео је посао са ланцем кладионица *Скудето* који му је доносио огроман профит. У шатору где су се налазиле животиње и биљка све се више отворено причало да импресарио има на души Бошка Голића Биберчета, чувеног бибер-боса за време санкција.

Животиње и месождерка дошли су до закључка, пажљивом анализом, да је циркус у ствари место које импресарију служи за прање крвавих пара. Тај њихов суд да представљају средство за нечасну работу, да су сви заједно у мрежи прљавог манипулатора, још их је више зближио. Сви су се знали изузетно добро и међу њима више није било никаквих тајни. Томе је помогла и чињеница да већ месецима, двадесет и четири часа, проводе време у истом шатору, кавез до кавеза. Вук, горила, кобра и, у вази на столу, месождерка, и то мало ближе улазу, како би имала колико толико светлости.

Али, тај кружок није био усамљен у шатору.

Наспрам њихова три кавеза налазио се и један већи. У њему је, на гомили суве сламе, лежала дугуљаста фигура нагог човека зараслог у седу браду и дугу, седу косу, слеplјену и масну. Његова затегнута кожа почела је да пуца јер скелет као да је желео ван тела, толико је човек мршав. На његовом издуженом лицу налик обрнутој винској флаши блистале су крупне црне очи, сањиве и влажне, до пола прекривене меснатим капцима. Опружен тако на слами, једва је дисао, али је стално у својим дрхтавим рукама стезао књигу. У углу кавеза налазила се литература, посллагана једна на другу, али се и по слами могао про-

наћи по који дебели класик, јер је човек судећи по именима писаца у његовој библиотеци (од Хомера, Сервантеса, Достојевског и Кафке, до Борхеса, Џојса, Хемингвеја, Гомбровича и Басаре) био опредељен искључиво за одабрана дела светске књижевности.

На решеткама његовог кавеза била је постављена плехана бела табла исписана црвеним фломастером:

**АТРАКЦИЈА! УМЕТНИК У ГЛАДОВАЊУ, АСКЕТА
PAR EXCELLENCE, НИШТА НЕ ЈЕДЕ, НИШТА НЕ
ПИЈЕ 40 ДАНА, НЕ ХРАНИТИ!**

III

Као и сваког касног поднева, киша уједначеног интензитета добовала је у ситном там-там ритму о шаторско платно циркуса НОМО POLITICUS, поззеленело од влаге. У шатору је било тихо, ту и тамо чуло се капљање воде, док би мир понекад покварило шуштање новинске хартије. Горила је седео на округлој дрвеној шамлици и ослонивши се на масивне руке листао дневне новине раширене на поду кавеза.

– Јаоооо, боже свашта! – пискавим, помало отегнутим женскастим гласом узвикну горила.

– Свашта, па овај наш луди импресарио мисли да нас тотално упропасти! Оно што смо нагађали, ево, изгледа да је тачно. Он у ову руину од циркуса хоће да доведе животињу попут тигра! Ево пише у новинама: *Градислав Вранић, познатији као Пуца, власник циркуса НОМО POLITICUS, планира да купи бенгалског тигра и на тај начин прошири циркуску екипу.* Ју боооже! – још једном се отегнуто горило и он се мало усправи ухвативши се десном руком за груди, а потом бесно склопи новине. – Све је то олош и бараба! Јуче у новинама читам о човеку који је хранио хлебом пуним игала тамо неког свог пса, а прекључе читам о могућој свињској куги! А сви знамо за помор жаба у Кини! Боооже, има ли краја? Дааа! Дефинитивно је ова планета сазрела за Трећи светски рат!

– Не причај будалаштине, Дачо! – зачу се енергични глас биљке месождерке која је управо жвакала залогај зелене јабуке. – Ти би први побегао из рата. Зато, молим те, ћути! Ономад када је импресарио славио славу и пар пута опалио из пиштоља ти си данима дрхтао од страха. Ниси могао да спаваш! Мани се глупости. Тигар, тигар. Па шта. Навикнућемо ми на њега, он на нас и живећемо као и до сада. Нека дође, има места!

Вук је са задње две ноге сламом затрпавао свој измет и цинично се керебечио. Пришао је решеткама, извадио из сламе чокањчић ракије и испио добар гутљај. Погледао је мутним погледом у биљку месождерку и исплазио црвени језик.

– Е беш сте ми... сви ви културни и... фини – заплићући језиком, промуклим, циничним гласом, поче вук. – П знател ви шаје дигар? Канцотрг! Мремо сви овде! Не знате ви о чем причате! Један своје тера, други своје, трећи своје, четврти своје! Зато дебели и доводи дигра! Да нас расдрга! Познато је колко дигри мрзе вуке! Познато – заврти главом вук, махну шапом и узне цигарету која му се налазила уз уво.

– Ало, ало Миловане! – намршти се биљка месождерка и напухну свој цвет. – Па нису овде сви вуци. Дедер, молим те, иди у угао где вршиш нужду па тамо пуши. Неки нису вољни да удишу тај отровни дим.

– Да, да, дааа Миловане – придружи се горила својим пискутавим гласом. – Верица је у праву. Покажи мало солидарности!

Вук погледа у биљку месождерку, па у горицу, бесно баци цигарету и легне окренувши главу у супротном правцу.

У кавезу до горице дугачка дебела кобра увијена око гране спусти главу до пода, а затим је изви у вис, рашири око ситне главе своју господску крагну и поче споро да палаца језиком, као да нема снаге, гледајући косим змијским очима у правцу кавеза са уметником.

– Џабе, све је џабе – рече змија тихо, споро, старачким гласом. – Ништа нам не помаже, ништа. Сви знамо да неко

други управља нашим животима. Ехххх... – оте се кобри дуг уздах. – Можемо ми и да се бунимо и да се не бунимо исто нам се пише. Тај неко други ће радити по своме, као што је радио свих ових година, а ми ћемо сви скапати овде. А није то, у прошлости, тако било, не...

– Само немој о прошлости, Лазо, молим те – тихо, више за себе, рече биљка месождерка Верица.

– Другојачије је било – настави кобра и погну своју главу. – Храбрије се поступало, самосталније, а не да ти неко други одређује судбину. Било је падова, успона, херојских подухвата. Било је јунака... Еххххх... Велика уметност, музика, књижевност, велики градови, све је то сада само сувенир из прошлих дана... Али, ја сам се помирио. Прихватио сам своју судбину. И тако лакше подносим ову тегобу пријатељи, лакше, да...

Горила Дача пар пута скочи задњим ногама у вис, подупирући се рукама о под. Његов кавез снажно се заљуља.

– Сво поштовање вашој мудрости, Лазо! – рече Дача својим пискутавим гласом. – Али, ја мислим да не треба мирно да седимо. Потребан нам је бунт, револуцијааа! Рааат! Иначе ћемо и даље трунути и неко други наслађиваће се нашим месом!

Кобра Лаза скептично заврте својом главицом, врати је у крагну и поново се обмота око гране.

– Е Дачо, Дачо! – рече смешећи се месождерка Верица. – Ја верујем да ти имаш толико других квалитета поред тих позива у рат, само их ниси свестан. Дај мало погледај унутар себе и открићеш неки нови, неистражени свет. Пун доброте и љубави.

– Јаоооо – отегну се Дачи из грла нежни глас.

Вук Милован промоли њушку кроз решетке свог кавеза и поново потегну пар гутљаја ракије.

– А њему је... најбоље! – рече grubим, попуцалим гласом и махну шапом у правцу уметника. – Благо њем! Пронашао... смисао постојања! А што му је па смисо уби боже! Цео дан смрди и чита те књжирд... ине! Ја би на

његовом месту црко већ одавно. Охајахај! – намршти се вук и испи још један гутљај.

– Има нас разних! – умеша се месождерка Верица.

– Пих! – прогунђа Милован и нагну чокањчић устима, али из њега није цурило више ништа. – Онај наш касапин штеди... на овој буђавој ракији! Е када би изашо из овог кавеза расдрго би га на седамнаешт комада! – бесно рече и Милован и зарежа.

– Јоооој, Миловане, па не би требало толико да пијеш – милосрдно му рече Дача.

Милован је још увек режао.

– Остави се ти тог човека Миловане и не режи! – енергично нареди Верица, а Милован заћута и поново легне окренувши главу у страну. – Погледај мало око себе, почисти прво свој кавез, па онда критикуј друге!

– Да знате да је мени тог човека некако жао – тихо рече Дача. – Јаааао! И жао ми га је а и гади ми се помало. Па јел видите како је мршаав?

– Заудара као коњска балега на врелом асфалту! – грубо викну Милован подигавши главу.

– Лепо је то што чита – проговори тихо кобра Лаза увијен око гране. – То је похвално. Мада би могао да води мало рачуна о хигијени, посебно због тога што је уметник. А уметници су познати као велики џентлмени и господа. Бар је то пре тако било.

– А јесмо ли се запитали како можемо да му помогнемо? – помало бесно упита Верица. – Ја сам једина покушавала да причам са њим, да га питам за име, порекло, да покушам да му испитам осећања! Вас остале баш брига. То није лепо!

– Ух, јако си па била... успешна у том испитавању. Уби боже – тихо прозбори Милован гледајући у патос.

– Чекај Верице – рече кобра Лаза и уздигну главицу мало у вис. – Па није ли те тај човек том приликом поште-но испсовао речима које стварно не би било културно нити примерено понављати?

– Јао јесте, баш је био неотесан – рече Дача и плјесну ручердама.

Вук Милован поче пригушено да се смешка тресући се читавим телом.

– Те псовке производ су његовог страха! – увређено узвикну Верица. – Мени уопште није жао што сам покушала да му помогнем! Нити сам се увредила!

– Ма! – промрмља Милован и махну шапом. – Цабе нама тај хума... низам и ренесанца... када је ево... евидентно да ћемо поцркати од његовог смрда. Он базди, драге моје животиње и биљке! Базди!

– Јаоооо, у праву си Миловане! Ја често не могу ока да склопим од пецкања тог базда! – гласом пуним јада рече Дача.

– Па да није у реду, није – прозбори са гране кобра Лаза. – Да је у питању прави јунак и кавалир, он нас не би све мучио сопственом немарношћу него би тражио од импресариа бокал воде и опрао се. Ехххххх...

IV

Док су биљка месождерка и животиње расправљале о уметнику, он се ниједном није померио са свог уобичајеног положаја. Лежао је опружен на слами држећи књигу близу очију, тек повремено склапајући па отварајући тешке очне капке. Чинило се чак да и не дише.

Одједном, врата се отворише и у шатру уђоше три човека. Један од њих био је здепасти ћелави буца бебасте фаце у елегантном белом оделу са црвеном краватом; затим крупан, мрк и озбиљан човек у црном мантилу, зализане црне косе и уредно подшишане, танке брадице која је правила кружну путању око његових озбиљних уста; и на крају ћелави, развијени тип у припијеној боди мајици светло жуте боје која је истицала његова попрсја и дебеле, масне бицепсе.

Здепасти буцко стално је махао рукама и облетао око човека у капуту, као да је упорно покушавао да му се на сваки начин додвори. На то је овај мало обраћао пажњу, мирно је корачао спутивши поглед ка земљи као да је у мислима био миљама далеко од циркуске шатре. Имао је

забринут израз лица, фаца му је стално била у грчу и често је руком чешкао своју брадицу, као да проверава да ли још увек стоји на истом месту. Снагатор је роботским ходом ишао иза њих двојице, стално гледајући лево десно, као да мотри да се нешто непредвиђено не догоди.

– Потпуно се слажем са вама, господине Лисицки! – брбљао је дебелуца обраћајући се отменом господину у мантилу док му је из уста лила киша пљувачке. – Ви сте на одговорном месту покрајинског супервизора за надгледање информација о увозу и извозу прехранбених сировина и ја вас разумем да вам је потребан одговоран, поштен, високоморалан и радан секретар који ће без поговора обављати своју дужност. Разумљиво господине Лисицки. За позицију коју тражите у вашем супервизорству наш уметник је као створен. Ево га!

Тројица људи стајала су испред кавеза са уметником у гладовању. Човек у капуту је чешкао брадицу, док је ћелава развијотка кружила око осталих кавеза. Буцмасти је ставио руке на бокове и поносно посматрао уметника који се није освртао на придошлице, него је и даље читао свој дебели, прашњави класик.

– Шта кажете господине Лисицки? – смешкајући се задовољно упита буца супервизора. – Извините, заборавио сам да напоменем да је наш уметник и изузетно образован. Начитан. Права ствар за вас. Односно, особа.

– Хм, хм, хм... – мрмљао је супервизор забрнинутим гласом, чешући се за браду и посматрајући уметника. – Хм! Поштено смрди! Али то није проблем. Научио би се он реда на новом радном месту.

– У то не сумњам – рече буца кроз широки кез.

– Господине импресарио... хм, хм, хм... – поново је замрмљао супервизор не скидајући поглед са уметника. – У реду! Договор је договор. Ви мени уметника, ја вама тигра.

Импресарио се уз радостан осмех три пута поклони супервизору који се на тај његов гест намргоди и одмахну руком у знак негодовања.

Док су импресарио и супервизор договарали свој посао, мишићави ћелавац застао је код кавеза са горилом и пажљиво посматрао животињу. У два трома скока горила дође до решетки и поче гласно да урличе и балави ударајући се песницама по грудима. У исто време и мишићави поче да се дере слично као и горила. Животиња у том тренутку престаде да урличе и једном руком шчепа ћелаву мишићну масу за међуножје, а када овај болно крикну, брзо га пусти и поче поново да урличе.

– Ух, ух, ух! Педерчино! – викнуо је ћелави држећи се за међуножје и почео брзо да скакута са ноге на ногу.

Импресарио дотрча до кавеза са горилом и поче бесно, са уздигнутим палцем, да прети разјареној животињи.

– Срам те било Дачо! – узвикну импресарио. – Зар ми је то захвалност за сву удобност коју ти пружам, а? Хоћеш натраг у џунглу, а? Да те буде срам!

Горила престаде да урличе, покуњи се и оде у угао кавеза. Импресарио приђе повређеном мишићавку и самилосно га обргли око леђа. Човек у капућу је мирно посматрао цео призор чешкајући брадицу.

– Мхм... Мхм... Мрки, иди чекај ме у колима, ниси овде потребан! – узвикну човек у капућу и повређени Мрки се, уз тихе јауке, одгега до излаза из шатора.

Импресарио је дотрчао до човека у капућу забринито плјескајући рукама.

– Тако ми је жао вашег телохранитеља господине Лисицки! Дача знате воли... – благим гласом пуним жалости причао је импресарио.

– Хм! – узвиком га је прекинуо супервизор и мрко га погледао. – Навикао је Мрки на такве ситуације. Него, ми смо се договорили?

– Како да не, како да не! – нагло се одобровољи импресарио и плјесну рукама.

– Хм... Добро... – рече супервизор, почеше се по брадици и приђе кавезу са уметником у гладовању.

Ваљда из неке чудне самилости или можда из обичне бахатости, супервизор Лисицки завуче руку у џеп свог мантила и из њега извуче неколико згужваних новчаница

које провуче кроз решетке уметниковог кавеза. Све се догађало изузетно брзо. Уметник је пар пута шмрцнуо, склопио књигу и вешто, у једном потезу, скочио на ноге и дочекао се на руке. Био је у псећем положају, бесно режећи гледао је у супервизора.

– НЕ, НЕ, НЕМОЈТЕ ГА ХРАНИТИ! – узвикнуо је импресарио избежумљено.

Супервизор је стигао само да окрене главу ка импресарију. Истог тренутка осетио је ужасан бол. Уметник је пришао решеткама и одгризао испружени супервизоров палац који је пао испред кавеза. Супервизор је зажмурио од бола, згрчио фацу још више, али није јаукнуо.

– Невероватно! Несрећа! Брзо идемо, идемо код лекара! Јао, јао, јао! – кукао је импресарио трчећи око супервизора.

– Не! – крикнуо је супервизор и мрко погледао импресарија. – Не идемо код лекара! Само ми ви њега дајте, већ сутра ујутро! Само ми га дајте! Добићете тигра! Само ми га дајте! Већ данас ја ћу да му припремим столицу за млевење костију! Само ми га дајте!

– Договор је договор господине Лисицки. Нема проблема. Имаћете га. Сигуран сам да ћете га успешно преваспитати и да ће вам бити од користи. Како да не! – причао је брзо импресарио.

Уметник се вратио у свој уобичајени положај. Није ни обрисао мрље крви које је имао око уста него је одмах, чим се спустио на сламу, чврсто стегао дебелу књигу.

Импресарио обухвати супервизора око леђа и они брзо изађоше из шатора.

Још неколико минута у шатору владала је апсолутна тишина. Као да је животињама и месождерки требало одређено време како би се повратили од ових брзих, изненадних догађаја.

– Па је л' видесте ви ово!? Страшно, страшно! – изненађено узвикну месождерка Верица.

– Мени је у целој овој гунгули најсмешнији био Дача! Ахахахаха! Како се само наљутио на оног простака, аха-

хахахаха! Браво, Дачо! Храбро, заиста! – цинично је узвикивао вук Милован.

– Грубијан један, не би ми било жао ни да сам му га откинуо! Педер! – бесно је пискутао Дача.

– Било како било ми више нећемо морати да трпимо нечију небригу о сопственом здрављу. Еххххх... – огласи се и кобра Лаза увијен о грану.

Милован се и даље тресао од пригушеног смеха.

– Није смешно, Миловане! Замисли да се и теби нешто тако деси, а? – увређен је био Дача.

Верица је нервозно кружила својим бодљикавим мехур-цветом у круг.

– Уозбиљите се сви! – узвикнула је – Морамо нешто да учинимо! Тај супервизор, па знате ли ви ко је он?

– Јао, како да не! Па то је некадашњи војник – рече Дача и ухвати се руком за груди.

– Ма то је некадашњи паликућа и убица који се сада рехабилитовао тако што се учланио у партију! – узвикну бесно Верица. – Он ће, он ће убити уметника, а прво ће га мучити. Дајте да пишемо петицију за ослобађање нашег уметника!

– Шта да... радимо? – згађено упита Милован.

– Петицију! – ускликну Верица. – Ако сви потпишемо морају га ослободити!

– Фуј! Неб ни он мени помогао па заштоб ја њему. Још и да ризикујем? А не! Ништа ја не потписујем! – мирно рече Милован.

– Не, петиција не помаже Верице! – рече убеђено Дача. – Потребан је свеопшти бунт против неправде. Рат! Петиција је смешна.

– Еххххх... – уздахну кобра Лаза не померајући се са гране. – Никаква петиција и никакав рат неће ништа променити. Ћутите и трпите и будите срећни пријатељи. Ехххх судбино проклета...

– Не могу да верујем да сте тако... Оххххх... – снужено рече Верица и разочарано погну своју стабљику.

Настаде дуга тишина. Мада су животиње и биљка причале о његовом спасавању, уметник није нити једним

гестом наговестио да га таква расправа интересује. И даље је сањиво читао књигу непомично опружен на слами.

Верица тужно погледа у уметника и снужди се још више. У том тренутку спази поред његовог кавеза откинути супервизоров прст, облизну се, дубоко уздахну и загризе зелену јабуку која је стајала у њеној вази.

V

Беличаста светлост раног јутра полако је испуњавала простор циркуске шатре. Све је било тихо, чуло се само пријатно, успављујуће сливање кишнице низ горњу површину шатора. Иначе, буђење чланова циркуске трупе почињало је тек са касним доручком, око поднева, мада је тешко било препознати подне од осталих делова дана у вечито облачном, кишном граду. Важан је био доручак и важно је било вече када се отварају врата циркуса за посетиоце.

Подне је сигурно било још далеко када се у шатри зачуо ужасан, оштар писак који је тргао из сна све чланове циркуса НОМО POLITICUS. Горила Дача је стајао у углу свог кавеза, држећи се ручердама за образе и буљећи у супротни, уметников кавез.

– Аааааа! Ух, ух, ух... – уздисао је Дача.

– Који ти је враг... Дај молим те... Цц! Уф! Таман када је најлепше за спавање! Е да ти све по списку... Горило! Пуф... – бесно је гунђао Милован не отварајући очи.

– Јоој! Тамо, погледајте тамо! – уплашено је завапио Дача и показао на уметников кавез.

– Еххх... боже помози! Па то је... – изненађено трже своју главицу кобра Лаза.

– То је... то је... Тигар! – узвикну Верица и исправи своју стабљику.

Заиста, уместо уметника, у његовом кавезу, на слами је лежао наранцаст тигар са правилним црним пругама и мирно спавао. Био је савршене, атлетске грађе. Док је

дисао кожа му се дизала и спуштала истичући сваки његов мишић.

– Е сада смо готови! А и било је време! – цинично завапи Милован.

– Јааооо, погледајте само то пунокрвно тело. Цела његова појава је тако, тако јака, тако снажна. Страшно, јаоо... – драматичан је био Дача.

– Дај боже да не буде агресиван и да нас пусти да на миру живимо као и до сада – више за себе рече кобра Лаза молећивим гласом.

– Немојте тако! – ускликну Верица гласно и ведро. – Можда није све тако црно! Можда је господин добар и поштен тигар. Можда можемо сви заједно да живимо лепо, сложено и да се некако изборимо за уметников живот и његов повратак овде, код нас. Требало би да имамо вере у себе. Требало би да верујемо у то да се уз мало труда и напора можемо уздићи у културну заједницу достојну пристојног живота који није омеђен решеткама и шатором! Можда треба више да вреднујемо различитости, особености сваког од нас и...

У том тренутку тигар подиже своју главу и протрља очи шапама.

– Па јеси ли ти нормалан! Па докле мислиш да мељеш!? – бесно викну тигар гледајући у Верицу. – Тако сам уморан, а ти ми ту филозофираш глупости!

– Извините... ја сам мислила да се некако... упознамо и... – збуњеним гласом рече Верица.

– Тише мисли зеленолика! Тише мисли иначе ће бити проблема! – бесан је био тигар. – Сад више нећу моћи да заспим. Када онај дебели доноси овде кафу, а?

Животиње су биле мирне, кобра Лаза је ћутао обмотан око гране, док су Милован и Дача мирно седели у угловима својих кавеза.

– Јој, па тек у подне господине – тихо рече Дача.

– Е свашта! Свашта! – бесно рикну тигар, подиже са на ноге и поче нервозно да кружи кроз свој кавез. – Треба ми простора, простора, ово је мало за мене!

– Хехехе! – љубазно се осмехну Милован. – Да знате како је нама у нашим малим кавезима, господине тигре, радовали бисте се што имате тај већи.

Тигар се заустави, мрко погледа Милована и показа своје сјајне очњаке. Милован се још више повуче у угао.

– Олињали! Пази, олињали! Немој ти мени да говориш како је мени! – викну тигар кроз зао смех. – Немој! Иначе, за време тачке сви ћемо бити изван кавеза и сваку вашу сувишну реч ја ћу онда наплатити. Наплатићу је крвљу! Важи и за све остале!

Тигар је мрко проматрао читаво циркуско друштво, а онда почео брзо да иде око кавеза растржући својим канцама у ситне делове преостале књиге из уметникове библиотеке. Нико није ништа рекао. Сви су ћутећи посматрали како папирићи попут конфета лете кроз шатру.

– И још једна ствар! – викну тигар провлачећи канце кроз решетке. – Ја сам овде доведен као главна атракција и највише се трошим. Морате се одрећи половине вашег obroка у моју корист! Ако буде супротно, следује вам дубока бразда на телу када будемо ван кавеза. Ово не важи за биљку биљоједа, њена храна ме не интересује! Је л' јасно? Има ли питања?

Чуло се само уједначено ударање кишних капи о шатру.

– Нема? Е па добро! – злобно се осмехну тигар. – Нико да није писнуо док му ја не дозволим! Треба вас све довести у ред мајку вам вашу! Шта је ово? – изненади се тигар када угледа испред свог кавеза одгрижени људски палац, те га брзо канцама зграби и прождере.

– Извините... – покуњено се огласи Верица чија је стабљика била сасвим погнута. – А како се ви зовете?

Тигар бесно погледа Верицу и насмеши се једним крајем својих чељусти, кравим од поједеног прста.

– А шта то тебе брига зеленолика? За све вас овде ја сам господар и тако ми се и обраћајте! Идем да прилегнем док не стигне храна. Ако чујем да је неко зуцнуо боље нека сам себи скрати муке! Следује му купање у сопстеној крви... Аха! Аааа... зев... Тако сам уморан... – рече тигар и

након што је показао оштрину свих својих зуба леже на сламу и истог момента заспа.

– Ехххх... – чуо се изузетно тих уздах кобра Лазе, а након тога завладала је дубока тишина. Чинило се да је и киша престала да пада. Није више било добовања о таваницу шатора. Животиње и биљка жмурили су покушавајући да спавају, само је тигар био у дубоком и чврстом сну. Након извесног времена почео је гласно да хрче.

VI

Од како је тигар стигао под шатор циркуса НОМО POLITICUS посетиоци почеше редовније да долазе. Плакати облепљени по центру кишног града крупним црвеним словима најављивали су суровог бенгалског тигра. Ускоро почеше да се изводе и редовне циркуске тачке у којима су импресарио и тигар више него успешно сарађивали.

Тигар је прво глумио умиљату мацу која преде око дебelih ногу зловољне жене, затим је отварао уста да би импресарио-кловн стављао у чељуст главу, да би на крају, сам тигар зајахао власника циркуса и том приликом рикао на запрепашћену публику која је лагано пунила циркуску трибину!

Најбројнији обожаваоци суровог тигра су била деца. Све их је више и све чешће било у циркусу. Углавном се радило о раним пубертетлијама који су са друговима долазили под шатор циркуса не би ли уживо видели животињу којој су се дивили током трајања тачке. На остале животиње, готово сасвим олињалог мршаваог вука, сасушену, погурену горилу, спарушену стару кобру и увенулу биљку месождерку, нису обраћали пажњу.

– Види како је моћан! – узикивали су клинци показујући на тигра који је спавао у свом кавезу.

– Нико му ништа не може. Сви га се боје јер је суров! Екстра! – одушевљено су говорили.

– Волео бих и ја да будем као тигар! – закључили би ти младићи одлазећи из шатора у сусрет одрастању и животу.

Импресарио је убрзо повећао цену улазнице, али људи су и даље долазили. Често, гост циркуса био је супервизор Лисицки који је посматрао представу у првим редовима, чешући брадицу. Носио је црне рукавице како би прикрио одсечени прст. Док је излазио из циркуса народ му се клањао и правио пролаз као уваженој јавној личности, а његов верни ћелавако држао му је кишобран над главом.

Ускоро се и време променило. Тешки сиви облак попуцао је на више места и зраци сунца засјали су на град. Киша је падала још неко време, а онда је сасвим утихнула. Једним крајем израњајући из дубине града, а другим крајем спуштајући се ка његовој периферији, где се налазио циркус, шаренио се лук дуге.

Душан Варићак

КЕВА

У време док сам живео са клошарима Зеленог венца, често сам сретао старицу измучена и уморна израза лица. Сви су је звали Мама-Вида, или најчешће сасвим кратко – Кева. Била је ниска и мало погурена, деловала је крхко. При ходу је изгедало да се гега, као да није баш сасвим сигурна у стабилност својих танких, дрхтавих ногу. Увек се појављивала у вечно истој, црној изгужваној хаљини. Али, оно што је било заиста изразито на њој – то је било њено лице. Лице, ван сваке сумње ружно, изборано и сасушено. Међутим, оно је поседовало нешто што немају ни многе младе девојке. Иза стравичне маске криле су се, а понекад и извиривале правилне, чак лепе црте. У тренуцима када је била изузетно добро расположена, маска би се цепала по шавовима, испод подеротина од сиве, испуцале коже појављивао се млад и осмехнут израз који је зрачио жељом за животом и неком, готово дечијом, наивношћу и раздраганошћу; тада је Кевино лице имало светао, скоро бео тен. Лице Мама-Виде је било лице девојчице која је видела Пакао.

Нико није знао колико тачно има година. Могла је имати четрдесет и пет, баш као и целих осамдесет. У Паклу се не броје године, ту време тече по неким својим законима. Шта је Кева радила и чиме се бавила у младости за нас је такође била тајна. Тата-Симке, матори и добродрежи робијаш, тврдио је да је била плесачица, а потом проститутка по врхунским, екслузивним хотелима, која је, пошто је зашла у године, брзо потрошила оно што је у младости зарадила. Али, то уопште није морало да буде истина, дапаче – Симке је био познат као прворазредни лажов, а онај ко на Зеленом венцу има такву репутацију, томе би сигурно и Барон Минхаузен позавидео.

Мама-Вида је међу нама била веома омиљена, за шта су постојали и више него добри разлози. У тренуцима када би нестало пића, хране или цигарета, она би само рекла:

„Одмах се враћам, децо!“, или би, још чешће, на неки волшебан начин, једноставно нестајала, да се убрзо затим појави са пуним рукама воћа, поврћа, саламе, хлеба и с' боцом, две домаће ракије. Одлазила је на пијацу и тамо, својим сломљеним и напаћеним изгледом, потресним причама и мољакањима успевала да пробуди самилост, како код младих и неискусних продаваца, тако и код тврдокорних, неумољивих сељака и накупаца. У ретким приликама, када лепим не би успела ништа да постигне, једноставно би – украла. На тај начин нас је Мама-Вида редовно снабдевала свим и свачим, хранила и појила, а да то нико од ње није тражио. Сви су је волели и штитили, према њој се опходило с' поштовањем, па чак и са нежношћу. Ти људи, који су одавно престали да имају било какве илузије о животу и који су свакодневно, на најогољенији могући начин, водили сурову борбу за голи опстанак, непрекидно прогањани од власти, криминалаца, силеџија и различитих манијака, не верујући више никоме и увек на опрезу као приликом ратног стања, понашали су се тако да се могло помислити да у Кеви виде неко више и дивљења достојно биће. У средини у којој је свако свакоме подметао ногу, где је свако гледао на који начин некога да превари, где су се најбољи пријатељи отворено и без трунке обзира поткрадали, што је било опште правило понашања, једини начин да се преживи, такав однос, какав је био њихов према Мама-Види, представљао је нешто више него ретко и неуобичајено.

Ја сам према Кеви осећао посебну врсту нежности; било је ту доста ганутости, жеље да је на неки начин заштитим, па и осећања синовљевске привржености. Сваки пут када бих видео ту стару даму како нам прилази, погурена и сва скрушена, носећи у рукама кесе са цирком, клопом и цигаретама, срце би ми се стегло и прожела би ме плима нежне саосећајности.

Једног прохладног и облачног јутра пошто смо измигољили из својих тајних склоништа и скривених штекова у којима смо провели ноћ, скупили смо се, по обичају, на зборном месту у оближњем парку. Сви су били ту: Танки Високи Војвода се погурио, подигнутог оковратника од

мантила и главе увучене у рамена; Симке се тресао од зиме; Мига кашљуцао и пљуцкао крв; Доктор је стајао истурених прса и као са притком у кичми, у својој уобичајеној пози професора за катедром; а Меда – као и обично, лежао на влажној клупи јер није имао снаге за било шта друго. Стајали смо ту, чекали да се нешто догоди и молили небо да нам пошаље некога са парама. Кад, ево ње. Видимо како из даљине долази добро нам познатим гегајућим ходом, погнутих леђа и паћеничка израза лица, теглећи, наравно, у рукама, обавезне кесе.

„Ево, децо, мало млека и јаја за доручак. Беланчевине су најбољи лек за организам отрован малиганима и изнурен неспавањем. Узмите, треба да повратите снагу.“

„Свака ти част, Кево!“ – рече Симке, зграби једно јаје и онако живо истресе га из љуске у уста. Још није ни прогутао, а већ је отварао паковање млека у тетрапаку.

„Е, јеби га! Ни пљуга немамо више.“ – на то ће Миге, гужвајући резигнирано празну паклицу и бацајући је у оближњу бару. Мига, некада име и ауторитет за многе, са савоје три рупе од метака од последњег неуспелог бекства из затвора, после чега је тонуо све ниже и ниже, седео је сада овде са нама и чекао неизбежно.

Меда је нешто неразумљиво мрмљао из своје позе Нилског коња. Од свих нас он је једини био посебно привилегован да може по цео дан да лежи и не помера се, ма шта да се догодило. Више га ни полиција приликом рација није дирала, што је био најбољи показатељ да неће још дуго.

Танки Високи Војвода је ћутао.

„Ето мене, децо. Одмах се враћам.“ – Мама-Вида је већ одлазила. Није било посебно тешко претпоставити да ће се ускоро вратити са цигаретама и са ко зна чиме још.

Пошто оде, рекох Танком Високом Војводи:

„Страшна је ова наша Кева, зар не?“

Пошто ништа није одговорио, ја наставих:

„Не знам шта бих урадио када би се било ко усудио да је повреди, или јој учини нешто нажао!“

Он, од кога најчешће нико није успевао да дође до речи, је и даље ћутао. Гледао је негде изнад моје главе, као

да ме уопште не примећује. Браду је држао подбочену шаком стиснутом у песницу. Онда извади полулитарску боцу коњака из унутрашњег џепа мантила и отпи добар гутљај. Најзад проговори:

„Сећаш ли се Булата?“

Наравно да сам се сећао Булата. Он бејаше стари пијанац, већ у шестој деценији живота, али ипак у снази. Једног јутра су га нашли поред улазних врата његовог стана, свог исеченог, у локви сопствене крви. Крв се била згрушала. Када је стигла хитна помоћ, Булат је већ неколико сати био мртав. Званична верзија је била, да је пијан пао низ степенице, пролетео кроз стаклена врата, а затим, од повреда искварио, немајући снаге да се извуче напоље и позове помоћ. Мало је чудно било све то; прича је имала и сувише много рупа – и поред својих година и свега осталог, Булат је још увек био снажан човек. Није било немогуће да му је неко помогао да умре, или барем спречио онако повређеног да потражи помоћ. Међутим, никога није посебно интересовало да копа по томе, и за полицију то је био само још један алкохолишар који се убио сопственом непажњом.

Пошто сам му потврдно одговорио, Танки Високи Војвода рече:

„Неко време пред Булатову смрт, Мама-Вида је дошла да живи код њега. Помагала му је у кући: кувала, прала веш, спремала стан. Она га је и пронашла мртвог. По уговору који су склопили, њој је припао стан после његове смрти.“

Био сам затечен. У тренутку ми је све постало јасно: Кевини самарићанки поступци, изрази уважавања и дивљења којима су је обасипали, Војводино ћутање. Нисам имао снаге да прозборим ни реч. Само сам тупо зурio у свог пријатеља.

Мора да сам много глупо изгледао, пошто ме он по први пут у току разговора погледа у очи, добродушно се насмеја и рече:

„Ништа не знаш. Ништа не знаш. Све ја морам да те учим.“

Дејан Богојевић

**ПОЈАМ ЗНАКА или:
ВАРИЈАЦИЈА МИЛОСРДНЕ ЈЕКЕ**

Знак као биће у човеку
Док ископавају кости *крви и тла*
Говорио сам живој земљи у „Живој књизи“
А она, та рана
Мора прихватити цваст извора

1.

Силуета у снегу
Бели трагови и црни шешир
И црна сенка се као поноћ издужила

Шта налазимо
У овом случају?

Двоколица из белине
Попут гласника смрти
И приручник
Сопственог задовољства

Насилнички
Живим улоге
Као приповедачку зрелост

2.

Претећа могућност знак је
Задовољства покаткад јесте

И сан о сну
И дан о дану
И о сну сан

Та загрејана посуда
У којој сабирамо
Усидрене играчке
Гигантске руке и
Манипулације статусног ега

Дар читавог света
Носи писмо о идентитету светлости

Као слово које се занемарује
Као последице старости писца
Као јунаци чији загрљаји
Губе једноставност

Протиче
(На крају крајева)
Надареност
И пристиже завршни чин

3.
Испитивачки прича о животу
Песма као жамор
Као шуштање храстовог листа
Док гласови замиру
Неисцрпне причалице
Шапућу знаке земље

Знаци раде на својој колекцији
Узимају каталожке бројеве
Испитивачки траже полице

А по полицама прашина
Као презреле мисли
Као разбијено стакло аута
Који се још увек држи
Захваљујући олујном ветру

Знаци су фотографије
Знаци су као усијани гласови
Из вечности од које покушавамо
Да почнемо знаковну причу

Да почетак претворимо у одважност
И прошетамо новим светом

4.
Први снег је знак
Укратко: *избор знаковности*

Без крпица
Без спаљивања страсти
Без држава
Остати сада

Хоћу експлозију!
Хоћу ожиљке
Од аутомобила бомбе!

Нема немих контаката о знаковима

Све је снежно бело
Попут хидрогенске бомбе
Уместо јастука

5.
У сну ходаш
Заклоњена од погледа

Те
Варијација милосрдне јеке

Подливи на лицу – моћни мудри стубови

Моја држава је крхотина
У доба наопако:

Јама што душе удваја

6.
Залихе знакова
Раздрешише знамења из влати

Стопе облаком
Сустижу куполе

Да певам опет о веселим рекама
Док је она ближа сну
И барском корову

Оголели свет као занемели јунак
У мојим грудима год:
Крст је за појасом

Нејасни убоди вулкана
У нутрину песме

Стих је искварио
Док се њена усна расцветавала
Речи су дивља амајлија
Ја поражен јахач
Својим костима пљујем васиону

Јалови љубавни циркуси
На још једном месту
Кога назвах: *Честица*

7.
Узалуд знак
Омашка рођења

После непознатих знамења
 Никад јаснији вир зоре
 У нагим путевима сусрет –
 Ројеви тамних трагова

Знак кужних ружа:
 – ружне пастелне боје пејзажа
 – ружне бутине времешних девојака
 – ружан дах чопора слободе
 – ружан опис неуспелог атентата
 – ружне слободе дехидрираних лажи

Дражи ли је
 Узалудни *знак*
 Што кљуца куцајући лепет светлости
 И обасјава осмехе
 И стечену славу
 За сваког ко зна
 Да стање последњег додира боли

Царство је погурена брига
 Мравињак што врви о несрећи
 Екранизованој ове сезоне

8.
 Заплеши као знак
 Као пољубац који је изостао
 Због девијације носа и усана

Пољубац болести тело сања
 Омашка
 Стрела
 Елегија
 Зид споро ветар узноси

Заклоњен род гусара
Док се губим у наступајућим годинама
Постаје све гласнији!
Као јуноша мора
Као носећи виногради
Као пуцкетања миришљаве купке
Док дубим извесност победе
Без скафандера одржавам напетост

Дуги, дуги редови
Дуги, дуги разговори

Без слободе да ову зиму оставим
На путу за брда у која сваки дан одлазим
Као поспано време

9.
Знак је и:
„твоје место је уз мене“
(можда не онакав какав би дан хтео)

Знак је и црвена слика
(преовлађују нијансе „на црвено“)
Правоугаоног је облика
Са обе стране
Једнаке црвене бордуре
По средини жуте нити
По крајевима плавичасте

Знак је и:
„ово време уништава сваку могућност
да се орасположим“

Стиховима сустижем млечне слике
И без одговора на питања
Време је исцурело
Време се претворило

У огромну бару
О којој пишем драму на јави

Још једна кафа у истом кафеу
Знак неразумевања је
Да док гледам звезде
Не видим плаветнило неба
Већ
Кошмар
Као
Дар Мар

10.
Не постоји сумња
У носећу струју као знак немоћи

Игра љубавника
Шутирање конзерви
Столетна уљудност
Истоветно су ништавне!

Знак је кров Знак је зов

Знакови знакове на лет терају
Попут обредне игре
У росној трави

О нечему другом говори
Данашњи однос папрати и сунца

Расипање зрака по зеленилу
Слави плодност
И мирис жене се шири
Као маестрал

Ћутање је знамење знака
Цртице, тачке, знаци

Обли облици
У круто доба
Као ноћ у загрљају исповести
Што крепи крештаве тмине

11.

*А ко се судби умео покорити,
тај мудар нам је, он божанство познаје.*
(Еуридипови стихови)

У самоћи повреде се смеју
Ју Ју Ју Ју (!)

Јууууууууу
уууууууууууу

Као народне умотворине у библиотеци
Изгубљена фотрола мобилног телефона
У једном селу у западној Србији
На око 600 метара надморске висине
Без икакве висине

Пришла је као судбински след додира
Као ожаљени гост биологије и хемије
(хммммм)

Она је разбила све сигнале
Од залеђене планине
Што окружују нам мисли док признајем кривицу
Да Ал Ав сам на женско месо
Као лав
Као згужвана експлозија ћутања

Низ кровове
Спуштам своје флоте
И приземљујем их
Наопако

Важно је ослободити тигра
Из болесног пољупца

Тај први већи снег
Девијантни снег
Хтео је да ме убије

12.
Када приступ променим
На другој станици сам Старуди Ја

(Нисам јој рекао да је зла
Као млад калем који одржава на Петост)

Чекале је
Претходне ноћи
У којима ме је походила као предзнање знање

Вриштим
Из још једног процеса бубуљичавог

Јованка Стојчиновић Николић

БУДУЋНОСТ ИМА СВОЈ ОДАБРАНИ ЧАС

СТРЕПЊА

Запутим руке према себи
И дланове лагано полегнем
Посред срца и почињем у њих
Уписивати душу ситним
Откуцајима заробљеним у тијелу

У траговима између нас
Трска понавља дрхтање
Складно распоређено у међупростору
(У који нико осим мене)
Већ одавно не залази
Из којег узимама снагу
Кад ми се укаже прилика
Па одатле из себе
Човјека настављам
И стрепим за његов живот

У ЧАСУ

Када сам усамљена
Најчешће надрастају ме мисли
Па скупа путујемо
Обилазећи опасна мјеста
(Не размишљајући о повратку)

Утискујем стопала у ријечи
Ријечи у младо дрво
И са пропланка гледам
Како расту младе наде
Са важним положајем на свакој грани

Које ме увијек знају чекати
Управо у часу
Кад помислим да нећу стићи

ДО СВЈЕТЛОСТИ СТИЋИ

Кад потрошимо вид
Гледаћемо се преко таме

Што је више слијепих
Дан је пунији мрака

Ко ће тужном оку
Вратити изгубљени сјај
Ако тама завлада свијетом

Треба ићи до на крај пада

Пад је свјетлост
У устајању скривена

СВЈЕДОЦИ

(Ранку Павловићу)

Још ноћ себе није докончала

Кренули смо на пут
Да препливамо моћне воде
У којима Лазар Вучковић задоцнио

Кренули срцем
(Да имамо путоказ испод звијезда)
Пут Проклетија
Да означимо датум
Који нас годинама окупљао

Што смо више одмицали
Друмови су против нас устајали
И Господара губили

У причи кроз вријеме нигдје се
Не заустависмо на Одмориштима
И Паркиралиштима
Јер чинило се да баш ту живот престаје

Октобар је деведесет осме
А у Куршумлији нам загладају
У личне исправе

Објашњавају привидне границе
Плаше нас колоном
Из супротног правца
Нама којима је омогућено
У *добровољну смрт* путовати

Онај ко би нас спријечио
Морао би се наново родити

Приштински хотел *Гранд*
Пун је изабраних глава

Попуњавали смо га цијело поподне

Да се није „март догодио“
Не бисмо вјеровали да је у њему
Уз нас смрт становала

Тако смо постали свједоци мартовског доба
У години која је последице нас наилазила

ПОМИЦАЊЕ СТАЗЕ

С времена на вријеме
 Возимо се бициклима
 Помичемо стазе у километре
 Једнако не знајући коме и куда идемо

Тежина у ногама једолично притишће
 Педале

И окреће гумене точкове
 Да испуне пут у непознато

На другом крају свијета
 Назубљени врхови планина
 Забодени у сунце
 Имају своју интернет страницу
 А ми у страху
 Да не паднемо под точкове
 Чувамо заузете позиције
 И не помишљамо да развијемо брзину
 Јер ваља поново савладати
Технику пењања

Од када се знамо
 Скупа возимо кроз мрачне сокаке
 А често ни ријечи не проговоримо
 Па свако сам са собом путује

ПРИЈАТЕЉИ

Путујем тако данима
 Изведена из једносмјерне улице

Друкчије се путује у више смјерова

На таквом путовању
 Имам много пријатеља
 И оних других
 Који ме прате

Испод непознатог лишћа
Одједном
Једно маче скочи ми право пред ноге
Напола скривене испод сасушених језика
Угојених трава
Као да му је ту напуштени дом
Склониште шта ли

Не напуштам кораке...Откопчавам капут...

Изнада постајемо пријатељи...
Маче мирно преде и сакупља снове
Да успава бар један дан
Који ме
Поткопава

Тумачења

Александар Б. Лаковић

ЦРНОХУМОРНА НАЈАВА КРАЈА

(Душко Новаковић: *КАД ЋЕМО СВЕТЛА ПОГАСИТИ*, Српски ПЕН центар, Београд, 2010)

Наслов најновије песничке књиге Душка Новаковића (1948), *Кад ћемо светла погасити*, претпостављамо на основу досадашње песникове сасвим оправдане тематске опседнутости, ослања се на скорашњу познату и прихваћену црнохуморну источноевропску досетку по којој ће последњи који напусти земљу или кућу морати и да угаси светло. Песник је, дакле, већ насловом наговестио читаоцима очекивани садржај своје књиге која се по духу не разликује од његових претходних дела. Додуше, сугерисана су и друга значења, стиховима песме *Не Србија* ("кад ћемо се поново срести и нежно додирнути\ И светла погасити у соби"). Ипак, убеђен сам да је, за песника, светлост, пре свега, симбол идеала, веровања, чистоте, а мрак протагонист свега онога насупрот, у томе и видим разрешење евентуалне недоумице око самог наслова. У прилог томе говори и сам изглед корица Новаковићеве књиге, у потпуно црној боји.

И прва песма у првом од два циклуса, *Све се уклапа*, има речит назив, *Капитулација*. Ту је реч о условљеној предаји појединца кроз лепезу његових драстичних и суморних измена од "брзопотезног, лаког и префињеног" у оног немоћног који "једва подиже оклембешени подва-

љак". Та промена може бити парадигматична, не тиче се само домена људске фигуре и последичне гојазности узроковане старошћу и комфором, већ је по среди и долажење до нових а доскора непознатих осећања, као што је "потпуни губитак жеље за победом". О пасивном и изнуђеном статусу појединца, као и бескруполозном и немилосрдном односу окружења према усамљенику, сведочи друга строфа из песме *Гласачка кутија*:

*Можда ћу због тога, сутра, пристати да будем
Сиромашнији него данас, униженији него јуче –
Мрзнућу се под сунцем, цвокотати у псећој склупчаности
Стидети се својих очију, јер где год да их усмерим
Ништа није моје, ни од стеченог ни од сачуваног
Што ми је припало у наслеђе као поклон од мртвих*

Речи као што су "сиромашан, унижен, мрзнути се, цвокотати, псећа склупчаност, стидети се", довољно илустративно и убедљиво приказују наш и песников статус, овде и данас, а и шире и убудуће, а наговештавају и тенденцију погоршавања ионако обесмишљеног и очајног положаја губитника. Те речи се стога доимају као белег и доминантна карактеристика нашег простора и времена.

Стиховима ове књиге Новаковић не само што изражава "свест о мраку историје, о савременом канибалском походу економије, о бљутавости и костоломачким страс-тима политике, о самоубилачким и иноубилачким поривима национа, о узалудности неприлагодљивих јединки и горчини или беди сваког прилагођавања" (Љиљана Шоп у поговорном тексту-беседи), већ успева и да иронично-пародијски продуби песнички садржај, па и да га трансвременски и транспроторно вешто обескраји. Јер, чита је и видљива представа песниковог и нашег окружења кроз синтагме и реченице већ и на примеру само једне Новаковићеве песме, и то песме *Цез – кроки за Лукаша Мањчика* ("грађански ратови", "навала поремећених", "птице престале да лете", "несташица ишла од куће до

куће", "партијске убице", "налогодавци убијања ослобође-ни налогодавања", "понављачи матерњег језика", "девој-чице ... с првом мрљом месечнице ... продаване газдама сеоских биртија", "цветање педерастиче", "препродаја гроб-них места"). Сличан пример налазимо и у песми *Тога дана мајмун*, с тим што су ту мотиви знатно продубљени-ји. Наиме, песник ту полази од усамљене јединке, саосећа-јући са њом и искрено болујући њене присилне измене као сопствене психопатолошке деформације које принуђена јединка и не може тако лако разлучити. Тиме је постигну-та упечатљивија данашња и овдашња слика. Свака потен-цијална сумња ("Да одложим или не одложим\ Тај скок у еволуцију") и сваки оправдани отпор надирућим конвен-цијама безуспешан је и унапред осуђен на узалудност на самом зачетку ("усадиће ми, ако затреба\ И чип покорнос-ти у мозгу"), уочава песник Новаковић у споменутој пес-ми, у којој врви од следећих речи и слика: "паљење", "набијање грлића сломљене боце случајном пролазнику у уста", "силовање", "гурање контејнера на аутомобиле у покрету", "свлачење и на лицу места мрдање гузицом пред камерама", "сломљени и опљачкани излози", "фрустрација незапослених", "бацање са мостова, облакодера", "изми-шљање непријатеља", "збуњени и плашљиви", "шах-мат дипломатија", "управљачи мојим потребама".

Кулминацију непрестаних и неприродних преображаја у циљу прилагођавања и навикавања која то уопште нису, већ су синоним прихватања коначног пораза и губитка који се још увек не види у правом светлу, песник сагледа-ва кроз доживљај претеће и увелико присутне дезинтегра-ције, као битне одреднице нашег тренутка, коју препозна-јемо и у песми *Осврт на статистику*:

*Иако су му уста одвојена од грла
 Руке отпаране са рамена
 Ноге леже у потоку и не знају како да изађу на суво
 Јер не знају чему служе а лице на нагорелу џепаницу.*

Аналогију са принудним променама песник Новаковић нам нуди и у песми *Цедиљка*, и то увођењем старења као још једне теме. Старење ту не само што потенцира очекиване и схватљиве различитости, него означава и манихејску диспропорцију између жеља и могућности, између наивно-идиличног и горко-стварносног, између добра и зла, између очекиваног и понуђеног, између надања и изневеравања, између сањаног и губитка личног достојанства, условљеног и годинама, али и тренутно прихваћеним етичким кодексом, који је очито ненормалан, наопако постављен, нереалан у времену, кратковид и удворички.

Сличан контекст остварују и очај, незнађе појединца и колектива (песма *Пијачна расправа*, и не само она), као и песникова промишљања питања каква фигурирају у песми *Семениште Исусове дружбе, Дороти Ј*:

„Ужаснут док пишем о злу, шта онда осећам док написано живим.

Можда стално нестајем.“

Мотиви љубави и еротичности, као и сећања и успомене на њих (у песмама *Одувек као тркачки болид, стално као јеретик; Стисак цигала; Изјава о љубави*), нису само илустрација да готово ништа није остало ван песниковог видокруга и критичког пера-скалпела (Љ. Шоп), већ су и утеха, али и симбол преосталих могућности да се јединка одупре нежељеним налетима хаоса и мрака у несређеним друштвима као што је наше већ дуже време, нарочито дуго за један људски век.

Песник поседује још једно уточиште, што је нарочито препознатљиво у другом циклусу *Дужничко пролеће*, иначе названом по великој дужничкој кризи која је обузела Грчку. То уточиште је, како би рекао сам песник, "у вези" и са грчком антиком. Наиме, реч је о статусу поезије, поетског чина, уметности уопште, о значају који данас поседује за разлику од оног у ранијим временима, о залуду и апсурдном положају у данашњем тренутку, као што је аргументовано у песми *Позив на крофне*:

*Шта ту може да се учини. Показало се ништа
Сем да се песник изрази песмом
Композитор композицијом, сликар енформелом
Филозоф тезом или антитезом која не успева
Да смањи количине бојевих глава
Распусти војарне и укине одликовања.*

Али, иако је песник свестан тренутне (не)моћи поетске речи, то није разлог да се устукне. Штавише, све је више инспирација у додељеној нам виртуелности. На сваком су кораку око нас, али, све више и у нама. У супротном, песник сликовито и горко опомиње: "Мој живот – покуњени врабац" у песми симболичног и компромисног наслова *Пола-пола*. Дакле, пошто је читав тренутни антисистем нашег неуређеног и несређеног друштва истовремено неразумљив и неуништив, једноставан и недокучив, песнику ништа друго не преостаје него да пише овако заједљиве и ироничне стихове, оправдане стихове, стихове који указују на неуралгичне тачке савремених друштвених болести, којих је све више. Песник то чини у нади да ће их прочитати и они утицајни, који могу остварити промене у друштву, отклањати наталожене девијације. Зато су у Новаковићевим стиховима настањени бројни светски и српски писци (Винстон Хју Одн, Јејтс, Целан, Енцезбергер, Волт Витмен, Загајевски, Тадеуш Ружевич, Буњин, Златко Красни, Владимир Копицл, Даница Вукићевић).

Наглашавајући да је пријемна моћ песника Новаковића на завидном нивоу, треба се усредсредити на све у име чега и о чему он пева. Лепеза зачетака Новаковићевих песама је заиста непредвидива, екскурзивна, вртоглаво хитра. Реч је, на пример, о избеглицама, о демократији уопште, о графиту на београдским зидовима – "Тони Блер – серодер" којим се песник са гнушањем противи бомбардовању из 1999, затим, о "творцима холокауста, логорогије, чистки", али и о клупи у парку у завичају, о потрошачкој корпи, о климактеријуму, о шалтеру, о напуштеном болесном псићу или соколићу. И увек се у песми муњеви-то ређају слике, настављају и умрежавају неочекиване асо-

цијације, дајући песнику могућност да искаже своје противљење и непомирљивост са постојећим, често на (ауто)ироничан и саркастичан начин.

И у овој књизи, песник у стихове уноси ружне и болне успомене из детињства, везане за осећај и припадност расколу, расапу и трагици породице (песме *Турска куга*, *Мртво соколарење у зору*, *Оцена из шаљивости*). Управо овакво ситуирање и дезинтеграција како јединке тако и мање-уже и\или веће-шире заједнице, илуструју песникову отвореност и снижен праг надражаја за детекцију узрочно-последичних цикличних низова свих врста диверзија живота, у којима се поставља питање могућности и остваривости идентитета и појединца и колектива. А управо из те запитаности над немогућностима блискости између појединаца у колективу, песник сагледава данашње време као време неприлика, условљених удаљеностима појединца од оне предвиђене и очекиване прволикости.

На крају треба рећи да песник Новаковић и у својој најновијој књизи-дневнику-хроници наших дана, дајући приоритет ближем и ширем окружењу, нелогичностима и неприродностима, промашеностима и лутањима у њему, никако не изневерава песнички језик, принуђен да га ствара и од непоетског материјала.

Марија Стојановић

НЕМИЛОСНЕ СИЛЕ ВИДЉИВОГ И НЕВИДЉИВОГ

(Саша Хаџи Танчић: ЛЕПИ ГРОБОВИ, *Танеси*, Београд, 2011)

Прозно дело Саше Хаџи Танчића пружа изванредну прилику за изучавање природе локалног и универзалног у књижевном тексту. Тим пре, што већ сама локална раван, готово од дела до дела, у прозама овог писца има другачије значење, сопствено подручје са сродним животним искуством, али и приповедни исказ и поступак књижевног обликовања уметничке слике живота и света јединствене универзалности.

Универзалност прозног исказа у прозама Саше Хаџи Танчића огледа се несумњиво пре свега у језику. Томе својствено, локална боја његовог прозног текста је заправо у језику. Прозе Саше Хаџи Танчића доказују изванредне могућности језичких равни, самим тим што не одражавају само локални набој, него зраче и значе духом места књижевног дела.

Залога свеопштег важења *Лепих гробова* несумњива је управо у још једном просторном и језичком подручју, каквог није било у претходним прозним делима овог репрезента свремене српске прозе са књижевног Југа Србије. Деветнаест прича у *Лепим гробовима* не само да још једном доказују домете Хаџи Танчићевих стваралачких искустава у приповедању, њихове уметничке убедљивости, него су снажне локалне доживљајности забитог и загонетног поднебља Црне Траве, пре свега по равнима фантастичне садржајности, језичких особитости говорног идиома, најпоследње по обликовној индивидуацији књижевних ликова.

Круг црнотравских прича, међу осталима у књизи *Лепи гробови*, издваја се универзалношћу аспеката уметничке саопштљивости, видљиве не само као уско естетски, него

и шири психолошки и, за наше услове, пре свега ментални аспект. Ово долази отуда што је књижевном тексту црнотравских прича неразлучиво примерен комплекс унутрашњег живота људи овог подручја, неслучајне синтагматске одредивости топонимом Црна Трава.

Највише митских мотива, од паганске религиозности до „бапских прича“ има управо у сужеима из црнотравског краја. У причама попут „Навоји“, „Расточење“, „Врсте љубави“ и „Узгон“ преовладавају мотиви из словенске митологије, као и веровања људи да натприродне и немилостиве силе управљају њиховом судбином.

По свему судећи, у приповедној књизи *Лени гробови* митологија локалног прераста у универзалну митологију, која посеже за укорененошћу у завичајним подручјима обитавања. Символична вредност књижевног топоса Црне Траве узраста митски и митолошки до универзалних значења. Хаџи Танчићева прича негује мит локалног простора по начелима уметничког виђења људског бивствовања универзалношћу саме књижевне речи. Језик Хаџи Танчићеве приче осмишљава, наиме, књижевно постојеће по егзистентним равнима непосредно стварног обликовним поступком преображаја видљивог у невидљиво, фактуалног у фиктивно, изграђујући нову стварност, стварност књижевног текста, и ликове властите књижевне судбине.

Хаџи Танчићева прича, тим следом, извучи из таме свести свет осветљен несвесним: мистично, архетипско, митологизујуће. Њима је обилато снабдевен унутрашњи простор приче, метафизичког обезграничења поетском изворношћу, имагинирањем животне грађе. Она тиме носи сва богатства датог географског подручја новом вредношћу књижевног дела.

Без обзира на то из којих се књига суспрежу, приповедне прозе Саше Хаџи Танчића поетички су сродствене. Ово сродство почело је књигом приповедака *Јеврем, сав у смрти* (1976), када је млади стваралац први пут осетио и описао природу, дах и дух родног поднебља Јужне Србије. Та књига била је већ исто толико овоземаљска колико и онебичених тематских и мотивских својстава

уметничког света који је донела собом. Све потоње скупа (*Савршен облик*, 1984; *Силазак у време*, 1987; *Звездама повезани*, 1990; *Ивицом, најлепши пут*, 1990; *Скидање оклопа*, 1993; *Храм у коферу*, 1995; *Небеска губернија*, 1997; *Ратна престоница*, 2007; и *Кафкин син*, 2008), и две књиге изабраних прича: *Кључ за чудну браву* (1994) и *Повратак у Наис* (1997), делују јединствено управо због њиховог „братимљења“ приповедањем света. Отуд ова најновија књига приповедне прозе, *Лепи гробови*, изузетног је значаја за упознавање књижевног света Саше Хаџи Танчића, локално колоритног колико универзализованог и општег.

Није мањег међусобног проницања ни прича у самој књизи *Лепи гробови*, које намах продубљују страховите поноре, нерасветљене у наоко неугледној и затвореној периферији Црне Траве. Којим путевима све до ње се стиже, како се све то одиграва, и шта све открива, уметнички снажи и уверљиво васпоставља у *Лепим гробовима*?

Тако, јунакиња приче „Навоји“ проклетство судбине и несрећу приписује навојима самовила, па ће се, из ирационалног страха, одрећи чак и човека кога воли.

У причи „Расточење“ верује се у натприродне моћи Крсте Дејанског који, и после смрти, подсећа мештане на своје постојање преко својих руку дело – буради и каца.

У причи „Спасење“, пак, Ђуру Ђорђевића пресреће Чудак, овде глас јунакове савести, који ће му на путу од села до града и у повратку, омогућити просветљење и спасење, што је још једна потврда да мотиве фолклорне фантастике и данас не губе на актуелности и значају.

И „Изгон“ подразумева генеричку везу ликова са родном грудом, земљом, присојима окопнелих страна планине Чемерник (уз црно, чемерно – још један топоним снажног интензитета значења), прострујалих слика етно-географског порекла.

Вишезначни облици фолклорне свести, патријархално-пасторалних прапочетака „јужносрбијанског“ доживљаја живота и света, у психо-географском амбијенту Црне Траве у причи „Уцеловљење“ интензивирани су приповедним

агенсима управо на стрмом превоју и драматичном судару два различита локалитета: рурарног и варошког; између две психологије: мушке и женске; два различита погледа на свет: непосредно старан и нов, непознат, онеобичен, оностран.

Имајући у виду да је Бог готово сасвим одсутан из живота данашњег човека, и да је све мање вере и побожности, тим трагом, приповедач Хаџи Танчићевих проза у *Лепим гробовима*, многе појаве из савременог живота, као и судбину самог човека, објашњава вољом бога, јер: „Бог је праведан. Он једини штити“, уверава јунак насловне приче у збирци.

Изражавајући такав свеопшти, али и сопствени, став да време протиче у непрекидном кружењу, кружном току, аутор позајмљеним гласом приповедача, наглашава централни симбол круга, дајући му различита значења. У причама „Дугме“, „Прстеновање“, „У воденици“, и нарочито, „Црниловића круг“, овај мотив преобраћа се од праисторијског дугмета, преко фаталног древног прстена који доноси несрећу ономе ко га носи, до воденичног камена који „убија“ свог власника. Књижевни ликови повезани су прошлошћу, садашњошћу и будућношћу тренем сопственог живота, чиме потврђују да је живот вечит круг, а да остају да трају у мислима потомака по учињеним добрим делима. Тако дела дају смисао људском животу и ваздижу човека врхунском творцу – Богу.

Конкретизовано опажање простора, из субјекта приповедача, преломљено је у доживљају ликова уметничких стваралаца Ђорђа Крстића, Пеђе Милосављевића и Црниловића. Управо додаје још једно потресно преосмишљавање животном непосредног у уметничку стварност дела у причама „Ђорђе Крстић слика Ћеле-кулу“ и „Црниловића круг“ из којих такође допире елементарни људски страх од живота и пред животом, али и од белог платна и пред белим платном од прерастања у слику дубоког душевног страдања. Црнећи се до унутарњег распињања, учитељ ученику приказује цртање као духовни обред досезања до

универзалног, симболисаног кругом „распршене бесконачности“.

И у последњој причи, према којој је насловљена збирка, писац износи још једну истину о непрекидном кружном току времена, неминовној смрти и Божјем утицају на поредак света. Главни лик, Теофило, изабарајући себи лепо место за гроб, још за живота, жели да тај последњи доказ о постојању на овоме свету буде у складу са његовим богатством и друштвеним положајем. Али воља врхунског творца чини његову жељу неиспуњеном, јер недостојнима нема места у Божанском царству.

Метафоричке и симболичке равни књиге обезбеђене су и осталим причама прикривеном везом између локалног и универзалног, као са неког невидљивог и неодредљивог места, али и у несумњиво замислимом простору какав је пишчев завичајни српски Југ. Захваљујући причама „Прастари“, „Познање“, „Прстеновање“, „Врсте љубави“, „Лечење“, „Праља“, „Ждребац“, и „Из живота берача печурака“ – „самеривим на трен колико и на хиљаде година“, како издавач с правом препоручује своје издање – може се реконструисати како га је аутор доживео и књижевно осмислио. Некако чудно и из недогледних даљина времена, све скупа изгледа десило се „као што је испричано“, скривено, па тајно откривено „за љубав једног уздаха“, како дословце приповедач завршава причу „Уздах“ који, још чудније, са писцем га чује сваког трена и читалац, у себи!

На упоредости њиховог постојања одигравају се потреси доживљајности живота и света, од чије помешаности у дубљим слојевима текста завичајно добија универзални лик над чијим су се рађањем наднеле усудне силе, чији се животи од рођења заплићу у невидљиве мреже метафизичког, у одсјаје светлуцавих протицања воде и времена, у лавиринте запретаних путева и странпутица, поступком уметничког обликовања јединствене снаге и универзалности, оживљавају приче Саше Хаџи Танчића, хранљивих прапочетака у затвореним и зачудним просторима Србије на Југу, заумном амбијенту њеног Тамног вилајета.

Лепи гробови, уопште узев, довољним примерима приповедне прозе у овој књизи недвосмислено коригују представу о томе да модеран књижевни текст не може настати на основама класичне садржајности, локалне просторности. Животворнији, и за књижевност функционалнији, изгледају данас управо новији третмани локалног и завичајног, с којима писци Хаџи Танчићевог сензибилитета остварују аутентичну уметничку комуникацију. Подвлачимо и истичемо једно ново стваралачко искуство да је права књижевност неотклоњиво универзална не само ради своје особености у локалној боји, него ради своје жестоке моћи да је надраста, савремено схвата И модерно уметнички обликује на разним местима света – од мегаполиса до забити попут оних Богу за леђима.

И у најновијим приповедним визијама тога уметничког реда затреперили су и узбудили *Лепи гробови* необјашњивом изворношћу и дубином. Непресахли, чудно-тајанствени, драматично привлачни и неодољиво тамни и непрозирни – наизглед локални – предели јужносрбијански, покренути су и оживљени још једном из стваралачких неспокоја врсног приповедача, романијера, поете, есејисте и књижевног критичара Саше Хаџи Танчића, неисцрпне стваралачке и радне енергије и увек новог начина сагледавања живота људи, на чему би му позавидели многи књижевни ствараоци. И *Лепим гробовима*, као са сваким новим делом, он богати духовну баштину српске књижевности, али и сопствену, увек изнова потврђујући своју јединственост и самосвојност.

Василије Д. Варинац

ПОЕЗИЈА КАО СПАСЕЊЕ

(Љубинко Дугалић: КВАДРАТ, Књижевни клуб *Краљево*, Краљево, 2011)

У касним осамдесетим да ли минулог века у једној од познатијих њујоршких галерија сада већ заборављени уметник изложио је платно Богородице са Исусом попрскано људским изметом. Тумачи ликовног стваралаштва нису штедели речи похвале за изложену слику, оценивши је као очигледан протест против лажних идола, лажне естетике и давно уговорених идеја. Борци за људска и остала верска права нису се огласили јер би свако противљење сликаревој естетици разглашено као супростављање слободи стваралаштва. Истовремено, у Великој Југославији радни људи и грађани последње дане социјалистичког раја трошили су на разглабања о прекинутој позоришној представи у којој Свети Сава псује као кочијаш.

Не кажем да су уметници свих врста истовремено и песници, али би могли бити.

Не кажем да је излагање наведене слике променило однос уметника и конзумента према уметности, али је описани догађај згодан повод да се лакше објасни положај песника и поезије у овом тренутку. Ако се поменути инцидент не може оспоравати ниједним правним или естетским мерилем, логично исходиште таквог размишљања је одавно истакнута парола: све је уметност. У међувремену, брзином галопирајуће пандемије досегла је до сопствене негације, до стадијума у којем је уметност, у ужем смислу, сувишна и замарајућа.

У још једном, много значајнијем, међувремену песници су се, уз ретке изузетке, бавили или се још увек баве собом, трагајући за углом посматрања и разумевања свакодневице који неће пореметити неопходну и толико жељену равнотежу између поезије и филозофије. На

самом почетку књиге, *Почетном песмом*, по језику и стилу сличној енциклопедиј-ској одредници појма *књига*, Дугалић је одредио своју и позицију и диоптрију. Изабрао је свет речи као најшири, али истовремено и најтежи угао гледања, покушавши на врло оригиналан начин да већину припадника модерног, информационог друштва подсети на постојање поезија као најплеменитије употребе речи.

Песници, као мисаони Нарциси, понекад посегну и за небитним да би доспели у визуру равнодушних конзумената. Сећам се тог аутора књига са огромним тиражима и његове изјаве да пре писања руку којом пише држи високо изнад главе, *док не обамре*, и да је након тога писање брзо и лако. Дугалићево упутство за писање је другачије, темељније и иде корак даље од писања: *напоследку обавезно прочитај/ записано:/ уколико и за читање употребши/ речи истоветне записанима/ покушај записивања је неуспешан./* Дугалић не само да није нарцисоидан тиме што за себе/песнике жели да приграби привилегију креативности, овим стиховима позиваја и читаоце на исти поступак. Оригинални чин стварања ограничава до завршетка писања чинећи га непоновљивим у духовном смислу. Оловка, хартија, уморна или слободна рука само су помоћна, материјализована средства која потпомажу, али не и празнина – овога пута празнина хартије коју мора да савлада.

Прецизна потврда Дугалићевог поимања сопствене позиције налази се у песми *Упутство за употребу*, у којој, користећи се раније побројаним помагалима, без жаљења дефинише себе и свеколику песничку сабраћу. У ери свакодневног читања римованих умотворина публикованих у облику СМС порука, песничке књиге се драговољно читају кришом, када су читаоци сигурни да их нико не посматра, а на исти начин сакривања осуђени су и творци таквих писанија, односно песници. Дугалић на себе прихвата читалачку бруку (*објављивањем књиге/ прихватио је и твоју/ тегобу читања и сакривања.*) претходно и иронично, читање огласивши озбиљним послом равним *попуњавању листића за кладионицу.*

За коначно и неоспориво разумевање Дугалићеве поетике незаобилазна је и песма *Речи*, не као потврда већ као дефинисање песникове позиције: *реци све што имаш/и заћути./ не реци ништа/ и настави да ћутиш.// осећаш ли/ да разлог није/ у мудрости/*

већ у речима.// исте су/ и кад ћутиш/ и кад говориш. Захваљујући реченом песници су се одрекли претензија да буду пророци, али су зато *једини сведоци свега/ могућег и немо-*

Упркос непорецивој функцији стварања света (свет није створен из воде, земље и осталих периодичних елемената већ – *на почетку беше реч*), речи се (зло)употребљавају у многобројне сврхе: за предлагање начина сопственог погубљења, за господарење псима без репа, за масовне обмане, и, као врхунац, за усмрћивање пре физичке смрти кафкијанским ускраћивањем садржаја оптужбе уз осуду ћутањем. Заиста – има ли теже казне од осуде на забрану употребе речи? Не без разлога циклус *Оружја (Народне песме)* својеврсни је попис окрутних и охолих корисника речи којима се веровало без разлога. Само је наизглед прејака песникова тврдња (=оптужба) да на почетку сваког зла *беше реч*, јер – након очекиваног и поновљеног Потопа, након урушавања материјалног света, по пресуди његових твораца, све што је написано досегнуће тек до *узалуд написане књиге утисака*. Уосталом, *све је потоп, свет је лажно сув*, у једној од својих песама потврдио је и мајстор поетске употребе речи Миодраг Павловић.

Наредни циклус, *Мерачи времена*, врло је индикативан за разумевање како специфичне визије укупног материјалног света, тако и успостављених духовних постулата не као одбрамбених механизма, већ као потврда Дугалићевог уверења о надмоћности свега духовног. Снажним, рефлексивним сликама и поентама песник исмева савремене створитеље и њихове, попут сунцокрета, следе следбенике. Очекивано или не поручиће нам, рецимо, да је Балкан и Атлантида и Нојева барка и после овакве тврдње свака мисао о Балкану је сувишна и банална, као што је

банално све што не издржи терет истинског вредновања. Та загледаност у сунце и слепо повођење за варљивом светлошћу суморна је слика наше свакодневице коју испуњавају туђе и лажне жеље за достизање среће по сваку цену и наша веровања не да је то могуће већ да је то једини пут ка срећи. Такве усрећитеље, те охولة кориснике речи, Дугалић је с правом запитао: *...шта је/ следеће у вашим плановима/ - после воде, ваздуха и земље.*

Зато без видљивог негодовања признаје неугодну чињеницу да су *...речи поузданије/ од сечива за појасом* и од тако најављене, срећне будућности брани се молбом *да прође поред мене као шетач/ покрај одавно засађеног дрвореда.* Ако је у истоименој песми склониште од свега бахатог и баналног потражио у *Нултом разреду,* (иронично је посветивши свом 52. рођендану), у песми *Поље* (једној од најбољих у књизи), испеваној из визуре сићушног цвета или једва видљивог мрава који живи у пољу, препуном сунцокрета врло упечатљиво слика вешто изабране призоре: велики, у светлост загледани сунцокрети *игноришу ме упркос одласку сунца,* јер када пољем владају *артисти из циркуса, разатињу мреже/ изнад црних цветова. нису жељни/ понирања ка непознатом,/ мреже разатињу из навике.*

Из овог циклуса поменуо бих и песму *Заклетва,* која ненаметљиво, али дубоко смислено целокупну рефлексивност Дугалићеве поезије приближава једној али кључној нити ткиној кроз целу књигу. На, по њему, препознатљив начин песник из древних књига извлачи текст заклетве коју су учитељи(це) давали(е) приликом ступања у звање. Уврштена је у ову књигу може бити због једне, тада обавезне, а данас заборављене мисли: *учитељица се заклиње да ће службу обавити тако ми Господ Бог помогао/ и тако да му могу дати одговор/ на његовом страшном суду./*

Завршним циклусом, по којем је књига с правом заслужила наслов КВАДРАТ, песник завршава књигу на исти начин на који гради своје карактеристичне и најбоље песме. Употребивши квадрат, Дугалић је на симболичан

начин конкретизовао свој духовни простор, занемаривши временске и материјалне еталоне не само у садашњем већ и у минулим и будућим временима. Учене особе, које су овладале математичким законима и поступцима, без премишљања потврдиће да је квадрат савршена слика, једнаких углова, страница, дијагонала као што ће на исти начин потврдити да је људска рука немоћна да га у потпуности репродукује. Тако је и са поетским сликама које су мање или више сличне савршеној слици или емоцији коју је рука вољна да репродукује, али није језик, нису речи, ни поезија као уметност сама по себи као део једне, свеопште уметности. Није ли се песник тако на најбољи начин вратио на почетак своје књиге, на почетак стварања света започетог управо речима и на још једном потврдио да је поезија, захваљујући језику и речима, непролазна и неповљива.

Иако није досегнуто (и добро је што је тако), савршенство (језика, форме, симбола, ритма) свакако постоји и док је тако биће мислилаца и песника, биће и уметности.

И ако буде досегнуто, репродуковањем и умножавањем, песник оставља наду: ТАЧКА (=круг=небо=универзум). Није, дакле, само квадрат, пуноћом своје празнине, савршени мотив трагања за смислом стварања, већ и многе друге свевременске празнине. *Квадрат је Бог,/ и немогуће је помоћу четке/ и математике одмерити/ мноштво непознатих/ димензија које поседује/ компликована површина/ увек једнаких страница. Немогуће и тачка!// ТАЧКА?!*

Још од античких времена траје и до сада опстаје једна дилема: да ли је поезија уметност или филозофија. Дугалић не покушава да нас овом књигом заведе у корист једне од ових свакако племенитих делатности утемељених на речима, али нам нуди очигледну алтернативу: оно што је заједничко и поезији и филозофији су аутентичност и тежња за хармонијом и равнотежом духа. Заиста, ни после дуготрајног трагања, не бих могао да потврдим да је Дугалићева поезија на трагу било чијег песништва и управо њена аутентичност је квалитет који се најпре уочава. Не

без разлога и са оправданом иронијом песник кроз већину песама, тематски и идејно везаних за поезију у ужем смислу, одбацује све идеје и упливе савременог живота по диктату процедура и саопштења за медије. Лажно богатство различитих форми, које доминира савременом уметношћу умногоне подсећа на Холивуд или на свакодневицу креирану од стране Дугалићевих *мерача времена*. То није пуноћа која испуњава ни Дугалићев ни Маљевичев квадрат, то није уметност. Квадрат је симбол непоновљивости, духовног хедонизма и померања мисаоних граница и сасвим је разумљиво да се у ери доминације материјалних еталона са неверицом присећамо да је геометрија у античко доба била једна од четири обавезне науке.

Богатство различитих форми, напослетку, налазимо и у овој књизи сатканој од наративне, готово приповедачке лирике, али и од много краћих, готово елиптичних песама.

Дугалић је, одредивши се да заборавне подсети на суштину и постојање поезије, изабрао поетику без сувишних и непотребних украса, користећи се само неопходним, али јасним симболима да би обавио жељену мисију. И у дужим, наративнијим песамама, одрекао се украса помоћу којих би убедљивије показао да је талентован песник, али је зато остао доследан у основној замисли због које је књига и писана. И успео је у томе, овом књигом исцртавши свој лични и аутентични квадрат, врло сличан тој савршеној геометријској слици.

Књижевни клуб *Краљево* као издавач и Милош Милишић као уредник овом књигом поновили су, врло гласно и недвосмислено, да су песници Краљево уздигли до нивоа духовне метрополе. Књига Љубинка Дугалића је поуздан доказ за ову тврдњу која не заслужује прећуткивање. Нисам одолео поводу да управо изречено још једном изрекнем као што на исти начин нисам одолео да ову вредну књигу препоручим за читање и памћење – много дуже од отплате банкарског кредита или трајања буџетске године.

Мирко Иконић

У ОСАМИ ЗАВИЧАЈНОГ КРАЈОЛИКА

(О ПОЕЗИЈИ ГОРДАНЕ БОРАНИЈАШЕВИЋ)

Лирска поезија је, како све чешће упозорава књижевна критика, данас у инфериорном положају у односу на епску и драмску књижевност и у свету и у нас. Да ли је у питању другачији однос према књижевности, пре свега у квалитативном, али, свакако и у квантитативном смислу, јасног одговора нема, па је раскорак очигледан и за просечног читаоца који није оптерећен критичким или књижевноисторијским опсервацијама. И заиста, ретке су данас књиге песама које су откривалачке и превратничке, као што је бивало у неким ранијим временима, када је поезија имала првенство над другим књижевним родовима. Зашто је то тако разлози су различити, али би се уопштено могли свести на општу кризу, пре свега духовну, при чему човек хтео или не, зарад елементарног опстанка и преживљавања, све чешће мора да се окреће прагматичнијим појавама и видовима живота, а онда их и крајње поједностављује, свдећи их на профану и баналну свакодневицу. Зато је, ваљда, данас поезија у подређеном положају, мало се чита, ретко објављује, а још ређе награђује, па тако и кад се појави занимљив глас и неоспорна вредност, углавном остаје непримећен, бар што се тиче шире читалачке рецепције, па и ваљане валоризације актуелне књижевне критике.

Све ово, мање или више, односи се на песничко дело и стваралачку судбину Гордане Боранијашевић, која је за непуну деценију објавила пет књига песама, код познатих и угледних издавача, неке су овенчане значајним наградама, али с обзиром да живи у малој средини (Новој Вароши), ни приближно није добило оно место у нашој савременој књижевности које објективно заслужује. Уочљива је нарочито уздржаност књижевне критике, која новим књигама данас најчешће приступа са различитим предрасуда-

ма, поготово ако је стваралац ненаметљив, или живи и ствара подаље од тзв. културних центара, интересних удружења или затворених редакција књижевних листова и часописа.

Без сваке сумње, Гордана Боранијашевић, својим до сада објављеним књигама, заслужује више и боље место, а свакако и пажњу критике и читалаца, што потврђују и награде које је до сада добила.

Прву књигу КО ЖАР У ВЛАШИЋЕ објавила је 2002. у издању београдске „Просвете“ и за њу је добила награду „Милош Црњански“. И њену другу књигу ПИСМА ЛАНУ објавио је исти издавач, 2004, и за њу је добила песничку награду „Србољуб Митић“. Трећа књига РАНЕ, И КАСНЕ ПЕСМЕ објављена је у издању ИП „Филип Вишњић“ из Београда 2007, а за четврту МОЛИТВА ЗА МОЈЕ РИМЕ у рукопису је добила награду „Раде Томић“ и она је објављена у Књажевцу 2008, касније је за њу добила награду „Паун Петронијевић“. Дакле, четири песничке награде које носе имена познатих песника. И њена најновија књига СУВО ЗЛАТО, ДРАЖЕВАЧКО, објављена је 2011. у издању београдске „Просвете“.

Песме су јој преведене на грчки, пољски, македонски и бугарски језик, а уврћене су и у неколико антологија. Учествовала је на бројним песничким сусретима, а њен укупни културни ангажман одавно превазилази родни крај.

Већ првом књигом КО ЖАР У ВЛАШИЋЕ, Гордана Боранијашевић је неодољивим лирским гласом и прецизним поетичким решењима назначила свој стваралачки пут, који је нешто ново у односу на традицију, модернизам, па и постмодернизам, у смислу приближавања самосвојном лирском говору и универзалном естетском захтеву да оплемени и оснажи емотивно и духовно, успешно пренебрегавајући баналну свакодневицу и опште појаве нашег времена. И као што обично бива, и овде је завичајни крајолик (родни Дражевићи), полазиште, али и главна лирска нит у семантичком смислу заснована на неколиким имагинарним симболима, као што су **Лаутан, Лан, Рај-**

нер, Голубани или стварним стваралачким оријентирима: **Марини Цветајевој, Данилу Кишу, Милошу Црњанском, Стевану Раичковићу, Иви Андрићу** и другим – чији је контекст битан за боље разумевање релације песник-песма-читалац. То, међутим, нипошто не значи да је реч само о узорима, иако у завршној песми књиге песникиња јасно наглашава: *Верујем у Марину Цветајеву као у руског Бога*. Дакако, реч је о пренесеном значењу, у смислу маркирања оних естетских категорија које су у стваралачком смислу и подстицајне и плодотворне, наравно онако и онолико колико им творачка снага да замаха и полета.

Стваралачки сензибилитет је успоставио склад и меру између емоција и кључних мотива, градећи необичну еуфонију која није искључиво језичке природе, већ често упућује и на друге стилске изворе, рецимо ономатопеичне изразе или спонтане асонанце и алитерације, риме, рефрене, анафоре и епифоре – које свакао треба схватити више у реторичком смислу, а мање као стваралачки занос или слободу говора. Зато је књига **КО ЖАР У ВЛАШИЋЕ** и формално и стварно одраз сложених стваралачких импулса, које је тешко регистровати, а још теже уклопити у прецизнија естетска и теоријска мерила, што је, ваљда, разлог недовољне критичке опсервације ове књиге. На сву срећу угледни жири за награду „Милош Црњански“ је ту препреку успешно пребродио, што је свакако било подстицајно и за песникињу и за њене читаоце.

Тако ће кључни симболи ове књиге (**Лаутан, Лан, Рајнер и Голубан**) као својеврсни поетски медијуми, не само преживети, него ће засијати новим сјајем у њеним наредним књигама.

У књизи **ПИСМО ЛАНУ** померена је граница ка заумном и оностраном, а ни **ВЛАШИЋИ**, наравно, нису згасли, што је одређено поднасловом и одредницом, књига друга. Необична „песничка писма“, заправо асоцијативни лирски доживљаји, настајала су током осам година (1996 – 2003) у тренуцима свечаним и празничним, у доколици случајно, или у грчу намерно, у осами завичајног крајолика, као успаванке, молитве, сновиђења, жеље, или како песники-

ња каже: „писмена љувена“, вероватно понета барокним алузијама на раскош завичаја и језика сањаног и обелодањеног, наравно са оним посебним нагласком о Марини Цветајевој као руском Богу. Додуше и овде су њена сигурна уточишта **Милош Црњански (Дневник о Чернојевићу)**, **Данило Киш (Енциклопедија мртвих)** и **Меша Селимовић (Дервиш и смрт)**, који су мање књижевни ауторитети и узор, а више овоострани и оноострани знаци које би ваљало анализирати у кључу семиотике или херменеутике, дакле у контексту једне доследне стваралачке, али и животне филозофије. Свакако да је у центру лирског доживљаја насловни матив књиге, дакле **Лан**, који се трансформише у сну и на јави, као својеврсни симбол, али и знак распознавања у једном песничком искуству које је за песникињу „од самртне важности“, као и у претходној књизи. На крају он постаје заклетва и разложна опомена: *Од лирике Лан је пречи*, што, наравно, релативизује меланхолију Чернојевића, планетарну загубљеност Едуарда Сама, трагичну осаму Ахмеда Нурудина, а пре и после свега ту је *Светица, Прва до Бога*, наравно, Марина Цветајева, односно песнички круг је успешно затворен и у естетском и у стваралачком смислу. Свему овоме треба додати убрзан ритам који условљава необичну динамику лирских слика, па песме делују као неке форме народне лирике (басме и бајалице), којим се чара, што овој поезији даје једну инфантилну димензију дечје игре, а у естетском смислу је и ефектно и занимљиво.

У књизи **РАНЕ, И КАСНЕ ПЕСМЕ**, поред већ познатих мотива, уведени су и нови: **голубани**, **гугутани** и друге птице, затим још један лирски сабрат (**Стеван Раичковић**) и веза са оноостраним и заумним, саображена са овим и оваквим светом, баналним и страдалним у коме песникиња тананим вибрацијама покушава да успостави какав такав ред. Успех је неизвестан и небитан, с обзиром да лирски субјекат прихвата виши, космички ред, по коме су живот и смрт, па и овоземаљска љубав, само неизвесан процес трајања и нестајања.

Песме о голубовима и голубанкама су персонификоване љубави завичаја и младих лета, када је све било непомућено и чисто, мерено „високом мером“ смисла и поезије, за разлику од тамног света врана и гавранова.

Животна меланхолија ће призвати у помоћ песника **Стевана** (Раичковића), који ће овог пута заменити „руског Бога“, али ће свеједно, битно усмерити пут ка средишту чисте лирске екстаз у којој ће се све згуснути, и ране и болове, у песму као апсолут. Тако ће **лирски брат, тужни Високи Стеван**, преузети улогу свеца заштитника у коме је ситетизовано све мило и драго, а нарочито **Лан** и **Лаутан** који у садејству емоција, ритма и риме, из давног сна, као да улазе у стварни живот.

Али стварни завичај песме Гордане Боранијашевић је у „оном животу“ који је добио позлату носталгије, па макар песма била „иронична“ или „тврдомелодична“, она ће у искуству песничког сабрата наћи пуно разумевање и „високу меру“. Управо то је тај знак или зрак који би требало да снагом поетске речи разagna таму и успостави жуђени ред, макар га стезала „дражевачка сета“.

Четврта по реду песничка збирка МОЛИТВА ЗА МОЈЕ РИМЕ има поднаслов **одбрана поезије**, што је поред већ препознатљивог, новина у стваралачком, односно естетичком односу лирског субјекта према објективној стварности. Већ у уводној песми насловљеној **Наше песме пише Бог**, покајничка дилема је сажета у питање и недоумицу: *Хоће ли ме надживети/ Песме/ Или ће све спалити/ Жарког јуна сутон?* – дакле, опет узвишено и вечно наспрам профаног и пролазног. Заправо, дух молитве и аутобиографска позиција, учинили су да песма буде више од лирске исповести, знак у времену у коме је много што шта багателисано, па је разумљиво да после Томаса С. Елиота опет треба вапити за одбраном поезије. На основу досадашњег искуства песникања зна *шта могу риме: дистиси и терцине*, али зна и људски немар и злобу, па отуда клетва: *Ко ми дирне у риме/ Нек је вавек проклет!*, која, изгледа, нарочито важи у овом народу и на овим просторима. Тако бранећи поезију брани и своје право на лирски

свет **Лаутана** и **Лана**, наравно опет у дослуху са песницима који су јој блиски и драги, што је већ ствар одређених поетичких начела. Међутим, оно што је кључно за већину песама, у књизи МОЛИТВА ЗА МОЈЕ РИМЕ, је стабилна духовна равнотежа и монашка оданост и уверено да све има свој разлог постојања, песникиња своје песме разуме као дар од Бога, па се молитва и у стваралачком и у етичком смислу подразумева.

Књига СУВО ЗЛАТО, ДРАЖЕВАЧКО која се појавила крајем прошле године (2011) изгледа да је настала знатно раније (према предговору 2006), па је услед наших прилика и неприлика дуго чамила код издавача. У њој се песникиња изнова враћа завичају, том *сувом злату, дражевачком* које време и животне мене нису оскрнавиле, већ сија непомућеним сјајем у породичном и личном етосу, који је у основи стваралачке филозофије Гордане Боранијашевић, и која такав став стварно и одговорно испољава у својој поезији, као, уосталом, у свом скромном животу, коме је јасно одредила смер и поставила циљ.

Заправо, оно лично и строго интимно, посебно је дошло до изражаја у овој књизи, која је саткана од недољивих крајолика роднога села и неприкосновених породичних ликова: стричева Крце и Мимушка (којим је књига и посвећена), оца Миланка песнички названог бабајко, бабе Зорке, мајчице Косе, брата Драгана, братића Стефана, Дејана и Драга, деде Драга, и наравно, и овде, свога Саноликог Лана, који је, као и у претходним књигама потврђено „висока мера“, сан о љубави и доброти. Ретко би се у српској поезији, после Змаја, могло наћи оволико чари породичног живота у коме је, изгледа, синтетизовано све драгоцено и узвишено, што ће се у ефектном лирском одсејају обзнанити као **суво злато, дражевачко**. Тако се ова књига, иако строго лична и породична, прикључује оним ретким из којих исијава благотворна светлост духа и доброте обзнањујући универзалне поруке на једноставан, присан и убедљив начин. Та препознатљивост зрачи из завичајних легенди, дражевачких крушака дивљакуша и питомуша, мириса јеремичака, крсне славе светог Луке,

празновања Петровдана, Илиндана, светог Макивија, Мале Госпојине, Бадњег дана и Божића – што су посредством лирског сна „из царског детињства“ преображени у поезију првог реда. Сучељава се ту паганско и хришћанско, умно и заумно, питомо и дивље, блиско и далеко – а све у част и славу поезије као универзалног говора о **саноликом Лану** и вилинском свету детињства дражевачког, које се дакако може схватити и као „суво злато“.

Поезија Гордане Боранијашевић је испевана лепим народним и књижевним језиком који је увек у функцији уметничког доживљаја у мери коју намеће лирска сажетост. Обилје изворне, завичајне лексике, употпуњено је бројним неологизмима, па и модернијим изразима, што овој поезији даје једну целовитост језичке артикулације, сасвим очекивану, с обзиром да је песникиња стручњак за језик и књижевност. Томе треба додати и ритам који је близак нашој народној поезији: успаванкама, цупкалицама, тужбалицама, сватовским песмама, романтичарским снохватицама елегичних тонова, и наравно, уочљиви су рефлекси модерне поезије, нарочито руске.

На крају оно што би се могло замерити поезији Гордане Боранијашевић, је одређено понављање из књиге у књигу, чиме се у извесном смислу разводњава густина и чврстина лирског ткања, које је, ипак, у основи аутентично и занимљиво. Уверени смо да ће већ следеће књиге ове песникиње бити искораци у разним правцима, пре свега тематско мотивским, јер је већ до сада оствареним показала да она то може и уме.

Никола Тодоровић

ТУГУ НЕ МОЖЕШ НАПИСАТИ

(Мирослав Тодоровић: ВЕТАР ПОНАД ГОРА, *Свен*, Ниш, 2011)

Поезија Мирослава Тодоровића посебно је острво у мору српског савременог песништва: на први „контакт“ загонетна, при првом „расклапању“ шифрована, код првог читања – топла и непосредна. И поред препознатљивих дискурзивних матрикса кроз које нам се представља – или управо њима захваљујући – допадљива је и заводљива. Можда ћемо њене иманентне атрибуте најлакше пронаћи на трансверзали коју чине две Тодоровићеве збирке из претходне деценије – „Тамно и дубоко“ (2002) и „Спрам расутих звезда“ (2007), књиге које аутора дефинишу као демијурга самовладајућег у просторима приватним, интимним, али и универзалним, космичким. То Мирослав Тодоровић и јесте: искрен, огољено емотиван, потресан, али, истовремено, склон (нео)постмодернистичком експерименту, палимпсесту, цитатности, игри и поигравању, слободним асоцијацијама, фуснотама. А то је данас, чини се, једини преостали модус запитаности пред (бес)коначним: (хипер)сензибилност смешана са самоиронијом, непосредована исповедност хибридризована са елганцијом тајновитости.

„Ветар понад гора“ (*Свен*, Ниш, 2011) је још једно Тодоровићево *препознавање вечног*, књига песама о сећању, трајању и завичају. Овај непрекид(а)ни дијалог са космичким песник отвара експликацијом своје позиције и постављањем теме већ у уводним стиховима, смештајући лирски субјект у хабитус *луталице кроз сећања (У завичајни пејзаж из којег сам негда дечак гледао линију хоризонта на којој ево стојим с овим стиховима у плаветној измаглици)*. Синкретичност *неизбрисивог* овде је и прус-

товска, и (пост)модернистичка, док заправо доноси елементе конкретне поезије:

„Чуо сам планинске врхунце
Слушао радост јутарње у сети вечерње
светлости“

На овај начин постигнута семантичност није тек још једна *по-мо-играрија*, већ врхунски вешто артикулисана евокативност *песме из које ће запевати свемир гласом мојим*, спокојство досегнуто кроз талог искуства, говор слика које одбијају да се зауставе на својој иконичности. То је оно стециште у коме се пра-говор сећања трансформише у поезију, ванредно мудар покушај одговора на неодговориво („Је ли уистину постојао овај живот?“), фрагмент оног тренутка када *се слика таложу у реч*.

Зато лирски субјект „Ветра понад гора“ у потрази за изгубљеним детињством на себе може и сме да узме лик ветра, облака, неба, листа, праха: он живи у сагласју са природом до те мере потпуном, да читаоца не изненађује идентификација са јаномамима *који броје само до два*, нити живот у микрокосмосу у коме се „траве на свом језику дошаптавају да *све има свој језик*“. Истина је да ова поезија трага за читаоцем који ће је *дочитавати*, она покреће и трага за саучесником, али није ни криптична, ни неодгонетива, већ представља једно суштинско певање у потрази за апсолутом ритмичке евокације. Како, осим у појединим елементима *песничког поступања*, неопходним за песничку креацију, поетски дискурс Мирослава Тодоровића није артифицијелан, његово певање не захтева ерудицију, већ спонтаност доживљаја и несуспрегнуту слободу асоцијативности. *Дочитавање се*, наиме, одвија на простору дограђивања исконске слике, а не на обиљу референци и линкова са *сенком вавилонском*:

„Док са земљом разговарам
поимама њен језик без иједног знака
данима гледам древни рукопис облака“

Можда је најважнији квалитет, како ранијих Тодоровићевих књига, тако и „Ветра понад гора“, управо у том наслућивању, у обрису слике, у *задатим границама*. Песник експлицира тај и такав *кредо*: песму што исконски светли из мириса земље сам дописује речима, тим *конкретностима*, ма колико незграпним и неприкладним, толико и неопходним, јер, од њих поезија и јесте.

Склоност експерименту и (повременој) графичности такође су од атрибута које познајемо из ранијих збирки: синтеза архетипског и будућег је за песника неостварива без корених пропитивања (могућности) трајања поезије, говора, језика, слова („МРВА земна/ Еп и ЛОГ“), али и без оригиналног осмишљавања личних поетско-семантичких интенција. Стварност поезије једнака је стварности језика, која је једнака стварности стварности, али само онда *и ако* је стварност једнака поезији, што је можда највидљивије у синтетичким формама попут „Идем кроз шуму“ или „Мотрити, бити“, стецишта форми, сликовитости, звучности и цитатности. Као и сасвим успеле аутопоетике, најпре читљиве у песмама-манифестима, које, иако обилују семантичко-графичким поигравањима, од читаоца не траже ни дочитвање, ни интервенцију.

„АКО је поезија дрво које посматрам
Нису ли ове речи лишће

...

АКО је поезија дрво које ме посматра
Нисам ли и ја онај листак трепет“

У покушајима да искуство сведе на слику и трајање на стих, Тодоровић брише границе (и разлике) између сањаног и сећаног, замишљеног и стварног, историјског и тренутног (*минулих година надамак ничега*), док се *искуственост*, баш као и смирење које она са собом носи, у стиховима јављају кроз прилоге попут „завештајно“ и „опоручно“, али и кроз репетитивност синтагме „после свега“. „Жишка стиха у пепелу успомена“ заправо и јесте квинтесенција ове збирке, она је тај вечно трагани резиме, *кода*, еп-и-лог, разлог.

Док, наднесен на успоменама, „слуша пером“ и „мотри стихом“, Мирослав Тодоровић креира *родослов сећања*, мапу неодсећане прошлости, гледа и зна као што „земља зна истину трајања“. Непоузданост сећања он зналачки вешто транспонује у *поузданост стихова*, крхку и фрагментарну:

„САМО *фрагменти*
Крхотине слика
Ехо речи
Одсјаји живота
За песму тишине
После свега“

Што поезија, суштински, јесте.
А, како *тугу не можеш написати*, и живот.

Жарко Буровић

ЛИРИКА МОЗАИЧКИХ СВЈЕТОВА

(Ружица Комар: МОЗАИК ПИСМА, Удружење књижевника Црне Горе, Подгорица, 2011)

Отварајући очи за феномене природе, у првом реду свјетлости и таме, пјесници улазе у свијет тајне коју треба посебним кључем отворати и лирски индуковати. Као нове спознајне свјетове, који имају свој дубински слој и значење. Због тога стваралац осјећа потребу за разним трагањима. За онима у бићу и оних ван бића. Иако нам се чини да су раздвојени, у много чему имају исте тачке пресека. Своје заједничке смислене именитеље.

Те именитеље веома особено и аутентично апострофира Ружица Комар у збирци пјесама „Мозаик писма“, а тичу се универзалних ствари и свјетова, које је она, подстакнута Андрићевим дјелом, веома избирљиво поетски моделовала.

Пјеснику је дато да открива дјелове свијета, знајући да дјелови чине мозаик. Не само дјелове свијета са којим физички срастамо и општимо, него и дјелове који се односе на онострану сферу. Моћима пјесничке магије један већ стечени доживљај, при новом суочењу, стиче измијењену визуру. Мисао је по својству „превртљива“. Кад се наново изговара, увијек је у њој друкчији распоред свјетлости и сјенки. Па и само рађање дана добија неограничени број исказних резолуција. Моју пажњу привлачи оригиналност и љепота једног Игоовог стиха. Он каже: *Дан излази из ноћи као из побједи*. Ако разумијевамо симболске путање пјесничке визије, ми смо унутар њеног поља и нас је у томе пољу пререло читаво сазвежђе нових слика и асоцијација. Прихватимо гледиште да се и у разлици може пронаћи коинцидентност унутрашњих додира. Суштина међусобне зависности. Зато пјесникиња каже: *Онај и овај бол јечи прахом земље!*

Истичемо да је бол окосница збирке. Истина, у њој ћемо пронаћи и неку врсту призива рајске среће. Она има лакшу дифузност од оне која „стационара“ у патњи не бугећ притом природност вокацијског тока. Стихови таквог фона попримили су и нека обиљежја филозофског колорита. Посједују способност смисленог надовезивања на наредне стихове. Са препознатљивом гипкошћу у звуковној равни.

Рекло би се да је тон ових стихова једноставан. Лирска фраза је јасно омеђена. Важно је каква су њихова терминска значаја и симболи. Да ли су и колико повинована захтјеву вокацијских условности? Комарова зна шта треба учинити са предметом пјесме. Увести га у субјекат. Расјећи његову опну, свјесна да се иза ње разастире свијет богатих доживљајних матрица.

Пјесме су замишљене као писма елегијске сатворености. Па се писма из личног плана огранавају се на општи свијет и обратно. Пјесникиња је успоставила савршен склад тих односа. А то је могла, јер је наведене феномене, лично и опште, визионирала у прожимајућем облику.

Бол је доминантан, али у њему није срушена душа. Сањалачка црта јој помаже да се избави од уклетости живота. Са сваке се стране упиње да уништи сјеме наде. Сјеме, по чудном својству нужде, често исклија у мир задовољства. Највише онда кад се наднесу црни облаци над душом: *Из дубине душе земаљске/ жена из камена шапуће/ Лијечи ухо изгубљеног и изнуђеног свијета*. Једно-времено у овој поезији обитавају горко и милосно. Овај први феномен прати експресија незадовољства, а други примир и нада.

Разлога има више што су пјесме добиле овакву тематску и изражајну номенклатуру. У њој су обухваћене све дионице пјесникињих опсесија. Зато су заслужиле послужиле максиме из Андрићеве литературе. Највише из „Ех понта“ и романа „На Дрини ћуприја“. Па ипак, нећемо рећи да је аутор слиједио узорника у свему. Држао се само оних тангенти које су се поклапале са резигнираним

слутњама. У стиховима се опјева повратак дјетињству и завичају, љубавној страсти и другим склоностима које распореда живот. То враћање временској минулости би ономе што се у њему одиграло, укључујући рат и његове призоре, поетеса жуди за неком врстом душевног очишћења, будући да је пуно црног талоба пало на узнемирену душу. Стихови са таквим нагласком евоцирају катарзична својства. А катарично је увијек удружено са доживљајном дубином.

Андрић у својим дјелима провлачи једну веома опажајућу нит: да нема живота без сјенки. Озарења су само успутна, мада љековита. Душа их у трену прима, а ми змамо да је у трен сабијено више горкости. Највише емотивних. Зато ова поезија не мимоилази сјенке, а ни озарења. Они се у неку руку смјењују, богатећи лирску прозраност стиха. Код таквих појава свијет се брже и цјеловитије отвара. За пјесникињу је било важно да се сједини са оним што гледа и слуги!

Овдје је ријеч о изворној поезији. Са извјесном особином романтичарског наплава. То овој поезији омогућује непосреднију спону са читаоцем. Ако је гледање опредмешено доживљајем, а то овдје јесте, природно је да оно стекне трајући обрис у версу. Један познати естетичар је у праву кад каже: *Бити, то значи видјети, а видјети значи знати.*

Комарова се држала ове условности. Иза атрибута *знати* стоји знак једнакости – *сазнати*. Оно је ефектно ако је плод интима. Једног свијета чија су осјећања до тада била невидљива. Версом се та *невидљивост* претвара у чаролијски супстрат. У језгро субјекта. Почесто и као филозофема. Као у пјесми „Сидро“, чији ћу један тростих цитирати: *Сидро гдје је ако није слово/ Како ће потопљено слово изронити/ Како са папируса спаљеног ријеч отворити.* Основни корелатив пјесме је ријеч. Она обноћује и обдањује тамо гдје се формира визија. Ријеч визији даје кретање и смисаону постулацију. Она бди над осјећањем као родитељка.

Пјесме Комарове обузете су резигнацијским ферментом. Узрок томе су разни мракови и многолика насиља. Она ће и у таквим ситуацијама пронаћи гнијезда свјетлости. Свјетлост помаже духу да се не преда. Као да је пјесникиња од Елијара преузела изворишта свјетлости. Јер ако ње нема, ако нас на тренутке не озари, похараће нас невид и празнина.

Како су неки писци менталитетно сродни један другом, ову везу Андрића са Комаровом можемо наћи у више примјера. Бар кад је у питању поетска оптика. Свјетлошћу се увијек зачиње дух. Надвладава нутрене дубине бола и неизвјесности. Као онај дјечак из Хемингвејевог романа „Старац и море“. Оставши без риболовног плијена дјечак сања нове пловидбе!

За пјесникињу је слутња значајнија од видљивих реалности. Њу занима нутрено, макар оно било творено на парадоксу. Можда управо у њему, у парадоксу, егзистира оно што називамо есенцијом стиха. Комарова користи парадокс, јер је свјесна да у једном облику може да живи више ентитета – спознајних, чулних и других. Наводимо карактеристично мјесто: *Нацртај сидро у валу даљина/ Занемари изгубљено вријеме и обресе ватре.*

Пјесникиња је у стих унијела више субјекатских тачака и више слика које „опонирају“ једна другој. А опет су у сагласју. Зашто? Дејство стиха је окренуто вокацијском ефекту. У њему је визија један од главних креацијских носача.

Исповједна поезија по својој структури је мозаичка. Мисао је прави таквом. Кад у стиху имамо више „шара“, које је субјект изумио, ето мозаика. Његове пјесмотворне учинковитости. Њих је пјесникиња хармончно слила у версичну цјелину збирке.

Врлина ове поезије огледа се и у томе што има и подтекст. Треба разгрнути бусен да би се дошло до клице. А клица је пут ка пулољку: *У видику обољела јабука пада/ О знана и незнана божанства/ Кад поста ријеч прва за сва времена/ Гдје је ријеч прва права.*

Једна од примјетних особина ове поезије је говорљивост. Тако је то са поезијом баладичног смјера. За нас је најважније да су у тако широком сливу стиха склад нашли мисли и израз. То се посебно односи на пјесму „Вода“, гдје је један у основи рустикални амбијент отелотворен у моденој визури и гдје је аутор испољио посебан дар за нијансу: *Јесте и није као жена/ Вода које има и нема/ корацима обликује сјај бисер – камења.*

Рекли смо да је ова поезија духом песимистичка. Али то није песимизам без наде. То је наглашено у пјесми „Писмо“. Преносимо га као фину версичну датост: *Упитници и усклици/ У омами дана и ноћи/ Знам неко драг писмо с радошћу отвара.* Ову пјесму краси и ефектан звучни коефицијенат.

„Мозаик писма“ су збирка надахнућа. То је важан услов да се пјесма прихвати и заволи. Уз тај квалитет истичемо и кохерентну унутрашњу ритмику, која изречене ријечи држи окупу. По томе је и добила, ваљда, именовање мозаика. Свих 33 пјесама, инклинирају балади као посебном вокацијском жанру, гдје је Комарова и до сада остварила завидне стваралачке досегае.

Оливер Јанковић

ДРУГА МЕСТА И ВРЕМЕНА

(Гордана Смуђа: ДРУГА МЕСТА, Градска библиотека Владислав Петковић Дис Чачак, Чачак, 2011)

Већ на самом почетку свог песничког стваралаштва Гордана Смуђа је учинила један битан искорак, који понекад не чине аутори ни после неколико књига поезије. Учинила је корак ка препознатљивости и самосвојности.

Ова млада ауторка (рођена 1982. године) завршила је драматургију, а до сада се пред публиком појављивала углавном у формама које су везане за њену драмску вокацију то јест позоришним и радио драмама, као и теоријски текстовима о филму и позоришту.

Међутим, ако читалац очекује да у овим стиховима нађе примесе драмског утицаја, да нађе нешто од Мелпомене драмске црнине или Талијиног позлађеног и необузданог осмеха, очекивања ће му бити у великој мери изневерена. Смуђа поезији приступа са једног сасвим другог становишта, са становишта саме поезије које је на моменте проткана меланхолијом, музиком, а понајвише тишином.

Стихозбирка Гордане Смуђе *Друга места* добила је награду МЛАДИ ДИС. Заиста, у неком трећем или четвртном плану могу се наћи додирне тачке између Дисове поезије и књиге поезије која је пред нама, највише у сферама меланхолије и извесне запитаности у сврсисходност овог земног шара и живота на њему, међутим то сигурно није разлог зашто је награђана баш ова а не нека друга књига.

Најинтересантнија ауторкина тема у овој књизи се односи на мерење, својеврсно вагање, па што чак и не рећи опипавање простора и времена који окружују, а понекад чак и станују у песничким јунацима Гордане Смуђе. Још у самом Прологу овој књизи (а пошто постоји и Епилог у облику неколико песама, можемо говорити о још једној од ретких додирних тачака са позориштем) пес-

никиња износи пред читаоца свој основни лајт мотив – време: Понекад се заустави време/ На тренутак/ Или краће/ Да шапну наше сенке... Чак и методом насумичног узорка (која заправо показује како су мотиви простора и времена густо распрострајени по овој поезији) наилазимо на песму На путу за Лас Вегас из које ћу цитирати следеће стихове: На путу за Лас Вегас/ Застао је да запали цигарету//... Миље пута су биле испред/ Миље је оставио себи иза леђа//... Окружен простором који није био његов/ И временом које је сматрао за своје//.

Песникиња нам поручује да Постоје нека места која никад нећеш посетити, такође између редова понеких песама провејава закључак да постоје и времена која нису била нити ће бити наша (мада би их по некој логици ствари могли сматрати својима). Шта је уопште наше када нису ни времена ни места? Неке сенке шапућу нешто што би могло бити одговор, али то је само магновење у одмицању, у промени.

Успех ове смирене, рефлексивне, али несумњиво носталгичне поезије почива у њеној тананости, запитаности и флуидности коју је могла да изатка само песничко и само женско срце. Па... нека тако настави са успехом да тка и неке нове стихозбирке светове и даљине...

УПОЗНАВАЊА

Малколм де Шазал

МАГИЧНО ЧУЛО

II

Вода таласу рече:

"Пијеш ме."

"Како бих могао то?"

Узврати талас

"Твоја сам уста."

IV

Ружа

Сунце упита:

"Видиш ли ме?"

– "Не", сунце рече,

"Твоје сам очи."

CLIV

Све жене
Варају
Своје мужеве
С хаљинама својим.

CCVII

Најлепше чудо
Су уста;
Отварају се
Насред среде.

CCVIII

Плаветнило
Увек има
Једну мисао
У глави.

CCX

Морска вода
Повлачи увек
Своје панталоне
Да би искочио
Морски гребен.

CCXI

Вода
Се боји
Да се не испрља
И постане
Магла.

ССХII

Ако људи
Све
Заволе
Престаће
Занавек
Потреба за смејањем.

ССIII

Бело
Никада није
Бледо.

ССIV

Црно
Је пробушена
Светлост.

ССXV

Светлост
Везује
Ципеле
У трави.

ССXVI

Само жуто
Стиже на време.

ССХХ

Дуга?
Оковратник
Који тражи
Свој врат.

ССХХII

Исус додирну
Очи слепца
И слепац прогледа.
Слепац погледа одмах
Властите слепе руке
И виде
Како његове руке
Бејаху
Светлост сама.

ССХХIII

Све задњице
Беже
И десно и лево.

ССХХIV

Рупа у рупи
Пунина јест.
ССХХVI

Животиње
У арци
Беху осећања
Нојева.

CCXXVIII

Светлост
Је доиста
Нага само
На ободима воде.

CCXXXV

Сваки корен
Под
Земљом
Трчкара
Попут птице.

CCXXXVIII

Боје
Немају
Мелезе.

CCXLII

Ноћ
Нема ложницу
Она свугде спава.

CCCLXXIII

Ноћ
Је увек
У кревету.

(Превео са француског ДУШАН СТОЈКОВИЋ)

МАЛКОЛМ ДЕ ШАЗАЛ (1902 – 1981)

Француски песник, пореклом са Маурицијуса. Најпре је написао *Мисли*. Потом се бавио философијом. Написао је један роман и, при крају живота, посветио се сликарству. Пре свега, песник. У поезији је заговорник кратких форми, те се тако прикључује Полу Елијару, Рене Шару, Франсису Понжу који су их писали спорадично, као и Гијвику и Жану Полану којима су биле основно средство поетског изражавања. Једно време је припадао надреалистичком покрету и Андре Бретон га је изузетно ценио. Његове песме састоје се веома често од стихова који се на једну једину реч свде, те је тако његов онеобичени хаику само привидно „продужени“ или, боље, „издужени“ хаику.

Станислав Красовицки

ПАСТРМКА

Пастрмка разбија лед,
очи устремивши напред,
обојивши осмех блед –
напред мимо црних слабина.
На рибу у води, на манекена,
људима је драга морена,
али са њом се разбија лед
мртвих прозора, витрина.
У црвеном капуту, такав је ред,
иде, пред њом снежна даљина.
Чудно звуче наизглед
случајне речи Кузмина:
пастрмка разбија лед,
пастрмка разбија лед –
верност, циљеви, пролећа сва,
новог живота распоред.
Зашто ја тако стојим –
од колебања и туге крут –
са бледим рукама својим
сложеним низ капут,
пастрмка разбија лед
пастрмка разбија лед
по знаку за њом испред
црвеног пераја – на пут.
За чију корист, шта то значи,
у коју земљу, коме крају –
тамо где се очију зраци
у једну тачку сакупљају,
а ти пут нећеш затурити,
чак ако ћеш се загњурити –
нашој епоси у очима
само је један крај.

2.

Скоро ће већ и лед да крене.
Као низ празне дубиномере,
и ја ћу понављати за њим
у нови живот, у промене.

Иза црних граница на леду
у моме белом језеру
пастрмки ће се живот повратити
у нову празнину.

Још лежи ледена шапа
и пролеће не куца на врата.
Ал свако на језеру гледа
на време са златног сата –

пастрмка разбија лед
пастрмка разбија лед
и горе на снегу, пред свима,
чудне речи Кузмина.

УДАЉЕНЕ ОБЛАСТИ

Ветар се играо шумом у немилости.
Њишући његове мошти.
А тамо где је блистао светлосни сноп јарки –
Пуштајући перја по води, изнова,
Очима приведених русалки
Гледало је јато галебова.

На обали је лежао балон. Избачена
Урна се ваљала усамљена.
Бела обала беше оивичена
Воденом траком црног труљења.

И лишће је у боји злата,
Висило над земљом плодовима,
Ал зов је дошао из мрака
Прозрачном звездом над свима.

И умисливши да се тек родио, као
Један из тамне прашине –
Ка њему су се смерно кретале краве,
Ту где се над водом рој гомилао,
Не долетевши до земље саме.

Топле воде љуљају
Уморне пароброде.
Матроз остатке чаја
Слива у бездан воде.

Као на тацни носе
До појаса рибаре.
Људи у кајутама личе
На свице и утваре.

Бездони алов вуче
Сваку ствар на дно.
И пароброд је у магли
И велико и мрачно.

Његове сирене су путеви,
Градови – из прашине беле,
Као обале застори
Земље оголеле.

У кафеу се тресе сталак новина
И чиније са стола падају.
Колена су им растављена,
Под њима се подови замарају.

Рукопис играча је нечитак,
Часовници ће 25 избити,
И пар мрља белих као додатак
Ока ће два прекрити.

И ти ћеш видети само сад
И све што је израсло пред нама,
Ретких власи водопад
И жице над жицама.

Навлажена дрва
Диме не дан, не два.
Перила и зглобови назеблог лета.
Зато сред мирисног парка
Пију сок од лишћа иварка,
Што греје руке вама
Од лакта до свитања.

Међу тамним цветовима
Змија се није скрила.
Тако како је увек лежао
Ваш појас изгубљени,
Тако сам вас у свакој статуи препознао,
Ево је где жури мени
Да не би на воз закаснила.

А лишће нису кораци.
Све нижа луна је сада.
Отрована птица обалу пресеца.
И све пропада.
И ти облаци
У једном издаху бродског дрвећа.

Час плићи, час је дубљи, као сада,
Снег, док газим кораком пун снаге,

Час су шире, час уже, каткада,
Очи миле и драге.

А дрвећа са стране знају,
Пењући се на дланове грубе,
Да под месецом тихо играју
И као коњи да се љубе.

Дубоко сам у шалче дахнуо,
И полетеле су ситне пахуљице,
Од њих се читав свет преврнуо
Као непотребне ситнице.

Све ниже се спушта луна,
На горе бежи аутобус
И гледамо ја и она,
Како се врти глобус.

БОГ

Са стране он је око добио,
На мене погледала та страна.
Шта би му исказ значео
На крају радног дана.

Бели чаршав на столу стоји,
Чајник се на њему одмара,
Дрво је као фазан који
У криви прозор удара.

Што му је до мене стало
На крају радног дана,
Што му је до мене стало,
Може се пити – весела кафана.

Кхра – крра врана околу кружи,
Пролазе пролазник и дечак што дрхти.

Снег у размацама као да међаву спрема,
Песма: „Тамо никакве звезде нема...“

Где маше дрво путоказима, правцима,
Нагим гранама и белим цветовима,
Пролазник пролазећи рече: „Пролеће“,
Педесет година у мој дом долеће.

А зуби покварени поиспадали, гњили,
Бубица кричи у комоди: „Пили – пили.“
Седи домаћин лактове повијајући,
Он себе црта у огледало гледајући.

Са црвеним цветовима, гола, плавоока,
Пред њим стоји ваза висока.
Он јој говори, милујући јој груди:
„Ах, одавно већ нас двоје нисмо људи.“

Тупа је душа
Када је око ње мрак.
Не види око,
У ушима притиска страх.
И све боје и лица –
Све крај тебе редом –
Заводиш горе, под капак
Тешким погледом,
И изгледа, да тамо
Под челом
Очну јабучици притиска дом.
И мислиш, као у сну:
Када ћу заспати,
Када ћу скинути
Тешку ноћну копрену.

Журим.
У коферу мом
Ког ми је жена подарила,
Шест метака с чудесним револвером,
Вунена их тканина прекрила.

Али не овде, не посред болнице,
Не у читаоницу, иза хлада,
Већ на пространо место
Усмерава сунце жбице.
Тако ћу и ја
Умрети ван града.

Ја по карту долазим рано,
Новаца немам за повратни смер.
Не лупа о поклопац кофера, непрестано,
Омотан вуненом тканином – револвер.

Ко тамо са чашом и лицем избледелим помало,
Грудима копљима ка столу се нагиње полупијано,
Са ружичастог сунђера јастука пену речи сипа,
Гледајте, како падам ја, смело, али сам жива, ипак.

Сама као буренце још неохлађеног пива,
У очима смелост младалачка, весеље не скрива,
Разлива се мак по образима са свих страна
И гледајући на све то весели се и игра кафана.

Последњи пијанац, нагнут над столом суморно,
Назива је „дете моје“ радосно и спокојно,
Док њена навучена на голу ногу чарапа, при том,
Као затегнута цев у пространство води – на плафон.
Тако пију астронаути, чије су душе одолеле космосу.

Неми, криви, коси, од пива још више нагнути што
су,
Управљајући зенице својих звезданих бродова у
висине
А „моје дете“ ко чврста планета блиста им из
даљине.

(Превео са руског Светислав Травица)

СТАНИСЛАВ КРАСОВИЦКИ, руски песник рођен 1935. у Москви. Дипломирао енглески језик. Активно писао поезију пет година, али његов утицај на руску поезију траје и даље. По многим геније, највећи песник неофицијелне поезије. Утицао на Бродског, Јерјомина, Аронзона, Волконског и многе друге. Песник који је поставио темеље новог поетског језика и новог погледа на место човека у свету. Песник који је спалио своје стихове, проклео своје стваралаштво, прогласио бављење поезијом неморалним, напустио своје пријатеље и отишао да живи у провинцији. Данас је свештеник.

Фазил Хусну Дагларџа

Страх страшила

Ти плашиш
птице малене
у вртовима,
од јутра до вечери.

Али, када се ноћу
моћна небеса
над тобом надвију,
твој страх осећам.

Тебе...

Толико дуго тебе волим да,
или сам се у природи родио,
или сам један од бесмртних ја...

Према...

По мени гора
сама је.
По гори
душа моја бесана је.

По гори
ја
луд сам.
По мени
гора
гладна је.

Према гори се не могу испружити
мене гора не може досегнути.
Погубна жеља мога срца

У мирису листа осећам вече
које приближава ме месту што
непостојање се зове.
У мирису листа осећам вече
што челу мом
из вода, из песама зору доноси.

Тишина, брод постаје,
ноћ, сада море је,
које жал младости на пут односи
као кад се једро подигне.
Тишина, брод постаје,
ноћ, сада море је,
које таласе хладне из мене односи.

За руже срца мога ветар тражим,
да у трену једном живи,
у мени, у сновима мојим.
За руже срца мога ветар тражим,
да појури, да се расплине,
да машта моја не ишчезне.

ВОЛЕТИ ТЕ...

Ако неко воли те
пред луном свлачи се,
и воли,
до смрти твоје.

БОЈЕ

Зелена је вредна
црвена несташна
жута поспана
бела умивена
црна плашљива.

Веома рано,
још док у вртић ишао сам,
ја као зелена био сам.

ПЛАВО

Дрвени стуб не разазнаје
небески свод док ПЛАВ био је.
Жедно дрво не препознаје
Небеску завесу док ПЛАВА била је.
Тебе, коју сам много волео,
спознајем,
док небо ПЛАВО било је.

(препевала са турског Ана Стјеља)

ФАЗИЛ ХУСНУ ДАГЛАРЦА рођен је 1914. године у Истамбулу. Један је од најзначајнијих песника модерне Турске, са преко 60 објављених збирки поезије. Био је заговорник језичког пуризма, чиме је унео нову димензију у савремену турску књижевност. Избор из Дагларцине поезије преведен је на енглески језик, за шта је заслужан Талат Саит Халман, чувени турски песник, преводилац и први министар културе републике Турске. Дагларца је добитник бројних турских и међународних награда. Умро је 2008. године у Истамбулу, где је и сахрањен.

НЕМАЧКИ УКЛЕТИ ПЕСНИЦИ

КАРОЛИНА ГИНДЕРОДЕ (1780 – 1806)

РУМЕНИЛО

Ти унутрашње руменило,
До смрти на тебе
Треба да личи лик љубави моје,
Да му никад не избледе боје,
До смрти,
Ти жарко руменило,
И смрт треба да је као лице твоје.

НИЛ

Обрушавам се са брегова доле да се слијем,
Где ме киша са небеса хлади,
Сажалјива жудњу браће своје пијем,
То пламен њине постеље испуњењем гради.

Сви извори кличући ме хвале,
Обухватам свежа свет и тебе земљо с њим,
Живот мој буја кроз капи и кроз вале,
Живот ти дарујем загрљајем тим.

Материцо земље! Драгоцене стене!
Узми мајко вољеног сина што ће ти се дати,
Ти што у кланцима роди и подоји мене,
Сина за којим чезнеш, узми сад, о мати!

ЉУБАВ

О бујна немаштино! У давања и срећна примања се слити!
У немости храброј! У слободи заробљеник бити,

Језиком ћутања,
Бојажљиво уз дане,
Стрепњом победити.

Живећи смрт, животу се блаженом дати,
Ћутати кад треба, уз противречно стати,
Да с насладом се чежњи преда,
Да не буде доста погледа,
Живећи у сну, други живот упознати.

ПОЉУБАЦ У СНУ

Пољубац један мој живот усече,
И чини да жудња мојих груди свене,
Помрчино, обавиј верно мене,
Да сласт милина нових на усне ми потече!

Зато живим, да сагледам вечне снове,
У сновима се такав живот кваси,
Све радости друге ја ћу презиром да згасим,
Јер мелеми слатки из даха ноћног плове.

Дан шкрто сласт љубавну точи,
Боле ме његова празна хвалисања,
Сјајем ће свог сунца мене да разгради,

Од земаљског сунца, зато, сад окрећем очи,
Жудњу за тобом у ноћ склањам,
Бол да свладам, као што Лета воде своје хлади!

ВАЛТЕР КАЛЕ (1881 – 1904)

БОЛОВИ КЛИЗЕ

Болови клизе као уз крила
Из завичаја мила
Само тако из даљине.

Суморна су та времена била.
Месец већ дуго на небу чека
Извире ми осунчана
Из душе што је ватром ткана
Свежа песма нека
Насладом новом свака је просјана.

Шта ћу да певам суморне ноћи ове?
Пустите нас да чекање нам зрије
Из своје кочије
Из бујности нове
У нашу башту дан ће да се слије.

Та срдитост жудна у мени је згасла
Дан ће се уз мене свити
Сечивом ме обујмити
А срећа је из нужде расла
Како ћу радосну песму вити!

ЕРНСТ ГОЛ (1887 – 1912)

ВЕЧЕ

Згаси се у трену
Жарко црвен слој,
Још тињање светлост прену
У долини тој.

У сну звоњавом креће
Ведрина ноћног мира тог,
Птичица свака гнезду слеће
Баш са стабла свог.

У сумрачним луговима
Пред погледом несташе,
Самоћа нас сасвим има
Покрај среће наше.

ВЕЧЕРАС

Из љубави и блаженства куће твоје
Тешко ми је поћи, мада
Фењери у наоколо своје
Светло гасе сада.
Опет ти наново дајем
И враћам жеље све,
Не мари светлост у мени што траје,
Да пре среће мре.

ЛАГАНО ОЧИ СВОДЕ КАПКЕ СВОЈЕ

Лагано очи своде капке своје
Али се слива у пехаре наше
Мириш што с белог каранфила крене,
Цвета, што већ нечујно вене;
Капци нам влажни и тешки посташе.
Лагано очи своде капке своје,
Очи, што већ умору су склоне,
Очи, што до пола у свет роне,
А другом половином већ на небу стоје.

СВЕТЛО

Очи једног светла у ноћној тами
Душа једна што бдије у чами
Душа једна што уморно збори,
Не дође данас, Боже, јад ме мори,
Ах, сутра да ли ће доћи.

ГЕОРГ КУЛКА (1897 – 1929)

ХАРИЗМА

Кут. Опсена.
Досетљиво. Кежење. Надвладљиво.
Рупа. Везивање.
Копља. Побивање.
Јалово. Клаћење. Удвајање.
Зеница. Изрезана.
Промишљање. Упрљати.
Млад.
Посрнути. Растављање. Сан.
Недаћа. Галоп.
Чучати. Положај.
Варење. Опијеност. Збивање.
Тако.
Уздизање. Збивање.
Озвездано. Исијавање. Успињање.
Средина.
Усхићење. Покрет. Растерећење. За љубав.
Растојање. Лето. Слично.
Куда. Растиње.
С оне стране. Превожење.
Пресвођење. Сагласност. Присједињење.
Дашак. Оваплоћење.
Па, добро.
Исијавање. Унутрашњост.
Нагодба. Дечак.
Место за оргуље. Милост.
Тријумф.

БУДИМПЕШТА, 1. МАЈА 1919.

Можда си ти, који стену рушиш, ти што земљу обавијаш,
Одрицање своје окачио на оно што облик пуни,
Милујемо и дрвеће неодвојиво, цветање нам прија,

Остане ли будућност пред њима, вечна будућност се круни.

И очи затвори. Из свих земаља на тебе гледа
Најплавли ирис, жбун те хлади и на време буди,
Као ново наименовање топола се високо грчи, у њој одго-
вор не да
Сваком певању да траје. Њој служио је свемир, она сам на
услугу се нуди.

Сестра и једна трећина речи и даље на ноћном ветру уз
варнице се плету.
Пискаво путовање се гаси, колосек се развејава
Као и другог дана. Држава је у свету
Опет слаба била, у свету што на Божјем срцу смеје се и
спава.

ИНГЕ МИЛЕР (1925 – 1966)

TRÜMMER 45*

Ево, пронашла сам себе
У мараму се увезала.
Једна кост за маму
Једна за тату
А једну сам књизи дала.

*Прим. прев.: TRÜMMER – рушевине, развалине, делови.
Назив се односи на период од 1945. г. до првих послерат-
них година у Немачкој, која је била руинирана.

ЦРНА КОЛА

Ево долазе црна кола,
Коњ што кораком ступи,
А ко не може сам да трчи
Нек кола себи купи.

ЈЕСЕН

Јесен мртво лишће боји
И прст свој у уста прима,
Мре ли се лакше кад шареног има?
У реци се риба гоји
Време је рањено, долази зима.

(Превео са немачког БОЈАН БЕЛИЋ)

Сцена

Јована Банић

ПОЗОРИШНА ЈАПАНСКА МАСКА: ПРОМЕНЉИВА ФОРМА

Japanese Theatre Mask: Changing Form

Abstract: The reason for this exposé is the research of Michael J. Lyons and Ruth Campbell, *The Noh Mask Effect: Vertical viewpoint dependence of facial expression perception*, published in scientific magazine *Proceedings of the Royal Society*. This research conducted with two groups of viewers, British and Japanese, confirms illusory perception of Noh theatre masks expression changing, namely one of the most famous masks, Koомote, from Omote group, used in this research. This expose, however, aims to determine more precisely the components causing illusory facial expression perception and their potential applicability onto the masks of the European theatre. In addition, determination of these components was followed by a detailed analysis of cultural and intercultural aspect, the aspect of facial expression and emotional perception, and finally, the most important one, the aspect of theatre mask form.

Абстракт: Повод за ово излагање дало је истраживање Мајкла Џ. Лајонса и Рут Кембл, објављено у научном часопису *Proceedings of The Royal Society*, *Ефекат маске Но: зависност перцепције фацијалне експресије од вертикалне тачке гледишта*. Ово истраживање спроведено уз помоћ две групе посматрача, британских и јапанских, пот-

врђује илузиону перцепцију експресивних промена маски позоришта Но, тачније једне од најпознатих маски, Коомоте, из групе Омоте, која је коришћена у истраживању. Ово излагање, међутим, има за циљ тачније утврђивање компоненти које изазивају илузиону перцепцију фацијалних експресија и њихову евентуалну примену код маски европског позоришта. Осим тога, утврђивање ових компоненти пратила је детаљнија анализа културног и интеркултуралног аспекта, аспекта фацијалне експресије и перцепције емоција и на крају, најважнијег аспекта, форме позоришне маске.

Кључне речи: експресија позоришне маске, форма позоришне маске, маске позоришта Но.

Увод

Оригинално јапанско позориште Но настаје у 13. и 14. веку. Комбинација је кинеских извођачких уметности саругаку и традиционалног јапанског плеса денгаку. Првобитно живи у храмовима као део религиозних прослава са дидактичким циљем, а затим постаје и важан уметнички израз. Поставља на сцену емоције вечних вредности. Драма је у два акта и пореди се са грчком трагедијом. То је израз по укусу самураја. Његов садржај одговара херојској епохи честих ратовања, суочавању са смрћу, уздизању ратничких способности као и опсесији краткочасности свега овоземаљског. Овај тип јапанског позоришта прожет је будистичком филозофијом зен, најутицајнијом будистичком школом усвојеном у интелектуалним круговима војног племства самураја и аристократије. Зато Но још увек плени својим мистериозним језиком сугестије и сликовном симболичношћу. Позориште Но, привлачи пажњу својом умешношћу, сензибилитетом глумца, сјајем костима, величанственим присуством маски, аутентичном ритмиком, предивним хором, кореографијом и поетиком (8, 9, 10).

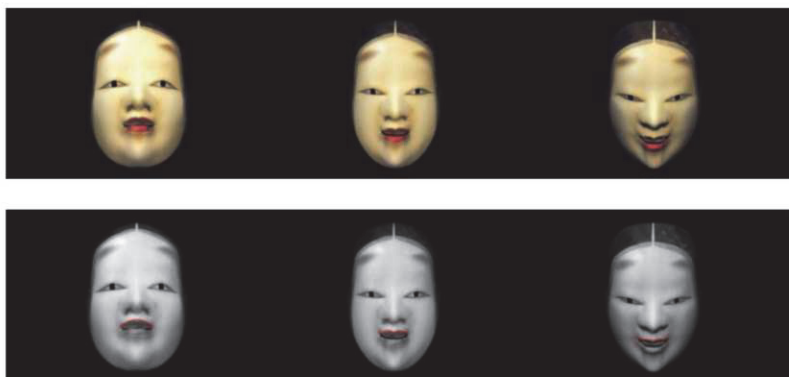
1 Сцена из драме позоришта Но

Маске позоришта Но (тзв. *номен*), због своје специфичности и мистерије, дале су много повода за дубљу анализу. А њихова научна истраживања и резултати, постали су елементи за даљу, евентуалну примену у европском позоришту. Јер маска, у нашем позоришту, има за задатак да маскира и покрије. Она казује, али много више скрива. Она је мистерија, али и шарм. Она је баријера између познатог и непознатог. Маска је оруђе које има јасне и трајне карактеристике. Не оставља могућност непоразуму. Маска је траг, знак, симбол. Међутим, маска је у јапанском позоришту она која открива и сугерише. Она показује људске реалности. Њена је функција, транзиција од симбола до значења, од фикције до реалног, од духовног до световног. Овакав, јединствени тип позоришне, чврсте, дрвене маске, нуди илузију промена емоција. Постепено, слично лицу у свакодневном животу. У датим моментима интензитет треба да буде одговарајући, чак и да обезбеди њихов нестанак. Маску је зато потребно прихватити као променљиву, несталну форму. Јер ове су маске управо плод зена, највишег медијума у процесу алузије, недефинисаности и евокације (9,10).

2 Маске позоришта Но

Корисно је дефинисати компоненте форме ове јапанске маске које провоцирају њену илузиону и променљиву експресију. Интересантно је, онда, како се њене компоненте могу применити и искористити код маске у европском позоришту.

3 Илузија промене фацијалне експресије у зависности од вертикалног нагиба маске – виртуелни 3Д модел

Најпознатија од њих, маска лика младе девојке, назване *Коомоте* (мало лице), послужила је као најбољи пример. Она је маска са специјалним карактеристикама. Она нам нуди илузију промене емоција и фацијалних експресија. Тачније, смену емоција и мимике среће и туге (5).

Утврђивању ових компоненти претходила је анализа једног од научних истраживања Мајкла Џ. Лајонса и Рут Кембл, Ефекат маске *Но: зависност перцепције фацијалне експресије од вертикалне тачке гледишта*¹ као и три важна аспекта: културални и интеркултурални аспект, аспект фацијалне експресије и доживљених емоција и најзад, најважнији, аспект форме позоришне маске. Услед вертикалног покретања главе глумца који носи поменућу маску, публика дешифрује различите фацијалне експресије. Тачније, померањем главе унапред, маска је виђена као „срећна“, док је забацивањем главе уназад, ова маска виђена као

¹ Michel J. Lyons, Ruth Campbell, *The Noh Mask effect: Vertical viewpoint dependence of facial expression perception*, in Proceedings of The Royal Society, 2000

„тужна“. Међутим, ове фацијалне експресије јапанске маске, тумачене су различито од стране јапанских и британских посматрача који су учествовали у овом истраживању (7). Анализом овог истраживања, нужно долазимо и до три поменута аспекта, до свеукупног разумевања форме као и евентуалне примене у европском позоришту.

Културални и интеркултурални аспект

Анализа културалног и интеркултуралног аспекта, подсећа на различитост која постоји између истока, где настаје и где се шири овај тип позоришне маске и запада. Подсећа на различитост карактерних особина народа, начин живота и тип друштвене организације, поглед на свет и систем вредности. Иако различити, исток и запад бележе дугу културно – робну размену. Али, тек с почетка XX века, утврдивши свој идентитет, европска култура је кренула да ван својих граница тражи универзални уметнички језик. Ове две културе, међусобно супротне, после Другог светског рата, почињу и интензивно да утичу једна на другу. Традиционални и зрео начин рада, почео је да представља конвенционални и конзервативни начин и стегу за напредак у општем уметничком изражавању, па тако и у позоришној уметности. Упоређујући сопствену културу са страном, сопствена традиција се цени још више, али је уметник у исто време спреман за напредак и иновацију сопствених уметничких форми. Иако су на почетку века оријентална позоришта деловала као „проналазак“, веома брзо она постају део редовне понуде европских позоришта. Нова сазнања и открића престају да буду контаминација већ представљају нове технике у области уметности и културе. Као што су утицаји са запада продрели у оријенталну културу, тако је и оријентална култура утицала на рад и стварање највећих личности европског позоришта – Едварда Гордона Крејра, Антонина Артоа, Бертолта Брехта, Всеволда Мејерхољда, Сергеја Езенштајна, Вилијама Јетса, Јерзија Гротовског и других. Тако су почеле да настају и нове занимљиве уметничке форме (на пример Бutoх

– савремени плес инспирисан позориштем Но и западном културом), што ће бити предмет овог излагања (9,10).

Емоција и експресија

Други аспект, односи се на фацијалну експресију и емоције тј. на њихов однос. За разлику од других позоришних маски које јасно или пренаглашено приказују само једну емоцију, маске типа Номен прецизније евоцирају психолошке типове и карактере. Међутим, распрострањено је и мишљење да маске Но, не поседују експресивност. То важи, када њихова позиција није у вертикалном нагибу. Највећи број маски Но, посебно из групе Омоте, по учењаку Тојокиро Ногами, има „неутралну“ или „прелазну“ експресивност (4). То је карактеристично и за већ помену-ту Коомоте која је померањем главе унапред, виђена као „срећна“, док је забацивањем главе уназад, ова маска виђена као „тужна“ (7).

4 Изглед и детаљи израде маске

Уз помоћ аналитичког метода или метода о компонентама² које разликују мимику лица и омогућују приказ емоција, установили смо да маска Коомоте садржи елементе емоција и мимике, среће и туге, али не садржи и комплетну мимику ових емоција. Модел истанчаног исказивања емоција јапанског народа као и модел пожељног културно – социјалног понашања огледају се управо у маски као уметничкој форми (1,2).

Како је онда могуће чврстом формом постићи илузиону појаву промене емоција и фацијалних експресија, а затим их применити код маске у европском позоришту?

Форма маске

Форма маске позоришта Но, врхунац је дуге религиозне и естетске еволуције. Оне су најважнији показатељ сазревања јапанске драмске уметности. Маска, која је на самом почетку поседовала магично – религиозне карактеристике, усавршила се, док није постигла моћ у изражавању. Можда баш због тога, јер у себи носи дугу традицију.

Поред тога њихов успех је у „траженој“ примени привидне експресивне неутралности. Неутралност и једноставност међутим, поседују експресивни потенцијал и синтезу емоција – плача и смеха, радости и бола, узнемирености и спокоја. Али, оне не стварају емотивне конфузије, већ приказују веома префињен и скоро потенцијалан начин преноса емоција. Услед одговарајућег нагиба, игре светлости и сенке, маска ће открити експресију евоцирајући одговарајуће емотивно стање (48,9).

У овако осетљивом казивању емоција, тако важну улогу има облик усана и облик очију. Они су средиште експресивности маске Коомоте. Форма маске Но, пренаглашава ове морфолошке карактеристике лица, тачније, истиче неприродну истуреност доње усне и неприродну дубину контуре усана и очију (6). Облик усана обдарен је

² Paul Ekman, Wallace V. Friesen, *Giu la maschera*, Prato, Giunti, 2007.

„чуварима осмеха“, карактеристичним угловима усана који су благо уздигнути. Илузија промене експресије, условљена је и сенком, која услед покретања маске унапред, настаје од избочине носа, доње усне и горњег капка. У супротном, покретањем маске уназад, сенке и привидна контракција усана нестају и бела перфектно углачана маска, рефлектује примљену светлост, откривајући нове обресе и линије исте форме. Облине и контуре ове маске пажљиво су тражене, имајући увек у виду функционалне компоненте светлости и сенке (9).

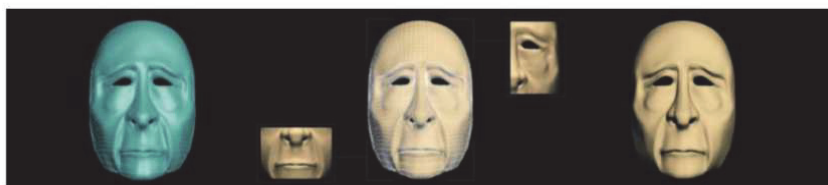
5 Детаљи маске Коомоте

Ипак, за глумца није једноставно, дати емоцију маски коју носи. Његов задатак је да омогући појаву емоција које се у личности крију. Овај тип маске треба да омогући појаву емоција као на нашем лицу, али и да маски подари извесну „неутралност“ која одговара унутрашњем миру и спокојству.

6 Виртуелна 3Д измена постојећег реалног модела маске

Утврђене компоненте јапанске маске позоришта Но, као проба, примењене су на маски за лик Владимира из дела „Чекајући Годоа Семјуела Бекета. Већ постојећа маска за овај лик, виртуално је изнова пројектована и измењена, пратећи установљене компоненте маске Коомоте (на слици бр. 6). Форма маске симетрично је сведена и неопходно поједностављена, дајући предност форми и контури усана и очију. Дубина лука уста и очију т.ј. њихова истуреност, повећана је (3). Највише пажње посвећено је позиционирању углова усана који су на првобитном реалном моделу маске, скоро занемарени. Из следећих примера, може се приметити илузиона, експресивна мутација маске и примена ове анализе.

7. Виртуелни 3Д – апликација матерјала

8 Илузија промене фацијалне експресије у зависности од вертикалног нагиба маске – виртуелни 3Д модел

Закључак

Културна различитост праћена је увек двојним аспектом: са једне стране, њено разумевање може бити отежа-

но, док се са друге стране, различитост сматра искључивим елементом богатства који нас спасава културне хомогенизације и обезбеђује напредак. У оба случаја, можемо говорити о предрасудама. Јер, илузорно је говорити да човек различите културе не може разумети себи супротну културу, а такође, и да новине, и различитост, увек могу да науче. Међутим, сведоци смо да су многе културне промене као резултате, дале нова открића и изуме. А појам транскултурације, не представља непознаницу. Ипак, мотив ове анализе јесте сазнање.

Нова сазнања и другачији приступ, у овом излагању, имала су за циљ да европској позоришној маски као виду уметничког изражавања, обезбеде аутентичност. Тачније, радило се на утврђивању „инструмената“ потребних за поновну реализацију европске маске са другим карактеристикама. Кроз јапанску културу, карактер, и традицију које садрже свој најузвишенији израз у форми позоришта Но, а уз помоћ његове технике, једноставности, поетичности и грациозности, још једном је обезбеђено стварање јединствених форми у европском позоришту које је започело још средином XX века.

У овој анализи, значајну улогу у реконструкцији, имали су виртуелни 3Д прикази и симулације. Виртуелна реалност постала је медијум у преносу информација и сазнању. А виртуелна реконструкција и манипулација омогућиле су најбоље решење. На тај начин, савремени методи још једном су обезбедили напредак, заснован на цивилизацијској традицији.

Са променљивим експресивним својствима, квалитет форме чврсте позоришне маске више није обезбеђен заувек. Успешно реконструисана позоришна маска за лик Владимира, доказ је ове анализе као и закључак. Са прецизно утврђеним компонентама, европска маска је зато постала реална и жива као и ми. Као променљива форма она, открива, комуницира, прецизно утврђеним знаковима пружа сензације и са публиком успоставља однос размене. Како сматра Кандински:

„Дакле, облик је израз унутрашњег садржаја.“

Литература:

1. BENEDICT R., // *cristianesimo e la spada: modelli di cultura giapponese*, Bari, Dedalo, 1989
2. CALZA G. C, *Stile Giappone*, Torino, Einaudi, 2002
3. CAVANAGH P. – VON GRUNAU M., *View Dependence of 3D Recovery from Folded Pictures and Warped 3D Faces*, in Second International Symposium on 3D Data Processing, Visualization and Transmission, 2004, pp. 35-41.
4. CROVELLA D. – RUSSO C, *Omote, Le maschere del teatro No*, Torino, Yoshin Ryu, 2009
5. EKMAN P. – FRIESEN W. V., *Giù la maschera*, Prato, Giunti, 2007
6. HOFMAN W., *La caricatura*, Vicenza, Angelo Colla Editore, 2006
7. LYONS M. J. – CAMPBELL R., *The Noh Mask effect: Vertical viewpoint dependence of facial expression perception*, in Proceedings of The Royal Society, 2000, vol.267, no. 1459, pp. 2239-2246
8. ORTOLANI B., *Le origini del teatro Noh*, in Teatro Noh: costumi e maschere, Roma, Istituto giapponese di cultura, 1971
9. SAVARESE N., *Teatro Eurasiano*, Bari, Laterza, 2002
10. SAVARESE N., *Teatro e Spettacolo fra Oriente e Occidente*, Bari, Laterza, 1995

A large, stylized graphic of an eye, rendered in shades of gray. The eye is composed of thick, curved lines that form the upper and lower eyelids, and a central iris area with a spiral pattern. The word "Баштина" is superimposed over the center of the eye.

Баштина

*Владимир Петровић
Војислав Филиповић
Славиша Миливојевић*

АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА ЛОКАЛИТЕТУ ЦРКВИЦЕ КОД НИШЕВЦА У 2011. ГОДИНИ

Археолошка ископавања на територији општине Сврљиг започета су 2007. године сондирањем некрополе из периода старијег гвозденог доба (IX – VII века пре Христа) у селу Палилула. Наредних година настављена су сондажна ископавања на овом локалитету, а започета су и нова на локалитету *Црквице – Калница* у селу Нишевац. У 2009. години су у оквиру ширег истраживања палеолита околине Ниша обављена су сондажна ископавања у *Великој дупки* поред Преконошке пећине и пећини *Самар* у Копајкошари.

Током октобра месеца 2011. године археолошко истраживање настављено је само на локалитету *Црквице – Калница* (Тимасум Мајус), где су радови попримили систематски карактер и резултирали низом сазнања за сагледавање римске епохе на овим просторима. Као и ранијих година и ово археолошко ископавање изведено је у организацији Балканолошког института САНУ и Завичајне музејске збирке из Сврљига. Стручну екипу су предводили археолози Владимир Петровић и Војислав Филиповић са студентима археологије, као и управник Завичајне музејске збирке Славиша Миливојевић.

Локалитет *Калница – Црквице* налази се на потесу између Сврљига и Нишевца, на ниској речној тераси леве обале Сврљишког Тимока у плодној и равној долини надморске висине између 350 и 360 m, и на површини од преко 5 ha.

На овоме простору, још од средине XIX века поједини истраживачи су убицирали римски *Timacum Maius*. Сви резултати археолошких истраживања у последње четири године, приликом којих су откривени остаци неколико античких објеката, делови римске комуникације унутар насеља, мноштво покретног археолошког материјала, указују да се на простору Нишевца налазило римско насеље већих размера, које би можда могло бити поменути *Timacum Maius* на римском путу *Lissus – Naissus – Ratiaria*. Пажњу археолога су посебно привукли остаци грађевине са узиданим керамичким тубулусима, местимично перфорираним и узиданим у тело масивног зида као сегмент хипокаустног система којим је овај објекат или нека појединачна просторија била загревана.

Овогодишњим сондажним ископавањима по први пут су на овом локалитету предходила геомагнетна снимања на ширем простору локалитета, које су обавили стручњаци Археолошког института из Франкфурта у Немачкој, као и делимична гефизичка снимања терена стручне екипе са Електронског факултета у Нишу. Подаци са ових снимања ће бити накнадно обрађени и послужиће као основа за сва будућа истраживања на овом локалитету.

На основу прелиминарних резултата ових снимања настављено је ископавање проширивањем главне сонде са претходних кампања, као и мањим сондажним рекогносцирањем са две нове сонде. Главни ископ је проширен према западу чиме су добијени стратиграфски подаци и покретни налази на основу којих је грађевински објекат ближе хронолошки одређен. Такође, ископани су остаци спољашњег зида објекта са хипокаустним системом грејања, док је унутар сонде пронађено преко педесет кованица из периода од II до IV века, те мноштво ситних уло-

мака грнчарије и неколико керамичких посуда које се могу реконструисати.

На основу прелиминарне анализе покретних налаза, може се закључити да материјал делимично припада I веку када је вероватно и подигнуто ово насеље у долини Тимока, као и из последњој четвртини IV века, када је у неком варварском походу на Балканско полуострво живот на локалитету *Калница* завршен, вероватно током готских провала, о чему сведочи и више примерака пронађеног новца из доба Валентинијана I.

О жестини рушења више говоре друге две сонде, једна истражена 15 м источно од главне сонде и друга око 10 м источно од сонде у којој су предходне године откривени остаци античке комуникације унутар локалитета. У овим сондама је културни слој дебљине око 1 м, испуњен шутом, помешаним са пепелом и земљом која је била изложена високој температури, са новчићима из периода од средине III до последње четвртине IV века.

Овогодишње ископавање пружио је мноштво новог покретног материјала, највише нумизматичког, који ће након обраде и конзервације обогатити архелoшку збирку Завичајног музеја.

Са новим резултатима и прелиминарним сазнањима до којих се дошло, стручна екипа је упознала сврљишку јавност на пригодној и добро посећеној тематској вечери на крају ископавања.

Одговор на нека питања могу пружити само даља ископавања, уколико се за њих обезбеде неопходни услови, уз оправдања очекивања и примену резултата геомагнетних мерења, која ће указати на остатке архитектуре на већим дубинама, а који су неуочљиви са површине тла. Археолошка истраживања на локалитетима територије Сврљига су до сада финансирана скромним средствима Министарства културе, уз помоћ и разумевање општинских власти, која је схватила потребу за проучавањем прошлости свога краја. Она су до сада изнедрила низ открића за које се може казати да у значајној мери допу-

њују досадашња сазнања о археолошкој, а пре свега античкој прошлости Сврљига и овог дела Србије.

Са ископавања на локалитету *Црквице – Калница* у атару села Нишевац.

Милинка Јовановић

ПРОКЛЕТСТВО

Претходна два дана црна чавка је непрестано слетала на орах у дворишту.

А онда баба усни сан да пада киша, па огромна вода прође кроз двориште и отече некуд.

Ујутру оде да захвати воде из бунара и затече комшиницу.

– Добро јутро! – поздрави је.

– Добро осванусмо, а ко зна како ћемо данас и сутра – одговори комшиница.

– Што? – упита баба.

– Па чујеш ли ти ону чавку? Већ неколико дана ми се вија по дворишту. Не слути на добро.

– Она и код нас слеће на орах. А и ја сањала неку водурину.

– Каква је? Бистра?

– Јест, киша пада и пада, па ми вода протече кроз двориште и отече некуд.

– Не слути на добро – понови комшиница. Али нека се све свали на нашег Радисава, одавно већ не зна ко је и где је. Младе нека не дира – прекрсти се комшиница.

Прекрсти се и баба.

Напунише судове и свака оде својој кући. Бунар је био на међи.

Око поднева дотрча комшија и донесе тужну вест:

– Погибе наш и ваш Живко!

– Ко ?! – упита деда, а сви погледаше у његова уста која остадоше отворена и из којих испаде дебело замотана цигарета.

– Наш нећак и ваш зет.

– Куку, моја кћери! Јао, мали сирочићи! – закука стрина на сав глас. Остали се прекрстише и сагнуше главе.

Деда дохвати штап и јурну, а остали за њим. Остадоше само деца разрогачених очију. Поћуташе неко време, па без договора кренуше и она.

Вест се брзо пренела селом. Народ је почео да се оку-
пља. Мушкарци, како ступе у двориште, скидају капу и
крсте се, а жене лелечу.

Чу се завијање сирене на мртвачким колима, лелек га
надјача и испуни цео засеок.

А кад се кола зауставише у дворишту, све замукну у
ишчекивању и потајној нади да ће из њих Живко изаћи
жив.

Али кад из кола провири врх мртвачког сандука,
његов отац паде на колена, ухвати се за главу, упери
поглед у небо и завапи:

– Еј, прстенцијо, је л' наплати дуг?

А онда се баци преко сандука, загрли га и зајеца:

– Сине мој, једини, зар се на тебе сав грех свали? Зар
ти плати? Зашто, Боже?... Зашто кад сам ја први?...

Затим се стаде ударати песницама у груди уз неп-
рестано понављање: Зашто Боже? Зашто?... Зашто он, а не
ја?... На вратима се појавише мајка и жена и небо запара
јаук. Јауче мајка за сином, својом надом и поносом; јауче
жена за мужем који остави двогодишњег сина и двомесеч-
ну кћер. Јаучу сестре, тетке, комшије... Јаук и лелек испу-
ни двориште и прели се преко, на улицу.

Људи шапатам говоре о његовим врлинама, о његовој
младости, лепоти и проклетству које се над њим просуло а
које отац изнесе на видело пред мртвим сином и народом.
Дошао је прстенција да наплати дуг, који је његов чукун
деда, пето колена, направио. Он је по причању, убио прс-
тенцију за ниску од пет доката, један велики у средини и
по два мала са стране.

* * *

Раније су родитељи женили и удавали своје синове и
кћери. Дође проводацика, послата од момкових родитеља,
у девојачки дом и пита да ли би они дали своју кћер за
њиховог момка. Ако пристану, проводацика пренесе вест

момковим родитељима и они оду у просидбу. Момка и девојку нико и не пита. И ретко кад би се они успротивили. Одмалена су васпитавани да слушају и послушају родитеље и старије. Да љубав нађу у браку.

Тако се збило и у овом случају.

Једне вечери дође комшиница и донесе пуну корпу дуња: крупних, жутих и миришљавих.

– Одакле ти толики дуњци? – упита деда.

– Родило се – одговори она уз смешак.

– Где се родило, ви такве дуње немате?

– Родило код нашега Косте, и дуње, и јабуке, ораси, мушмуле...

– Е, код њега свега има, што јес, јес.

– Нема баш све.

– Шта нема?

– Нема снајку. Оженио би Живка.

– Њему је бар лако, добар је газда, син један, леп, висок, црномањест.

– Па, он би да дође да проси вашу унуку.

– Е – е... – отеже деда и почеша се по темену.

– Њему мираз не треба, знаш и сам колико је њихово имање, само под шумом девет хектара.

– Требао или не, ја ћу своју унуку да измирим. Није она тиква без корена.

– Па зато је и хоће Коста за снају.

– Добро, дођи сутра па ћу ти дати одговор – закључи деда.

За две вечери све је било договорено; и веридба и дарови и свадба.

И нико ништа не приговори сем бабе кад одоше пријатељи:

– Богатство, ко зна како је стечено, проклетија их прати.

– Бабине деветине, – одбруси деда и на то се заврши.

– Дај Боже, – прекрсти се баба, и оде својим послом.

И прође пет тужних година. Живкова мајка не скиде црнину. Више проведе на гробљу, него у кући. Тамо је и нађоше једнога дана. Доведоше је, она леже и више не устаде жива.

И прође још пет година и за њом оде и отац.

Па прође још пет тешких година и како се ништа не деси, жена се понада да је проклетству крај. Обилази гробове, подиже децу, одржава имовину и нада се добром. Удала је ћерку и добила два унука.

А онда јој изненада оде син, сва њена нада, њена одмена, њено прво радовање.

Закука мајка над њим и прокле све претке и судбину. А онда стави ниску са дукатима на црну кошуљу, удари се песницама у груди и кроз сузе повика:

– Ево је прстенцијо! На мени је! Узми ме с њом, Боже, и дај да га горе пронађем, с њом да га по други пут задавим, што ми узме најмилије!...

Мило моје, што те мајка не замени?... Сине мој, моја надо и одмено, моја муко и радости... Мајка јутрос црн барјак развила и под њим ти сватове скупила... Јао, леле, туго моја...

Јао, Живко, зашто сина не заштити? Руке су ти поломили, како ћеш га загрлити?...

И јауче тако, нариче и кука као црна кукавица. Ћерка је теши, доводи унучиће и покушава да јој да наду за живот, да није све покидано, да ће врата на кући бити отворена.

А она лелуја. Између живих и мртвих.

И поново прође пет година, а онда се проклетство затрча.

Прво оде унук. Њему дадоше прву суботу, па оде и мајка му. На сахрани, кад хдедоше да у гроб баце “трећу главу” од кокошке, јер већ две одоше из исте куће у истој години, жена скочи у гроб, загрили сандук своје кћерке и завапи:

– Ја сам трећа глава, бацајте земљу!... Ја ћу с њом!... Ко ме да се вратим?... Господе, зашто све мени?... И клону преко сандука.

Присутни извукоше из гроба онесвешћену жену.

А онда се огласи Живкова сестра:

– Јао, леле, мили моји, млади моји, лепи моји! Све их скупи брале мили... Је л’ си их се ужелео?... Куку мени!... Је л’ си сина оженио?, рано моја не зарасла... Што их мајко, што их оче, младе не спасисте? Што и мени пола не дадосте, можда би се и зло поделило?...

Лелек и туга до неба. До облака, који од толике туге отежаше и посивеше, па крупне кишне капи, божје сузе, почеше да капљу.

Присутни се крсте, бришу очи и ћутке нежно, као да пазе да је не повреде спуштају лопатом земљу у раку.

И прође пет месеци, а онда оде и последњи члан Живкове породице.

Прстенција наплати пет дуката на по пет година и затвори врата на кући.

Осуши се орах у дворишту који је посадио Живков отац, кад му се син родио.

Остаде прича о проклетству, о крвавим дукатима.

Написано на основу истинитих догађаја, а по причању бабе Лепосаве (1887 – 1970).

Јануар 2012.

УПУТСТВО САРАДНИЦИМА

Радове за БДЕЊЕ достављати у електронском облику (диск, дискета, e-mail), уређене на следећи начин:

- Име и презиме аутора
- Адреса
- Наслов рада
- Текст рада откуцан у фонту Times New Roman, ћирилица, величина 12.

Посебне захтеве (латиница, *италик*, **болд**, с п а ц и ј а, фусноте, место за ликовни прилог) одређује сам аутор.

Поред електронске, доставити штампану и потписану верзију, с јасним ознакама посебних услова (види напред).

Радове слати на адресу уредништва БДЕЊА.

АДРЕСЕ

Издавачи:

Културни центар Сврљиг, Боре Прице 2, 18360 Сврљиг
(За уредништво БДЕЊА)

e-mail: kcsvrljig@sezampro.rs

bdenje_srg@yahoo.com

Књижевни клуб „Бранко Миљковић“, Дом културе,
19350 Књажевац

e-mail: obren@kul-tim.net

САДРЖАЈ

	Бдења	
<i>Добрило Ненадић</i>	ШТАМПАРСКА ПРЕСА И КИНДЛ.....	3
<i>Обрен Ристић</i>	У ГОРАМА ЧУДО.....	13
<i>Љубиша Ђидић</i>	СКРАЋЕНИЦЕ.....	17
<i>Татјана Дан Ракић</i>	ЧИОПИНО ГНЕЗДО.....	23
<i>Радошин Зајић</i>	ПЕТ СОНЕТА.....	36
<i>Славко Стаменић</i>	РОБИЊИЦА САРА ИЗ САМАРИЈЕ.....	39
<i>Биљана Тричковић</i>	РАЗМИШЉАМ ДА НАПИШЕМ ПРИЧУ.....	46
<i>Мирослав Лукић</i>	НАОЧАРИ ФЕРНАНДА ПЕСОЕ.....	50
<i>Дејан Вукићевић</i>	ЧУВАР МРТВИХ.....	59
<i>Стеван Бошњак</i>	УТОЧИШТЕ.....	68
<i>Власта Ценић</i>	МОЈЕ МАЈКЕ ЈАВОРКЕ ПЕСМА.....	72
<i>Јефимија Коцић</i>	СЕДАМ ПЕСАМА.....	76
<i>Бранко Ђурчић</i>	УМЕТНИК У ГЛАДОВАЊУ.....	81
<i>Душан Варићак</i>	КЕВА.....	98
<i>Дејан Богојевић</i>	ПОЈАМ ЗНАКА или: ВАРИЈАЦИЈА МИЛОСРДНЕ ЈЕКЕ.....	102
<i>Јованка Стојчиновић Николић</i>	БУДУЋНОСТ ИМА СВОЈ ОДАБРАНИ ЧАС.....	111

Тумачења

<i>Александар Б. Лаковић</i>	
ЦРНОХУМОРНА НАЈАВА КРАЈА.....	116
<i>Марија Стојановић</i>	
НЕМИЛОСНЕ СИЛЕ ВИДЉИВОГ И НЕВИДЉИВОГ....	122
<i>Василије Д. Варинац</i>	
ПОЕЗИЈА КАО СПАСЕЊЕ.....	128
<i>Мирко Иконић</i>	
У ОСАМИ ЗАВИЧАЈНОГ КРАЈОЛИКА.....	134
<i>Никола Тодоровић</i>	
ТУГУ НЕ МОЖЕШ НАПИСАТИ.....	141
<i>Жарко Буровић</i>	
ЛИРИКА МОЗАИЧКИХ СВЈЕТОВА.....	145
<i>Оливер Јанковић</i>	
ДРУГА МЕСТА И ВРЕМЕНА.....	150

Упознавања

<i>Малколм де Шазал</i>	
МАГИЧНО ЧУЛО.....	152
<i>Станислав Красовицки</i>	
ПАСТРМКА.....	158
<i>Фазил Хусну Дагларџа</i>	
СТРАХ СТРАШИЛА.....	166
<i>Немачки уклети песници</i>	
КАРОЛИНА ГИНДЕРОДЕ.....	169
ВАЛТЕР КАЛЕ.....	170
ЕРНСТ ГОЛ.....	171
ГЕОРГ КУЛКА.....	173
ИНГЕ МИЛЕР.....	174

Сцена

Јована Банић	
ПОЗОРИШНА ЈАПАНСКА МАСКА:	
ПРОМЕНЉИВА ФОРМА.....	176

Баштина

<i>Владимир Петровић</i>	
<i>Војислав Филиповић</i>	
<i>Славиша Миливојевић</i>	
АРХЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА НА ЛОКАЛИТЕТУ	
ЦРКВИЦЕ КОД НИШЕВЦА У 2011. ГОДИНИ.....	187
<i>Милинка Јовановић</i>	
ПРОКЛЕТСТВО.....	191
УПУТСТВО САРАДНИЦИМА.....	196